

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

ГУЛИСТОН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

Педагогика ва психология кафедраси йўналиши учун

ТАРБИЯВИЙ ИШЛАР МЕТОДИКАСИ

фанидан

МАЪРУЗАЛАР МАТНИ

Катта ўқитувчи:

Сувонов О

Гулистон – 2018 йил

**Тузувчи: Педагогика факультети “Педагогика ва
психология кафедраси катта ўқитувчиси
Сувонов О**

**Такризчилар: Холматов П.Қ. пед. фан номзоди, доцент
Рахимов Б.Х. пед. фан номзоди, доцент**

Мазкур фан 5-8 семестрларда ўқитилади

Умумий соат 218 жумладан: 100 с - маъруза

30 с –лаборат

25 с- амалий

28 с –семинар

34 с –муст. таъл

Жумладан 5 семестрда 32 с-маъруза

10 с-лаборат.

8с –семинар

8с – амалий

12 – муст. таълим

6 семестрда 34 с- маъруза

4 с –лобарат.

4 с –семинар

4 с – амалий

12 с – муст. таълим

МАВЗУ: ТАРБИЯВИЙ ИШЛАР МЕТОДИКАСИ ФАНИНИНГ МАҚСАД ВА ВАЗИФАЛАРИ

РЕЖА:

1. Фаннинг предмети ва тузилиши.
2. Фаннинг мақсад ва вазифалари.
3. «Тарбиявий ишлар методикаси» фаннинг бошқа фанлар билан боғлиқлиги.
4. Фойдаланилган адабиёт.

1.Фаннинг предмети ва тузилиши.

Охирги вақтларда мамлакатларимизда ватанга фидокор, мустақил фикрловчи, масалаларни онгли равишда масулят билан ҳал қила оладиган, изланувчан янгиликка интилувчан ва истиқлол ғояларига садоқатни авлодни етказишга қаратилган муҳим тадбирлар амалга оширилмоқда. Республика «Маънавият ва маърифат» жамотчилик марказини ташкил этилиши, «Таълим тўғрисидаги қонуни», «Кадрлар тайёрлашнинг миллий дастури» ҳамда «Бошланғич таълим концепсияси»ни қабул этилиши ва ҳаётга тадбиқ этилиши ана шундай хайирли ишлардандир. Президентимиз И.А.Каримов айтганидек «...Манавий жиҳатдан мукамал ривожланган инсонни тарбиялаш, таълим ва маорифни юксалтириш, миллий уйғониш ғоясини рўёбга чиқарадиган янги авлодни вояга етказиш Давлатимизнинг энг муҳим вазифаларидан бири бўлиб қолади». (1-3 бетлар).

Таълим муасасаларида хусусан бошланғич мактабда тарбиявий ишларни йўлга қўйиш ва самарали ишларни қўлга киритиш кўп жиҳатдан факултетимизда бўлажак ўқитувчиларни бунақа ишларга махсус тайёрлашни тақазо этади. Шунинг учун ҳозирги замон мафкуравий қарашлар асосида талабаларни тарбиявий, маънавий ва маърифий ишлар асослари билан қуроллантириш негизида бошланғич мактабларида ўқувчиларни бу борадаги тарбия жараёнини ташкил этишга ҳам назарий, ҳам услубий ҳам амалий жиҳатдан тайёрлашга хизмат қиладиган «Тарбиявий ишлар методикаси» фан киритилган.

Фаннинг предмети - бошланғич мактаб ўқувчилари билан олиб борилаётган тарбиявий ишлар тизими. Ушбу фан 220 соатга мўжалланган бўлиб, 100 соат маруза, 26 соат семинар, 28 соат амалий, 32 соат лаборатория машғулоти ва 34 соат мустақил ишларни ўз ичига олади.

«Бошланғич таълим ва тарбиявий ишлар методикаси» йўналиши бўйича ўқув режасига мувофиқ мазкур фанидаги ўқув материаллари қуйдагича бўлинган:

Курс семестр	Фан бўлимлари	Мар	Лаб	Амал	Сем.	Муст	Жами.
3/5	Тарбиявий ишлар методикасининг умумий педагогик ва психологик асослари	3 2	10	8	8	12	70
3/6	Ахлоқ - одоб тарбияси методикаси	4	4	4	4	2	18
4/7	Маданият ва маърифат тарбияси методикаси	3 4	10	8	8	12	72
4/8	Ҳамкорлик педогогикасини тарбия жараёнида қўллаш методикаси	3 0	8	8	8	8	60
	Жами:	1 0 0	32	26	28	34	220

2.Фаннинг мақсад ва вазифалари.

Фанни ўқитиш мақсади: Бўлажак ўқитувчиларни мустақил давлат Ўзбекистон Республикамиз янги сиёсий,иқтисодий ва ижтимоий хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда кичик мактаб ёшидаги болаларни мувофақиятли тарбиялашга тайёрлаш.

Фаннинг вазифалари: 1)талабаларга тарбиявий ишлар методикасининг педагогик ва психалогик асосларни очиб бориш;

2)Уларга бошланғич мактабда тарбия жараёнида фойдаланиладиган услуб ва восита ишларини ташкил этиш,шакл ва болаларнинг уюшмаларидан энг самаралиларини кўрсатиш.

3)Талабалар ҳамкорлигида алоҳида маънавият ва маърифат тарбияси ахлоқ одоб тарбияси методикаси долзарб муаммоларни кўриб чиқиш.

4)Уларга ҳамкорлик педагогикаси асослари ва уни тарбия жараёнида амалга қўллаш методикасини қўллаш.

Юқорида кўрсатилган мақсад ва вазифаларни ўқитувчилар фақат талабалар билан ҳамкорликда тўлиқ ва мувофақиятли бажариши мумкин.

3 «Тарбиявий ишлар методикаси» фаннинг бошқа фанлар билан боғлиқлиги.

3-Курсгача етиб келиб, сиз бўлажак ўқитувчилар сифатида анча касбга оид билимларини эгаллагансиз, шунинг учун сиздан тарбиявий ишларни ташкил этишнинг назарий асослар бор деб ҳисоблаш мумкин.

Қайси ўтилган фанлар билан «ТИМ» курси боғланган экан?

Биринчидан. «ТИМ» «Педагогика» фани билан боғлиқлиги жуда кучли, чунки «Педагогика» таълим тарбия жараёнининг моҳияти, мақсад ва вазифалари, қонуният ва принциплари асосий услуб ва восита, шакл ва уюшмалари ҳақида тушунча беради. «Тарбия назарияси»нинг бўлими тарбиянинг асосий йўналишлар ва уларнинг усул воситаларини умумий тарзда.

Иккинчидан «ТИМнинг» «Психология» фани алоқаси кучлидир хусусан, «Психология» болаларни тарбиялаш ва ўқитиш ишларида уларнинг ёш ва индивидуал хусусиятларини ҳисобга олиш, болаларни ривожлантириш, уларнинг ўқув ва ижтимоий фаолиятини бошқариш асосларини ўрганади.

Учинчидан «ТИМнинг» «Фалсафа», «Этика», «Эстетика» «Хукук», «Иқтисодиёт», «Диншунослик» каби ижтимоий фанлар билан боғлиқдир, чунки ушбу фанлар ўқитувчи ўзи дунё қарашини кенгайтиради ва бўлажак ўқувчига болаларда дунё қарашни шакллантиришга ёрдам берадилар.

Бундан ташқари «ТИМнинг» яна бир неча фанлари билан боғланиши аниқ, Мисол учун «Табиатшунослик», «Тиббий билимлар», «Мактаб гигиена» ва ҳаказо.

Хулоса қилиб айтганда «Тарбиявий ишлар методикаси» кўпгина фанлар билан боғлиқдир. Бу тарбия жараёнининг қирралиги, муракаблилиги, унинг усул воситасининг хилма хиллиги тасдиқлайди ва булажак ўқитувчи тарбиячиларига юқори талабларни қўяди.

ТАЯНЧ ИБОРАЛАР:

Фаннинг предмети, тарбия, методика, мақсад, вазифалар, фанлараро боғлиқлиги.

2-МАВЗУ: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ЯНГИ ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ, ИҚТИСОДИЙ ВА МАДАНИЙ ШАРОИТЛАРДА ТАРБИЯВИЙ ИШЛАР МЕТОДИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ АҲАМИЯТИ ВА ЙЎЛЛАРИ.

РЕЖА:

1. Ўзбекистон Республикаси янги ижтимоий-сиёсий, иқтисодий ва маданий шароитларда тарбияни такомиллаштиришнинг заруряти ва аҳамияти.
2. Тарбиявий ишлар методикасини такосиллаштириш йўллари.
3. Адабиёт.

1. Ўзбекистон Республикаси янги ижтимоий - сиёсий иқтисодий ва маданий шароитларида тарбияни такомиллаштиришнинг заруряти ва аҳамияти.

Ўзбекистон Президенти И.А.Каримов айтганидек: Иқтисодий ва сиёсий соҳалардаги барча ислохатларимизнинг пиривард мақсади- юртимизда яшаётган барча фуқоролар учун муносиб ҳаёт шароитларини ташкил қилиб беришдан иборатдир. (1-36бет).

Ўн йилдан ошдики Ўзбекистон малакати парламент йўли билан мутақилликка эришди. Мустақиллик мафқураси ва ғояси яратмоқда. «Бу мафкура ва ғоянинг - Сафо Очил айтгандек - узоқ давр тарбия соҳасида ортирган тажрибалар асосидаги таълимотлар негизига кўрилаётган ҳалқнинг чексиз хурматиға сазовор бўлиб турибди». (55-бет).

Республика иқтисодий қудратини ошириш ҳалқнинг турмуш тарзини ва фаровонлигини яхшилаш шу билан биргаликда ўз мутақиллигини сақлаш мақсадида Президентмиз И.А.Каримов раҳнамолик остида иқтисодий ислохатларнинг ҳаммага маълум беш тамоили ишлаб чиқилди ва ҳаётга тадбиқ, этди.

Хукуматимизнинг тинчлик сиёсати - истиқлол мафқурасининг таянч нуқтаси сифатида, ватанпарварлик, холлолик ва фидоийлик давлатимиз мустақиллигини мустаҳкамлашнинг асосий ва муҳим хусусиятидир.

Мустақиллик - ислохат-тарбия булар бир бирлари билан эгизакдирлар.

Мустақил давлатимиз бош ислохатчилик рулини ва унинг Республикада амалга оширилаётган ҳақчил демократик ўзгаришлар, ислохатларнинг доимий ва изчил ташаббускори эканини тушунтиришда таълим тарбия белгили ўрни ва роли бор албатта,

Лекин, ўзбек оилаларининг аҳамиятини ҳисобга олган ҳолда оилада бош ислохатчи ота ана экани болалар онгига сингиб боради.

Мустақил мамлакатимизда қонунлар устиворлиги бизнинг таълим тарбия ишларимизга ижобий ва самарали тасир этади.

Авлодларимизнинг таълим тарбия соҳасидаги миллий ананаларини ҳалқ онгида қайта тиклаш ҳамда уларни авайлаб асраб келгуси авлодга етказиш омили ва кафолати бўлиб хизмат қилади.

Олиб борилаётган кучли ижтимоий сиёсат, иқтисодий сиёсатлар устуворлиги учун тинмай меҳнат қилиш, шу ишга муносабат хисса қўшишни талаб қилади. Аҳолини ва ёшларни шу руҳда тарбиялаш шу куннинг асосий вазифаларидан биридир.

Бозор иқтисодиётига босқичма-босқич ўтиш сиёсати.., Аҳолини ва ёш авлодни фаровон мустақил ҳаётга ўргатишда муҳим рол ўйнайди. Худди шунинг ўзи мустақиллик тарбиясининг асосларидан бирини ташкил этади.

Мустақил Ўзбекистонимизда ислохатлар табора кенг қулоч очмоқда. Ҳаётимизнинг барча жавҳаларида, жумладан ёш авлод талим тарбиясида ҳам кесгин ўзгаришлар содир бўлмоқда.

Манавиятимизни қайта тиклаш, янада бойитиш борасида умумхалқ кураши бошланди. Бу вазифаларни бажариш манавият ва марифат марказларга юклатилган.

Республикамизнинг ижтимоий, иқтисодий камолоти ёш авлоднинг сайи ҳаракатларига боғлиқ эканлиги ҳеч кимга сир эмас. Ўсиб келаётган ёш авлодлар ва уларнинг келажаги Республикамиз келажагини тасаввур қилса бўлади. Келажак - болаларники ва ёшларники. Уларнинг фаолияти фаровон ҳаётимиз мезонидир. Худди шу манода болалар - ёшларнинг талим - тарбиясига жиддий этибор бермоғимиз лозим. Ёшлар талим - тарбияси ҳар бир ота онанинг ўқитувчи тарбиясининг ватан олдидаги муқаддас бурчларидир.

Лекин бу ишларни ўқитувчи бошқара олади чунки ўқитувчи жамиятимизнинг таянч шахсидир, у ота-оналарнинг тарбиядаги тасирини йўналтиради ва уларга илмий педагогик ёрдам беради.

Болаларда ишонч одобини тарбиялаш, унинг ўқишларида, шахсий ҳаётида, келгуси иш фаолияти, жамоа орасида қатий ҳаракат қилишининг катта аҳамиятга эга.

Мактаб ўқитувчиларига ўрта махсус билим юртларида тингловчиларга, олий ўқув юртларига талабаларга берилаётган назарий билим, маҳаллий мисоллар, далиллар сифатида, янги кўз ўнгида содир бўлаётган воқеа ва ходисалар таҳлили ёрдамида берилса, ўргатилса у тез ва пухта эгалланади. Илгари сурилган илмий педагогик ғояларни ёшлар онгига сингдиришда худди шу ҳақидага амал қилиш лозим.

Биринчи синф ўқитувчиларга Призедент совғаси бериш, ўрта махсус ва олий ўқув юртлари талабаларига ғамхўрлик қилиб, уларнинг талабалик нафақаларини тобора ошириб бориш, нафақачилар меҳнат ва уруш ногиронларининг нафақаларининг изчил ошириш ёши 16 га тўлмаган болаларга нафақа бериш ва қабилар давлат хазинасидан чиқади. Бу ўринда бозор иқтисодий муносабатларни янада такомиллаштириш керак. Худди шу нарсаларни таълим-тарбия жараёнида ўқувчилар онгига сингдириш давлат бойлигини оширишга бўлган ижобий ва онгли муносабатларни таркиб топдиришда, шакллантиришда етакчи аҳамиятга эга бўлади.

Барча тарбиячилар, ўқитувчилар ҳар бир дарсда ва синфдан ташқари машғулотларда мустақил давлатни бозор иқтисодиётини ва муносабатларга

Ўтишнинг дастлабки босқичида кенг қўлламда иш олиб бораётган ва маблағини аймаётганини ўқувчилар онгига сингдириб боришлари лозим. Бу ёш келажакка мустақил келажакимизнинг ёрқин истиқболини ишонч меҳр-мухаббат туйғуларини тарбиялашга муҳим аҳамиятга эгадир. Ватанни севиш, унинг истиқболи ҳақидақайғуриш-имон-этикод рамзидир эотиборини кучайтириши давлат аҳамиятига молиқ вазифадир. Чунки уларсиз жаҳон бозорида рақобатга дош берилган маҳсулотни тайёрлаш мумкин эмас.

Ўзбек халқи асрлар мобайнида авайлаб сақланиб сайкал топиб келган ўз миллий урф-одатлари, расм-русм, удум ва аноаналари, ғурури, ижтимоий иқтисодий турмуш тарзи, ҳуқуқий онги, этиқоди бир сўз билан айтганда маданий-маънавий дунёси билан ажралиб таради. Бу аждодларимиз умумбашарият марифат парварлигини яратишда бевосита иштирок этганлар, улар жаҳон цивилизациясига улкан хисса қўшганлар.

Мақсад дегани-халқни миллатни бирлаштирувчи бир байроқ бутун Ўзбекистон халқнинг руҳининг, ғурур ифтихорини, керак бўлса, қудратини, орзу интилишларини мужассамлаштирадиган улуг кучдир. Маълумки аниқ, ҳаммани жипислаштирувчи, бошини бошга қўйувчи ягона мақсад бўлмаса, эл-юрт тарқаб сочилиб кетади.

Президентимиз И.А.Каримов айтганидек.

«Давлатимизнинг, халқимизнинг, эл юрт мақсади-ўзининг улугворлиги, ҳаётийлиги ва ҳаққонийлиги ҳаммамиз жалб этадиган бўлмоғи лозим. Токи халқни-халқ миллатни-миллат қила билсин, қўлимизда буюк бир қарорга айлансин».

1997 йилда қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси «Таълим тўғрисидаги Қонун», Кадрлар тайёрлаш миллий дастури ҳар томонлама камол топган, жамиятга, турмушга мослаштириш ижтимоий-сиёсий, ҳуқуқли, педагогик ва бошқа тарздаги шароитларни яратишни жамиятни, жамият, давлатни ва оила олдида ўз жавобгарлигини хис этадиган фуқороларни тарбиялашни назарда тутадилар.

2. Тарбия ишларини такомиллаштириш йўллари.

Ўзбекистон Республикаси ўқитувчиларининг биринчи конференцияси ёш авлодни миллий истиқлол ғояси руҳида тарбиялаш мақсадида қўйидаги вазифаларни аниқлаб беради:

- 1- бошланғич таълим мазмунига миллий истиқлол ғоясини сингдириш ва барча ўқув предметлар («Одобнома», «Она тили», «Ўқиш», «Меҳнат», «Тасвирий санъат», «Муסיқа маданияти», «Жисмоний тарбия», ва бошқалар) орқали болаларни миллий истиқлол руҳида тарбиялаш.
- 2- ўқувчилар ва ёшларни бирлаштириш, ватан парвар қилиб тарбиялаш учун «ватан келажак» клублари фаолиятини йўлга қўйиш;
- 3- ўқувчиларда юксак маънавиятни шакллантириш, улар ўртасида диний экстримизм, ҳуқуқ бузарлик, жинойтчилик ва гиёҳвандликнинг олдини олишга қаратилган ишларни ташкил этиш;

- 4- ўқувчиларни маънавий баркамол инсон қилиб тарбиялашга кўмаклашувчи болалар ташкилотларини тузиш ва уларнинг фаолиятини мувофиқлаштириш;
 - 5- ўқувчи ва ёшлар орасида «Зукколар» ва «билимдонлар беллашувини ўтказиш»,каби клублар ташкил этиш, музейлар, тарихий қадамжойлар ва меоморий обидаларга саёхатлар уюштириш, тақвимида белгиланган байрам кунларини нишонлаш (изоҳ: ўқувчиларнинг мамлакатимиздаги тарихий ва маданий ёдгорликлар музейларга бепул кириш масаласи кўтарилди);
 - 6- Мактаб кутубхоналари фаолиятини янада такомиллаштириш, китобхон конференциялари, бахс-мунозаралар, ижод ахли билан ўтказиладиган учрашувлар самарадорлиги ҳамда таъсирчанлигини ошириш;
 - 7-махаллий шароит хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда болаларнинг қизиқишларига қараб замонавий ва дунёвий билимларни берувчи тўғарақлар тармоқларини кенгайтириш...
- Кўриниб турибдики, ўқувчилар тарбиясини ташкиллаштириш вазифалари мураккаб ва кенг бўлиб, ўқувчилар зиммасига янги методик вазифалар юклатилади. Жумладан: Таълим мазмунини янгилаш ва унинг тарбиявий таъсирини кучайтириш учун тарбия жараёнига янги педтехнологияларни қўллаш, мактабдан ташқари муассаси ходимлари билан ҳамкорлик ишларини кенгайтириш ўқувчилар жамоатдаги уюшмаларни тиклаш ва уларга педагогик раҳбарлик қилиш. Мазкур вазифаларни мувофақиятли бажариш масалалари биз кейинги кўриб чиқамиз.

Таянч иборалар.

Мамлакатимизда янги ижобий-сиёсий иқтисодий, маънавий маданий шароитларни тарбия соҳасидаги янги вазифалар, методик масалалар.

3 МАВЗУ: ТАРБИЯ ТИЗИМИ, УНИНГ ИЛМИЙ-НАЗАРИЙ ВА МЕТОДИК АСОСЛАРИ

РЕЖА:

1. Тарбия педогогик тизим сифатида, унинг методологик асослари.
2. Бошланғич мактаб ўқувчилар тарбияси асосий йўналишлари, уларнинг ўзаро боғлиқлиги ва хусусиятлари.
3. Тарбиянинг методик асослари.
4. Адабиётлар.

1. Тарбия педагогик тизим сифатида, унинг илмий назарий асослари.

Ҳаммага маълумки, тарбиянинг икки тури бор: оилавий тарбия ва ижтимоий тарбия. Инсонни тарбияси оиладан бошланади. Агар ота-она бўлмаса ёки улар ўз вазифаларини яхши бажармаса болалар тарбиясининг

давлат ўз зиммасига олади. Ўзбекистон Республикаси Конституциясида (XIVб, 64 модда) ва таълим тўғрисидаги Қонун (18 модда) ота-оналарнинг тарбиявий бурчлари алоҳида кўрсатиб ўтилган.

Оилада яхши тарбия олган бола мактаб ёшига етганидан сўнг мактабда таълим олибгина келмай инсон бўлиб етиши муҳим рол ўйнайди, чунки таълим ўқувчиларни билимлари билан қуроллантириб, улар дунёқарашини, ахлоқ ва этикод, кўникма ва малакаларини таркиб топишига катта ёрдам беради. Тарбия эса инсонни шахсини, унинг ахлоқ-одобини, нафосат динини меҳнатга ва ижтимоий муҳитга, Ватан - давлатимизга, миллий урф одатларга тўғри муносабат, эркин фикрлашни шакллантиришида муҳим рол ўйнайди.

Тарбия аниқ мақсадни кўзланган ҳолда, режалаштирган ҳамда ташкил этилган жараёндир. Унинг натижаларини самарали бўлиши учун педагог кўйидаги жараёнларни ҳисобга олиши шарт.

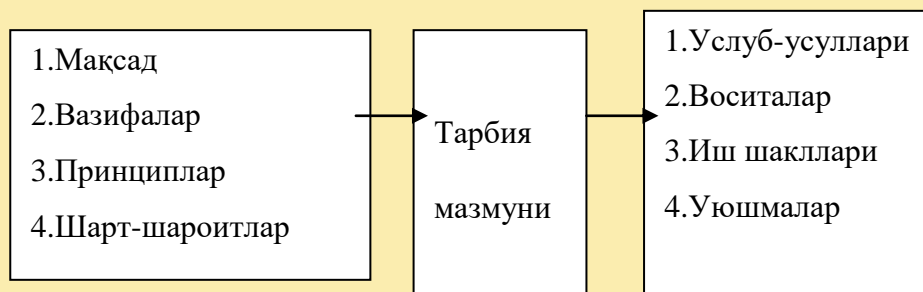
Тарбия икки томонлама жараёндир, унда бир томондан тарбиячи (ўқитувчи ота-она)лар бошқа томондан тарбияланувчи-объект қатнашадилар.

Замонавий ижтимоий муҳит юқоридаги ҳамкорлик педагогикасининг қонидани амалда қўллашни талаб қилади ва тарбияланувчи ўз тарбиясига фаоллик билан ёрдам беришга чиқарилади.

Ҳаммага маълумки, тарбия-педагогик жараёндир. Бу нуқтаи назардан биз тарбия жараёнига педагогик тизим сифатида қарашимиз керак.

Тарбия тизимининг топшириш компоментлари:

1-схема

Бу тизимнинг ҳар қайси элементларини биз қисқа қилиб такрорлаймиз.

Тарбиянинг умумий мақсад ҳар томонлама, етук инсонни камол топшириш бу жамиятимизнинг мактабга, ота - оналарга, барча тарбиячиларга берилган ижтимоий буюртма. Бу умумий мақсадга асосланиб, бошланғич синф ўқитувчиси ўзини махсус мақсадини аниқлаш керак: болаларни ўқитишга, санашга, ёзишга, тўғри гапиришга мантиқ асосида ўйнашга ўргатиш, уларга соғлом турмуш одатларини, ахлоқ-одоб тажрибасини, миллий мафкура асосларини ва зарурий шахсий фазилатларини шакллантириш.

Мақсадга мувофиқ ташкилланиладиган ишлар жараёнида бир неча вазифаларни ечиш керак.

Вазифалар бу аниқ мақсадга қаратилган ишларнинг асосий йўналишлари. Бошланғич мактабнинг асосий тарбиявий вазифалари

қуйидагилар: жисмоний, ахлоқий, нафосат, меҳнат ва маънавий маданий тарбияси.

Бу вазифаларни биз кейинроқ алоҳида куриб чиқамиз.

Принциплар-тарбиявий ишларни ташкил этиш қоидалари. Тарбия қоидалари ўқитувчи-тарбиясига, йўл-йўриқ кўрсатувчи бўлиб, шарқ ва марказий осие файласуфдоншмандларнинг фикрлари ва миллий педагогика эришган юрикларга асосланади. Тарбиявий жараёнда бошланғич синф ўқувчиси қуйидаги қоидаларга риоя қилиш зарур.

-тарбияни маълум ижтимоий фойдани мақсадига қаратилганлиги;

-тарбиянинг инсонпарварлик ва демократик қоидаси;

-тарбияни хаёт билан, меҳнат бидан боғлиқлиги;

-тарбияда миллий маданий ва умум инсоний қадирятларнинг устуворлиги;

-тарбияланувчиларнинг ёш ва шахсий хусусиятлари ҳамда уларнинг хаёт тажрибасини ҳисобга олиш;

-изчиллик, тизимлилик, тарбиявий таъсирларнинг бирлиги ва узлуксизлиги қоидаси.

Бу қоидаларга риоя қилиш тарбиянинг самарасини оширади, яхши натижаларга олиб келади. Унда бир неча шарт шароитлар ҳам касб этади.

1. Ўқитувчи, тарбиячи сифатида юксак малакали мутахасис бўлиши керак, шунингдек у доим ўз устида ишлаши лозим.

2. Ўқитувчи ҳамкасблар, психолог, маҳалла жамоатчилик билан ҳамкорликда ишлаш зарур, чунки уларнинг мақсади бир хил: Комил инсонни таркиб топиши. Лекин ўқитувчи ўз шерикларини тўғри йўналтириши керак, уларга нисбатан ҳақиқий лидер бўлиши шарт.

3. Бошланғич синф ўқувчилар жамоасини шакллантириб, ўқитувчи унинг фаол аозоларини ўзини шериклар қилиб, улар орқали қолган ўқувчиларга таъсир этиши зарур.

Мана бу биринчи блокдаги 4 та компонентлар тарбия жараёнининг назарий-методологик асос бўлиб ҳисобланади.

Лекин мақсад ва вазифаларни маълум қоидаларга мувофиқ бор шароитларни ҳисобга олган ҳолда амалда қўллаш учун биз 2-чи блокдаги яна 4 та компонентлардан фойдаланишимиз лозим (3 масала).

Аммо 2 та блоклар ўртасида тарбиянинг мазмуни бор.

Тарбиянинг мазмунини ўқитувчи ўзи аниқлаб боради, чунки у ўз ўқувчиларини бошқаларга нисбатан яхшироқ билади.

2. Бошланғич мактаб ўқувчилар тарбиясининг асосий йўналишлари, уларнинг ўзаро боғлиқлиги ва хусусиятлари.

Тарбия кўп қиррали жараёндир. Энг биринчи ўринда болаларнинг соғломлиги туради. Президентимиз И.А.Каримов «Биз соғлом авлодни тарбиялаб вояга етказишимиз керакдир» - деб бежиз айтмаганлар. Соғлом киши деганда фақат жисмоний соғломликни эмас, балки шарқона ақл одоб ва унинг шарқий ғоялар руҳида камол топган инсонни тушунамиз. Халқимизда

асрлар ошиб келган ва сингиб кетган урф одатлар, ананавий кадрятлар, мустақиллик мафкураси миллий истиқлол ғояси асосида болаларни ва ёшларни вояга етказиш бугунги кун талабидир.

Эстетик тарбия навбатдаги ижтимоий ҳаётдаги кишиларнинг хатти харакатидаги, турмушдаги ва санатдаги гўзалликларини идрок этиш ҳамда гўзалликни яратишга бўлган қобилияти эстетик тарбияланишга имкон беради.

Мафкура, иқтисод. Сиёсат, маънавият, эстетик дид умуман жамиятнинг ҳамма қирраларига тегишли бўлган ғоялар тизимидан иборат бўлиб, сиёсат билан иқтисодни, иқтисод билан маънавиятни бир-бирига чамбарчас боғлаб қайси йўлдан олға бориш кераклигини кўрсатиб беради. Мафкура аввало ва биринчи навбатта ғоявий куч бўлганини учун у одамларни онг тушунчаси ва рухиятига тасир қилиб уларни уюштириш, маълум мақсад сари олға етаклаши керак.

Истиқлол мафкурасини туб моҳиятини чин инсонпарварлик мазмунини эса умумбашарият, маънавиятлари ва кадрятларининг устуворлиги ташкил этилади. Уларнинг ҳаммаси бир бири билан узвий боғлиқ. Буларни қўлламадан етук инсон бўлиши қийин. Масалан жисмоний тарбиянинг ҳамма томонлари билан боғланган бўлиб, шахсий ахлоқий ва ақлий ривожланишига эстетик дид ва этиқодини тарбияланишига ижобий тасир этади.

Маънавий - маърифий тарбия анча кенг қамровга эга, унинг таркибида шарқона урф одат, анана, кадрят меросларимиз асосида тарбиялаш ва янги тафаккур ташкил этади. Яқинда мустақиллигимизнинг 10 йиллигини байрам қилиб нишонладик. Халқимиз мустақил ва озод бўлгандан буён қандай ўзгаришлар бўлди? Тарихимизни соф ҳолда бухтонларсиз ўрганишимиз тарихда яшаб ўтган халқимизнинг буюк алломаларининг бой меросларини ўрганиш бу катта ютуқ бўлди.

Ҳар бир халқ вужудга келиб шаклланади экан, унинг тили, дини, урф-одатлари ривожланиб боради. Ҳар бир халқнинг миллий ғурури бўлади. Ғурур сўзи инсониятга хос бўлган хусусият. Ўзбек халқининг миллий ғурури қадимий ва абадийдир.

Ватан бу уйимиздан бошланиб, чексиз Ўзбекистон бўйлаб давом этади. Ватан ичида халқ ва шу халқни дини, тили ва урф одатлари, еру осмонлари, таббий бойликлари ва ҳақозолар ҳар бир инсон ўз ватанини севиши ва ардоқлаши лозим. Шунинг учун ўқувчиларни миллий ғурур ва ватанпарварлик руҳида тарбиялашимиз керак.

Ахлоқ кишиларнинг ижтимоий фелр атори йиғиндисиدير. Ахлоқ кишиларнинг тушунчаларидан, ғояларидан келиб чиқарилган. Ахлоқий тарбия деганда ўқувчиларда ахлоқий тушунчаларни ва этиқодини таркиб топтириш, характерининг иродали хислатларини бартараф этиш мақсадида уларга тизимли тасир кўрсатиш тушунилади. Ахлоқий тарбия шахснинг ҳар томонлама камол топтиришининг муҳим компонентларидан биридир.

Кишиларнинг ҳаёти ва камол топиши учун зарур бўлган ҳамма нарса меҳнат билан бартараф қилинади. Меҳнат тарбияси ёш авлодни меҳнат фаолиятига ахлоқий ва амалий жихатдан тайёрлашнинг хилма хил

томонларини ўз ичига олади. Меҳнат тарбияси бола улғайган сари мураккаблашиб боради. Кичик ёшдаги ғолаларга меҳнатсеварлик ва эҳтиёткорликни тарбиялаш зарур. Шунинг учун ҳам болалар ёшлигидан меҳнат малакаларини эгаллашларини, ишни тиришқоқлик билан бажариш кераклиги, бошлаган ишларини охирига етказишларини, ўрганишлари лозим.

Юқорида айтганини ҳисобга олган боланғич синф ўқувчиси ҳар дарсда, ҳар тадбирда ўзини тарбиявий фаолиятини аниқлаб боради. У синф раҳбари сифатида қуйидаги ишларни бажариши шарт:

1. Ўз синф болаларини умумий ўрганиш;
2. Синф ўқувчилари жамоасини тузиш ва жамоа орқали болаларни тарбиялаш;
3. Ўқувчилар жамоат ташкилотларга амалий педагогик ёрдам бериш, фаолиятни ажратиш ва ўрганиш;
4. Тарбияси оғир болаларни чуқур ўрганиш ва улар билан алоҳида тарбия олиб бориш;
5. Синфда иқтидорли болаларни аниқлаш ва улар билан махсус ишларни уюштириш;
6. Ўқувчилар ота-оналари ва кенг жамоатчилик (махалла қўмитаси) ҳамкорлигида ишларни ташкил этиш ва хоказолар;

Синф раҳбари ишининг мазмуни томони тарбиянинг умумий вазифлари билан белгиланади. У жамоатчилик ташкилотлари ҳамкорлигида тарбияланувчилар илмий дунёқароши, фаол ҳаётий нуқтаи назарни шакллантиради; Ўқувчиларга билимга, меҳнатга ҳавас уйғотади, уларни онги равишда ўз тардириши ўзи белгилашга ўргатади; Ўқувчиларда ўқишга маъсулят билан ёндошиш ва мустақил ўқиш қобилиятини тарбиялайди; Болаларнинг эстетик қизиқишлари ва бадий дидини ўстиради.

Шундай қилиб, синф раҳбари ҳам ўқувчилар жамоат ташкилотларни тарбиявий фаолиятини уюштирувчи, ҳам ўқувчиларнинг мураббийси сифатида хизмат қилади.

Синф раҳбарининг ташкилий-педагогик иши ўқувчиларни ўрганиб бориш, ўқувчилар жамоасини уюштириш ва шакллантириш, болаларни истиқлол ғояси руҳида тарбиялаш бўйича тадбирлар ўтказиш ва х.к.

3. Тарбиянинг методик асослари.

Педагогика фани бўйича дарсларда услуб, восита ишларни ташкил этиш шакллари ва болаларни уюшмаларини ўрганиб олдингиз.

Уларнинг йиғиндиси тарбия жараёнининг услубий методик асоси бўлиб ҳисобланади. (2-жадвалга қаранг.)

«Метод» сўзи юнончадан олинган бўлиб, ишнинг йўли, усули маносини билдиради.

Усулнинг бир неча турлари бор, биз уларни кейинги дарсларда чуқурроқ ўрганиб борамиз.

Усулнинг элиментлари услуб деб номланади. Усул ва услуб бир бири билан ўзаро боғланган ҳолда тарбия жараён моҳиятига кўра бир бирига ўтиб туриши мумкин.

Ўқувчиларнинг жамоа ва шахсий фаолиятларини мақсадга мувофиқ ташкил қилиш учун тарбия шаклларида фойдаланамиз: Синф мажлиси, эрталабки байрам, учрашувлар кўрик танловлар, саёхатлар ва бошқалар.

Тарбия воситаларсиз бирор битта тарбиявий тардбир ўтмайди, чунки ҳар қайси тарбиявий масалани ҳал қилишни ташкил этиш учун биз кўрсатмали қўлланма, мусиқа, китоб, радио, телевидение, кино филрмлар, саонат асарлари, табиат ўзидан фойдаланамиз.

Ўқитувчининг шахси, унинг болаларга таъсири ҳар тарбиявий восита бўлиб ҳисобланади.

Тарбия жараёнида ўқитувчи фақат синф жамоасидан эмас, бошқа уюшмалардан ҳам фойдаланиш лозим бўлади, масалан: тугурак, клуб, спорт секцияси, илмий ва касбга йўналтирилган уюшмалар: ёш мичуринчилар ёш тадқиқотчилар, ёш тадбиркорлар, ёш шоирлар ва х.к.

Сизга маълумки ҳар қайси ўқитувчи ўзига хос тарбиявий мақсад, вазифаларга мослаштирилган усул ва восита танлаб олади.

Қайси услубдан, қайси вақтда ва қай тарзда фойдаланиш ҳақида кейинги дарсларда тўлиқ гапириб ўтамыз.

Таянч иборалар.

Тарбия тизим сифатида мақсад, вазифа, принциплар, услуб, восита, шакл, уюшма, тарбиянинг мазмуни.

4 МАВЗУ: КИЧИК МАКТАБ ЁШИДАГИ БОЛАЛАРНИ ЎРГАНИШ МЕТОДИКАСИ.

РЕЖА:

1. Болаларни ўрганишнинг аҳамияти.
2. Бошланғич синф ўқувчиларни ўрганиш турлари ва усуллари.
3. Бошланғич синф ўқувчиларни Баъзи ўрганиш методикалари.
4. Тарбия жараёнида диагностика ва коррекция ишлари.

1.Болаларнинг ўрганишнинг аҳамияти.

Тарбиявий жараёнини янгилаш, уни давр талабига жавоб берадиган ҳолга келтириш учун деярли барча коидаларни, усуларни, ғояларни қайтадан кўриб чиқишимиз, бола шахсига қаратишимиз, йиллар давомида тўпланиб ижобий тажрибадан унумли фойдаланишимиз зарур.

Тарбия жараёнида тарбияланувчининг шахсий ва ёш хусусиятларни ҳисобга олиш - тарбиянинг муҳим қоидасидир. Шунингдек ўқитувчи - синф раҳбари ўз фаолиятини режалаштиришда ўқувчиларни ўрганиш вазифасига алоҳида эътибор беради.

Ўқувчиларнинг ўрганиш ўқувчи шахснинг психологик ўзига хос хусусиятларни билишни, шунингдек педагогик тадқиқот принциплари ва усулларини эгаллашни талаб этади.

Синф раҳбари ўқувчиларнинг ақл идроки, характери, соғлиги ва бошқа ўзига хос хусусиятлари тўғрисида обьектив маълумотга эга бўлиши учун қуйидаги асосий талабларни бажариш зарур:

- 1-Ўқувчини тиббий шароитда, унинг турмуш тарзи, шароити билан биргаликда ўрганади;
- 2-Индивидуал ва ёш ўзгаришини доимий ҳисобга олади;
- 3-Ўқувчини унинг ҳамма намайён бўлган томонлар билан бир бутун ҳолда ўрганади, тарбиялайди-тарбиялаб бориб ўргади.

Мақтаб ўқувчиларни ўрганиш жараёнида синф раҳбарига психологик иккита йўналиш бўйича маълумот бериши мумкин:

1). Шахснинг умумий хусусиятлари, шахснинг йўналиши, характер ва ахлоқий сифатлари, қобилияти; 2). Айрим рухий жараёнларнинг ўзига хослиги қабул қилиш, диққат, ва ҳаёли...

Ўқувчиларни ўрганиш бирдан бир мақсад эмас. У синф раҳбарига ўқувчининг ривожланишини олдиндан кўра билиш, унинг ўқишда қийинчиликларини кўра билиш ва оғохлантириш, унинг ривожланиши учун энг қулай шароитни яратиб бериш имкониятини ўқитувчилар ва ота оналар билишлари лозим.

2. Бошланғич синф ўқувчиларининг ўрганиш турлари ва усуллари.

Ҳозирги вақтларда кўпгина мактабларда, асосан янги типдаги муасасаларда психолог штати киритилган. Лекин бир киши барча ўқувчи тўғрисида кўп маълумотларни йиға олмайди, чунки бу иш жуда мураккаб ва кўп вақтни олади.

Шунингдек ҳар қайси ўқитувчи ўз ўқувчиларни ўрганиш мақсадида энг оддий усулларни эгаллаш керак, чунки айтганидек, у яхши педагог бўлмоқчи бўлса, яхши психолог бўлиши ҳам шарт.

Ўқувчиларни ўрганиш турли хил бўлиши мумкин, бу мақсадга мувофиқдир:

1. Умумий ўрганиш мақсадида ўқитувчи ўз синф болалар ҳақида демографик маълумот йиғади. Унда энг осон йўли синф журнали ва бошқа хужжатларни шахсий папкасини ўрганиш.

2. Соғлигини ўрганиш мақсадида ўқитувчи унинг медитцина карточкани ўрганади, яшаш жойга боғланган медитцина ходимлари билан суҳбатлашади олган маълумотларини синф журналида белгалаб қўйади. Бунда ота-оналарнинг соғлиги ҳақида маълумот ҳам зарур.

3. Ўқувчи шахсини ўрганиш мақсадида ўқитувчи энг аввало А) унинг ҳайти ва оиласи шароити билан танишиши керак (оиланинг таркиби, моддий таминланганлиги, оилавий ананалари, муҳит, оиласидаги муносабатлари, ўқиш учун шароитлар ва х.к.). Б) Ўқувчи ўзи шахсининг хусусиятлари ҳақида шахснинг йўналиши ахлоқий сифатлари, характери,

мижози ва қизиқишлари бу каби маълумотларни анкета, мухсус тест орқали олиш мумкин (психолок ёрдамида). В) Ўқувчи рухий жараёнларнинг ўзига хослиги: диққат ва хотира, хаёл ва тафаккур, ирода ва сезгир бу маълумотларни кузатиб бориш ва махсус психологик тестлар орқали олиш мумкин.

4. Ўқувчининг интилишни, қобилиятни чуқур ўрганиш мақсадида битта эмас, бир неча методикалардан фойдаланиш шарт, чунки бу жуда мураккаб муаммо, уни ечиш учун психолог зарур.

5. Шахснинг жамоадаги ўрнини ўрганишда ҳам кузатиш усулидан ҳам социометриядан фойдаланиш зарур, чунки фақат жамоада ҳар қайси бола ўз шахсий сифатларини кузатиш ва ривожлантириши мумкин.

6. Ўқувчиларнинг фаолигини ўрганиш мақсадида ўқитувчи уларга топшириқ бериб ёки умумий ишларда қатнашиши кузатиб боради.

3. Бошланғич синф ўқувчиларни ўрганиш методикалари.

Буюк педагог В.А.Сухомлинский айтганидек: «Аниқ хаётий тақдирларни муҳокама қилиш бизни педогогик алоқаларнинг уйғунлиги муаммосига олиб келади. Менинг назаримда, бу тарбиянинг туб асосий қонунятларидан биридир. Тарбиявий алоқалар ўртасида ўнларча юзларча, мингларча боғлиқлик ва шартлар бор».

Бошланғич синф болаларини ўрганиш мақсадида биз қуйидаги усуллардан фойдаланишга тавсия берамиз.

Биринчи усул «Ўз синфигизни биласизми?» атаган анкетаси. Бу анкета республикаси истедод марказида социометрия асосида ишлаб чиқилган. У 3-5 саволдан иборатбулиши мумкин, бу-синфга ва мақсадга боғлиқ. Анкета саволларига жавоб берувчилар ҳар жавобда 3 синфдошларини ёзишлари мумкин. Масалан: анкетанинг синфда энг яхши ташкилотчиси, кўпчилиكنинг диққатини ўзига қарата оладиган, ўқитувчи йўқлигида синфни бошқара оладиган? Саволга болалар 3 кишини ёзишади.

Синф аозоларидан кимни энг кўпи танланган бўлса, у энг яхши ташкилотчи бўлиб ҳисобланар экан. Худди шундай коидасида кейинги саволлар ҳам асосланган: синфда ким ростгўй, хушмумилалик, жавобгарлик..? ва ҳақозолар.

Саволларга бериш учун болалар бир бирини яхши билиши керак, демак бу анкетани 1 синфда фақат иккинчи ярмида ўтказиш мумкин, кейинги синфларда эса хоҳлаган вақтда.

Иккинчи усули махсус педагогик вазиятни тузиш. Уни профессор Н.Иванов ишлаб чиқди. Унинг мақсади - шу вазиятда бола қандай ўзининг тутганини ўрганиш, таҳлил қилиш ва шу боланинг шахсий сифатлари ҳақида хулоса чиқариш.

Учинчи усул С.Т.Шацкий анкетаси. Бу анкета XX аср 30чи йилларда ишлаб чиқилган лекин ҳозирги вақтларда жуда долзарб. Анкета саволлари ота-оналарга муружат қилади. Уни номи «Ўз фарзандингизни яхши биласизми?» Анкета бир неча бўлимдан иборат, унинг саволларига берган

жавоблари нафақат демографик маълумот, боланинг ўқишга, меҳнатга қобилиятлари ва эҳтиёжлари ҳақидабилимларга эга бўлиши мумкин.

Тўртинчи усул болаларнинг турли хил меҳнат фаолиятини кузатиб бориш ва натижаларини ўрганиш. масалан битта бола расмга қизиқади, шунинг учун расм дарсларида ижод билан топшириқларни бажаради, иккинчиси эса бадий китобларни ўқишни яхши кўради-у кўпроқ шер ёдлаб олади, ижобий ишларида фаол қатнашади ва х.к. Шу мақсадда тез тез кўрсатма. Кўрик танловларни ташкил этиш керак ва шу ишларга ота-оналарни жалб қилиш зарур, болаларни эса рағбарлантиришга имконият топиш лозим.

Юқорида айтганини ҳисобга олиб қуйидагича хулоса чиқариш мумкин: Бошланғия синф ўқувчиси ўқув тарбиявий ишларни яхшилаш, унинг самарадорлигини ошириш мақсадида битта иккита эмас, бир неча усуллардан фойдаланиб, ўз синф болаларини ҳар томонлама ўрганиш зарур чунки ҳар қайси бола билан тил топиш, тўғри муомила қилиш учун, уни ҳар томонлама ва яқин билиши керак. Бундан ташқари ўқитувчи психолог ёрдамида тўғри диагностикани ўтказиб ва олган натижаларни таҳлил қилиб амалда қўланишига лозим топади.

4.Тарбия жараёнида диагностика ва корреция ишлари.

Тарбия жараёнида болаларни ўрганиши ўз ўзидан мақсад эмас. Ўрганиш натижаларига асосланиб ўқитувчи аниқроқ диагностика қилиш мумкин.

Диагностика-бу ўқувчининг шахсий сифатларини шаклланиш даражасини аниқлаш. Ўқитувчи қанчалик чуқур болаларни диагностика қилса шунчалик у ўз фаолиятида яхши натижа олади.

Ўқитувчи кузатув, анкета ёки психологик тест орқали болаларнинг ўқишга муносабати унинг темпераментини, қизиқишларини, тарбияланувчанлигини ва бошқа шахсий хусусиятларини диагностика қилиш мумкин ва олган натижаларга асосланиб, айрим болаларнинг ҳулқ атворини, ўқиш мотивларини, бирон нарсага муносабатини коррекция қилиш мумкин.

Корреция сўзи - ўзгартириш тўғрилаш маъносини билдиради. Диагностика ва коррекция-иккита бир - бири билан ўзаро боғланган жараёнлар масалан: бир неча усулдан фойдаланиб, ўқитувчи ўз синфдаги болаларни тарбияланганлик даражасини аниқлаб олади. Бунда у қуйидаги нозимларни ҳисобга олишга мажбур бўлади: 1. ватанпарварлик ва бойналминаллик; 2. жамоатчилик; 3. одамгарчилик; 4. жамият учун ҳалол меҳнат. 5. интизомлик ва ташкилотчилик, уюшқоқлик; 6. принциплилик ва тришқоқлик; 7. ишбилармонлик, маъсулятлилиқ ва бошқалар. Агар диагностика натижалари болаларнинг ривожланишидаги нуқсонларини кўрсатса, шу болалар билан маҳсус коррекция ишларини ўтказиш зарур бўлади. Лекин ўқитувчи диагностика ва коррекция ишларни ўтказишда мактаб психологи ва бошқа ўқитувчилар билан ҳамкорликда ишлаш зарур.

ТАЯНЧ ИБОРАЛАР:

Болаларни ўрганиш турлари, ўрганиш усуллари, шахсий хусусиятлари ва тарбия, анкета, суҳбат, тест, вазият, диагностика ва коррекция.

5 МАВЗУ: БОШЛАҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАР ЖАМОАСИ БИЛАН ИШЛАШ МЕТОДИКАСИ ВА ЎЗ-ЎЗИНИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИНИ ПЕДАГОГИКА РАХБАРЛИК ҚИЛИШ АСОСЛАРИ.

РЕЖА:

1. Тарбияда жамоанинг роли.
2. Ўқувчилар жамоасининг ривожланиш босқичлари ва белгилари.
3. Бошлагич синф болаларини жамоа орқали тарбиялаш методикаси.
4. Мактабда жамоат ташкилотлари ва ўз-ўзини бошқариш органлари, уларни педагогик рахбарлик қилиш асослари.

1. Тарбияда жамоанинг роли.

Тарбияга яхлит тизимли ёндашиш тарбиянинг, педагогик ҳаракатининг пировард натижасига йўналтириганлик даражасини белгилаб беради. Бунда педагогик мақсад ва вазифалар, унинг мазмунини тарбиявий жараёнининг барча қатнашчилари томонидан тан олиши шарт.

Тарбия узоқ муддатли, мураккаб жараён бўлиб, унд ота-она, ўқитувчи, жамоачилик ва бошқалар қатнашдилар. Шу сабабли уларнинг ишида изчиллик ва давомийлик бўлишига риоя этиш, ўқувчиларнинг тарбияланганлик даражасини; тарбия усуллари ва шакллари ўз вақтида аниқлаб олиш жуда муҳимдир. Бу қоида тарбия ишида тарбияни амалга оширадиган барча бўғинларнинг (оила ва мактаб, ўқувчилар ва уларнинг жамоа ташкилотлари, мактабдан ташқари тарбия муассасалари ва кенг жамоачиликнинг) ҳамжиҳат ва бамаслаҳат иш қўришининг кўзда тутати. Чунки тарбиядаги таъсирдаги тузимлик, фақат ёшларни эмас, балки аҳолининг бара қатламининг қамраб олиши керак.

6-7 ёшдаги боланинг мактабга келиши билан унинг ҳаётида янги босқич бошланади, чунки у учун, хусусан, атрофда ҳамма нарса янги, бу жумладан: янги одамлар, янги режим, кун тартиби, янги бурчлари. Лекин бола бир ўзи эмас, бошқа ўқувчилари билан биргаликда-ҳам ўқишда, ҳам ўйинларда, ҳам меҳнатда қатнашмоқда сабабли у мактаб шароитларга тезлик билан мослашади. Демак, нафақат катталар ҳаётида, болалар ҳаётида ҳам жамоа ўз ўрнини тўтади.

Жамоа ҳақида кўп ёзилган ва кўп гапирилган. Жамоа ичида шахсни тарбиялаш педагогикаси аллақачон тарбия тизимини муҳим бўғинига айланган.

Мактаб ҳамиша жамоадир дегувчилар ҳақдир. Аммо мактаб жамоасини уюшқоқлик даражаси кўпроқ ёки қароқ бўлиши, у яхшироқ ёки

ёмонроқ бўлиши , камолот даражасини турлича булиши мумкин. Мактаб жамоаси турли тоифадаги жамоалар ва бирлашмаларининг мураккаб мажмуини ташкил этади. Болалар ижтимоий спорт сексиялари, меҳнат бригадаси ва сайёҳлар уюшмаси-болаларни шу каби биролашмалари ягона ва умумий мактаб жамоаси доираси яшайди ва ривожланади. Бошлағич мактаб ўқитувчиси ўқувчилар жамоасини раҳбар булиб, ўз олдига йирик, ижтимоий жиҳатдан аҳамиятли вазифаларни қўйиб, уларни амалга оширади. У ҳар бир синф ўқувчиси фаолияти учун шахсиятини очиш, ўзини кўрсатиш ва қарор топтириш кенг имкониятлар яратиб беради.

Маълумки ўқувчи шахсияти жамият билан, ижтимоий муҳит билан алоқада бўлмаса, яхши ривожлана олмайди. Жамоа болага ажойиб имкониятларни тақдим этади. Яхши мактаб жамоасини кадриятлари, аноаналари, муносабатлар удуми синф учун ибрат сифатида хизмат қилиб, уларни ривожланиши рағбатлантиради.

А. Макаренко «Жамоада тарбиялаш болаларни бир қолибга солиш деган гап эмас»-деб қайта-қайта ўқтирилган. Унинг фикрича жамоада тарбиялашни маъноси: бола шахсини камол топтиришдан иборат. Агар жамоада тулқонли, ғоявий, мазмунли ҳаёт, меҳнат ва олий жаноб маънавий муносабатлар йуқ экан, у холда ўзига баҳо бериш ва ўз-ўзини тарбиялашга қаратлиган шахсий маънавий фаолитни бўлиш мумкин эмас.

Замонавий мактабимизнинг оммавийлигини ҳисобга олган холда юқорида чиқарилган хулоса шартсиз долзарбдир.

2. Ўқувчилар жамоасининг ривожланиш босқичлари ва белгилари.

Жамоа тўғрисидаги бир неча таърифлар мавжуд қолсин (А.С. Макаренко, В.А. Сухомлинский, С.Мудрик ва б), жамоанинг шаклланиши ва ривожланиш босқичлари ҳақида ҳам турли муло-хазалар бор.

Профессор Л.И.Новинкова педагогик тадқиқотлар натижаларига асосланиб, у болалар жамоасини шаклланиш ва ривожланиш жараенини 4-та асосий босқичларга бўлади.

1.Босқичда ўқувчиларга ўқув юртида аниқ кун тартибини ўрнатиш, уларнинг биргаликда фаолиятини ташкил этиш вазифаси муҳимдир. Ана шу босқичнинг ўзидаёқ ўқув гуруҳларнинг манфаатларини, педагогик ва

жамоанинг талабаларини қабул қилувчи ўқувчилар ажралиб чиқадики, улар кейинчалик жамоанинг ядросини ташкил этадилар.

2. Босқичда фаол энди педагогнинг талабларини куллабқина қолмайди, балки бошқа ўқувчилар ўзининг кетидан эргашиб боради. Бу босқичнинг моҳияти: ўқувчиларнинг ўз-ўзини бошқаришга ва ўқувчиларга педагогнинг бевосита раҳбарлик қилишга, жамоа аозоларининг ўз хатти-харакатлари ва ишлари учун ўртоқлари жавобгарликни оширишга утишдан иборат.

3. Босқичда ҳамма ўқувчилар учун ягона мақсадига эришишга қаратилган ижтимоий фойдали меҳнатдан фаол иштирок, эта бориб, бутун жамоа манфаати билан яшай бошлайдилар, жамоада бирга ҳаёт кечириш малакалар, кўникмалари эгаллаб борадилар. Бу босқич жамоа фаолиятидаги энг муҳим давридир;

4. Босқичда жамоа ва педагог томонидан юқори талаблар қўйилиши туфайли ўқувчи ўзига нисбатан ижтимоий ахлоқ талабларини қуя бошлайди, жамоа ҳаёти ва фаолиятининг нормалари ҳар бир боланинг шахсий ихтиёжига айланади.

Ҳар бир босқичнинг ўзига хос хусусиятлари бор, чунки синф ўқувчилар жамоанинг шакилланиши ва ривожланиши-мураккаб, ўзоқ вақтида давом эттирилаётган ва ўқитувчидан кўп ҳаракатларни талаб этиладиган жараёндир.

Баъзи ўқитувчилар биринчи йил давомида бу ишнинг аниқ натижаларини кўрадилар, Баъзилар бошланғич мактабни битиргунча биринчи босқичдан иккинчисига ўтмай қолади.

Қачон синф болалар гуруҳига «жамоа» деб айтиш мумкин?

Жамоанинг белгилари қўйидагилар:

1. Барча ўқувчилар учун ягона мақсад, ва вазифалар, уларнинг ижтимоий фойдалилиги;
2. Биргаликдаги амалий фаолияти;
3. Гуруҳдаги фаол ядрога ўз-ўзини бошқариш органлари.

Булардан ҳамма белгилар биргаликда бор бўлса, демек синиф гуруҳини «жамоа» деб номлаш мумкин. Лекин жамоа шакилланиш жараёни мураккабдир. Синиф ўқитувчиси босқичма-босқич шакинлаштиради ва ривожлантиради. Энг юқори босқичга синф гуруҳини етказиб бориш учун туғри педагогик раҳбарлик қилиши керак.

3. Бошланғич синф болаларини жамоа орқали тарбиялаш методикаси.

Жамоа тарбиянинг мақсадими ёки воситами? Уларни бир бирига қарам қарши қўйилгандагина савол баҳсига сабаб бўлади.

Бошланғич синф болаларни тарбиялашда жамоадан фойдаланиш йуллари:

1. Кўп қиррали фаолият, аниқ белгиланган ҳуқуқ ва бурчлар, юксак масоулият доимий назорат ва ишда кўрсатилган уйда буройлик ҳамда шахсий хислатларни муҳофама қилиш-бўларни сари ўқувчи

шахсиятига кучли таъсир кўрсатади. Уларга жамоатчилик ишига нисбатан қизиқиш пайдо бўлади, ташкилотчилик қобилияти ривожлана бошлайди.

2. Синф жамоасида мусобақани ташкил этиш ва болаларни жамоа бўлиб фаолият кўрсатишга, бир-бирига ёрдам беришига, синфларда яширин имкониятлардан фойдаланишга йўл очади, болаларни жамоатдаги манфатлари билан яшашга ўргатади.
3. Жамоа аозоларига босқичма-босқич текширишларини ва талабларини мураккаблаштириш (ҳар қайси болага алоҳида топшириқ бериш, ҳар қайси болани буйсинувчи, ҳам раҳбар сифатида сина олиш керак).
4. Жамоадан тарбия восита сифатида фойдаланишда педагогик жамоада болалар ўзини қандай тутиш ва ўз уртоқларига қандай муносабатда бўлиши ҳақидаги масалаларига катта эҳтибор бериши шарт. Жамоа аозоларининг биргаликдаги амалий фаолиятини ташкил этишда ибрат бўлиб, бу фаолит жамоа ва жамиятимиз учун зарур бўлган ҳилма-хил меҳнат турларини ўз ичига олади.

Педагоглар жамоа орқали ўқувчиларни катта ҳаётга, жамиятга жалб қилади.

5. Жамоани ривожлантириш мақсадида бошланғич синф ўқитувчиларга қўйидаги тавсияларни бериш мумкин: а) ўқувчиларнинг шахсий хусусиятларга эҳтибор бериб, муамола қилиш; б) синфда қизиқарли, оммавий ўйинларни ташкил этиш; в) бошқа синфлар билан мусобақаларни уюштириш; г) бемор бўлган ўқувчиларни синф жамоа билан бирга бориб кўриш; д) жамоадаги аноаналарни шакллантириш ва мустаҳкамлаш.
6. Жамоада дустлик ва ўзаро ҳурмат, кичик гуруҳлараро тўбри муносабатларни шакллантириш.

Умуман олганда бошланғич синф ўқувчиларни тарбияда жамоани роли жуда катта. Жамоа туғилади, усади ривожланади, ўз хислатларини тарбиялайди, қизиқиш ва эҳтиёжларни кенгайтириб боради. Ҳар қандай жамоани ўтмиши, бугунги куни ва келажаги бор. Замонавий бошланғич синф жамоанинг келажаги ўқитувчининг қўлида.

4. Мактабда жамият ташкилотлари ва ўз-ўзини бошқариш органлари, уларни педагогик раҳбарлик қилиш асослари.

Тарбиявий таъсирларнинг уйғунлиги ва узлуксизлиги қондасини қўллашда ўқувчиларнинг жамоат ташкилотлари ўз ўрнини тутлади.

Бунақа ташкилотлар бутун дунёда тарқатилган бўлиб шуни кўрсатадики, болалар ҳар доим ёшлигиданоқ сиёсат билан қизиқар, катталарга мамлакат иқтисодини юксалтиришда, жамиятни ривожлантиришда ёрдамлашишга интилар эканлар. Шу сабабли 1907 йилда Англияда 1910 йилда Россияда «Бойскаут» ташкилоти тузилди.

Бойскаутчиларнинг асл мақсадлари ярқираган ташқи шакллари билан ниқобланган бўлиб, мавжуд ижтимоий тузимга садоқатли бўлиш тартиб қилинар эди. Кейин эса фирқларни бевосита таъсирида ва сиёсий раҳбарлигида ишлайдиган болалар ташкилотлари вужудга кела бошлади: 1919 йилда Совет Иттифоқи Комунистик ташкилотлари, 1922 йилда эса «Спартак» номли ёш пионер отрядлари тузила бошлади, 1924 йилда Англияда тузилган пионер ташкилоти «Урмон халқи» деб аталди. 1945 йилда Францияда Комунистик партия раҳбарлигида ишлайдиган сиёсий ташкилоти «Жасоратлилар иттифоқи» тузилиб ўз сафларига бир кучада ёки бир маҳаллада яшайдиган 6 ёшдан 15 ёшгача бўлган болаларни бирлаштиради. 1962 йилда Хиндистонда, 1961 йилда Кубада, Финляндияда, Норвегияда ва бошқа мамлакатларда ҳам пионер ташкилоти тузилган.

Собиқ Совет иттифоқи пионер ташкилоти ташкил топган кунидан то сўнги вақтларигача унга Комсомол ташкилоти раҳбарлик қилиб, унинг функцияларини белгилаб берди. Совет Иттифоқи тақалиб кетганидан кейин пионер ташкилоти ўрнига Ўзбекистон Республикасида 1995 йилда «Болалар ва усмирлар уюшмаси» тузилган. Бу уюшмаси Республика қашшофлар ташкилотининг ҳуқуқий вориси бўлиб ҳисобланади. Унинг таркибига «Камолот» (юқори синф ўқувчилар жамияти) ҳамда турли хил болалар ташкилотлари киради. Унинг мақсад-уюшманинг ҳар бир аозосига жумхуриятнинг муносиб фуқароси бўлиб етишишга ўзини мустақил ҳаётга тайёрлашга ўз ҳаракатлари билан оиласига ва жамиятига фойда келтиришга ёрдам беришдир.

Уюшманинг ўз-ўзини бошқариш органлари мавжуд мактаб миқёсида уюшманинг кенгаши синф миқёсида-отряд командири ёки синф сардори. Уларга юқори синф ўқувчилари ёрдам бериб боришади, ҳамда синф раҳбари педагогик раҳбарлик қилиб боради.

Мактаб миқёсидаги 1987 йилдан ўқувчилар қумитаси учком ўз-ўзини бошқариш асосий орган эди, қумита таркибида бошланғич синф ўқувчилар вакиллари ҳам аозо бўлиб қатнашдилар.

Ўқувчилар қумитаси ўз вакиллари синфдошлар -орқали ҳамда болалар ва усмирлар синфдаги уюшмалар синфдошлар бўйича ўз тарбиявий ишларни ташкил этадилар.

Педагогика назариясида ва амалиётида ўқувчилар уюшмалари тажрибалар ҳақида анча маълумот тупланди. XX аср 20-йиллардан то сўнги вақтларгача уларга ўқитувчилар раҳбарлик қилиб, унинг тарбиявий мақсадларини ва иш мазмунини белгилаб берди.

Масалан: Ўзбекистон Болалар ва Усмирлар Уюшмаси аозолари учун илмий-педагогик тавсиялар асосида қўйидаги қоидалар ишлаб чиқилган

- 1) Сўз ва иш бирлиги;
- 2) Дустлик ва ўртоқлик;
- 3) Бурч ва виждон;
- 4) Ғамхурлик ва меҳрибонлик;
- 5) Катталарга хурмат кичикларга иззат.

Уюшманинг шиори эса: «Ватан, дўстлик, эзгулик ва адолат учун!» амалга қўллашда ўқитувчи синф раҳбари сифатида қўйидаги йуналиш бўйича ўз фаолиятини ташкил этади:

1-синф ўқувчиларни умумий ўрганши: уларнинг имконият ва қизиқишлари, қобилият ва эҳтиёжларини аниқлаш:

2-жамоада лидерларни аниқлаш;

3-синф жамоасини кичик ижодий гуруҳларга бўлиш (ҳар қайсининг ўз номи ва шиори ва эмблемаси бўлиши мумкин).

4-олган натижаларни таҳлил қилиш ва солиштириб, лидерларга, энг фаол аозоларига ижтимоий топшириқларни бериш:

5-шахсий суҳбатларда фаолларга уларнинг бурч ва ҳуқуқларини тушунтириш; уларга режа тузишда ёрдам бериш:

6-синф миқёсидаги ёки бошланғич мактаб миқёсида «фаоллар мактаб»ини ташкил этиш.

7-фаолларнинг маълумотларини ҳар ойда ўқувчилар йиғилишларда эшитиш;

8-ўқув йили давомида фаолларга амалий ёрдам бериш ва ишлаш муддати тугашда уларни баҳолаш.

Педагогик раҳбарлик самарали бўлиш учун, ўқитувчи бир неча омилларни ҳисобга олиши шарт:

Биринчидан -болаларнинг қизиқишларига ва имкониятларга эҳтибор бериш.

Иккинчидан -фаолларни тез-тез алмаштириш, чунки улар буйруқбозликка ўрганмаслик керак.

Учинчидан -барча жамоа аозоларига шу жумладан, фаолларга ҳам бир хил муносабатларни билдириш.

Синф ўқувчилар фаолига тегишли маслаҳатлар бериш, уларни ишини назорат қилиш-синф раҳбарнинг кундалик ишларидир. Бу ишнинг натижаларини у ўз кундаликда ёритилади ва таҳлил қилади.

Тарбиявий иш педагогдан кўп кучини ишга солишни тақозо этади, чунки келажак авлод тарбияланган, уюшган, ақл, жонажон Ватанимизнинг ҳақиқий фуқаролари бўлиши лозим.

Тарбия мураккаб жараён бўлиб, ўқитувчидан нафақат ўз билимлари ва малакалари, балки синф ўқувчилар жамоаси ҳамда жамоат ташкилотларнинг тарбиявий таъсирини жалб қилиш ва тўғри мақсадга йуналтиришдаги маҳоратини талаб қилади.

Таянч иборалар

Жамоа, жамоа белгилари, жамоат ташкилоти. Жамоа шаклланиш босқичлари, ўқувчилар ўз-ўзини бошқариш органлари, педагогик раҳбарлик, жамоа ва жамоат ташкилотининг тарбиявий аҳамияти.

6.МАНЗУ: КИЧИК МАКТАБ ЁШИДАГИ БОЛАЛАР ОНГИГА ПЕДАГОГИК ТАЪСИР ЭТИШ МЕТОДИКАСИ.

РЕЖА:

1. Педагогик таъсир ҳақида тушунча.
2. Педагогик таъсирнинг усуллари.
3. Кичик ёшдаги болалар онгига таъсир этиш методикаси.

1. Педагогик таъсир ҳақида тушунча.

Педагог ўз усуллари йўқ нарсадан яратмайди, уларни ўйлаб топмайди. У болалар ҳаётини педагогик жихатдан мақсадга мувофиқ тарзда ташкил этиш вазифаларига жавоб берадиганларини танлаб олади.

Педагогик таъсир кўрсатиш моҳияти - педагог томонидан болалар онгига ижобий таъсир қилиш, уларни ишонтириш мақсадида таъсир этиш.

Педагогика фанида бу масала энг муҳим ва долзарб муаммолардан бири бўлиб ҳисобланади.

Педагогик таъсир тарбия тизимини услубий бўлимнинг таркибий қисмидир (3-мавзу, 2-чи жадвалга қаранг).

Бундан ташқари, педагогик таъсир, хусусан, педагогик талаб, педагогик жараёнини бошқариш заруриятдан келиб чиқади. Педагогик таъсир барча таълим - тарбия жараёнида кенг тарқалган, чунки ўқитувчи ҳам дарсларда, ҳам дарсдан ташқари болаларни бошқаради.

2. Педагогик таъсир усуллари.

Педагогик таъсир кўрсатишнинг асосий усуллари: талаб, истиқбол, рағбатлантириш ва жазолаш, жамоатчилик фикридир. Талаб педагогик тажрибада жуда кенг тарқалган усул бўлиб, таълим ва тарбия жараёнида педагогнинг тарбияланувчига шахсий муносабатни намоён бўлиш йўли билан у ёки бу хатти ҳаракатларнинг рағбатлантиришини таъминлайди. Истиқбол - таъсир кўрсатишнинг жуда таъсирчанг усули бўлиб, у болаларнинг хатти-ҳаракатларини улар олдига мароқли мақсадлар қўйиш йўли билан таъминлайди. Рағбатлантириш ва жазолаш тарбиянинг энг аноанавий усули бўлиб,. Болалар хулқ-атворига тузатиш киритишда, яони фойдали хатти-ҳаракатларини қўшимча рағбатлантириш ва тарбияланувчиларнинг номақул хатти-ҳаракатларини тўхтатишни таъминлайди. Жамоатчилик фикри таъсир кўрсатишнинг қудратли усули бўлиб, Болаларнинг ижтимоий фойдали фаолиятини ғоят ҳар томонлама мунтазам рағбатлантириб боришни таъминлайди.

3. Кичик мактаб ёшидаги болалар онгига педагогик таъсир кўрсатиш методикаси.

Тарбия жараёнида самарали натижаларга эришиш учун педагогик таъсир кўрсатиш усулларида тўғри фойдаланиш зарур. Талаб педагогик

таъсир кўрсатишнинг бошланғич усули бўлиб, тарбияланувчиларнинг муайян фаолиятини рағбатлантиришнинг ёки тўхтатишини аниқ, амалий ҳамда, ахлоқий сифатларини намоён қилишни таъминлайди.

Талаб қилиш усули болаларнинг кўпинча ахлоқий сифатларини шакллантиришга ёрдам беради. Лекин тарбияланувчиларда ўзига нисбатан масоулият ва талабчанликни ривожлантиришда алоҳида вазифани бажаради.

Педагогик таъсир кўрсатиш усули бўлган талабнинг аҳамияти катта ролр ўйнайди. Ўқитувчи болалар билан ишлар экан, бинобарин уларнинг фаолиятини ташкил этар экан, ўз кўрсатмалари билан ўқувчиларнинг айрим характерини рағбатлантиради.

Ўқитувчи томонидан берилган барча кўрсатмалар ва тушинтиришлар, мулоҳаза ва танбехлар педагогик таъсир кўрсатишнинг энг муҳим усули бўлган талаб қилишнинг тўғри шаклларида айтилади. Шунинг учун педагогнинг талабсиз ўқувчиларнинг ўқув ва ижтимоий фаолиятини ташкил этишни тасаввур этиб бўлмайди.

Талаб мазмун жихатдан ҳам, шакли жихатдан ҳам ривожланиб боради. Педагог тўппа-тўғри талабни қўяр экан, болалар билан муайян муносабатларга киришади ва айнаи вақтда уларда бажариладиган фаолиятга муносабатини шакллантиради. Тарбиячининг болага ва қилаётган ишларга бўлган муносабати характерига мос келадиган барча бевосита талаблар уч гурппага бўлиши мумкин.

Биринчи гурппа - педагогнинг тарбияланувчига бўлган ижобий муносабатини ифодалаш учуг боғлиқдир. Булар илтимос, ишонч, мақуллашдир. Уларни ижобий талаблари деб атаймиз.

Бевосита талабларнинг иккинчи гурппасининг тарбиячиси болаларга бўлган муносабатини яққол ифодалайди, балки тарбияланувчиларнинг рағбатлантирувчи фаолиятга бўлган қарор топган муносабатларига асосланади. Булар: буйруқ, маслаҳат, таъна, шартли талаб, илтимос, ўйин шаклидаги талаблардир. Уларни бетараф талаблар деб атаймиз.

Бевосита талабларнинг учинчи гурппаси тарбияланувчининг фаолиятига у ёки бу ахлоқий сифатларини намоён қилишга салбий муносабатларни намойиш қилади. Булар: фош қилиш, ишончсизлик билдириш ва дўқ қилишдир. Уларни салбий талаблар деб атаймиз. Ишонч билан талаб қилиш энг кучли тарбиявий воситадир.

Педагогнинг талаб қилиш маҳорати, унинг болалар ишини ташкил этиш, улар меҳнат қилиш маҳорати билан мустаҳкам боғлиқдир. Педагог талабларнинг турли шаклларида қанчалик кўпроқ фойдаланса, таъсир самарали бўлади. Маълумки, ўқувчи осон ва ёқимли иш билан шуғулланишига мажбур қилиш бошқа гап, бажаришга эришиш эса бутунлай бошқа гап.

Педагог вазият билан у тақозо қилган педагогик таъсир кўрсатиш усулининг бирор шакли ўртасидаги боғланиш муҳим аҳамиятга эгадир.

Таянч иборалар.

Педагогик таъсир талаб, бевосита ва билвосита талаб, истиқбол, рағбатлантириш,, жазолаш, жамоатчилик фикр, таъсир кўрсатишининг методик асослари.

7 МАВЗУ: БОШЛАНҒИЧ МАКТАБ ЁШИДАГИ БОЛАЛАРДА ИШТИМОЙ ТАЖРИБАСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МЕТОДИКАСИ.

РЕЖА:

1. Болаларни фаолият жараёнида тарбиялашнинг аҳамияти.
2. Хулқ тажрибаларини шакллантириш усуллари.
3. Бошланғич синф болаларда фаолият жараёнида ижтимоий тажрибаларни шакллантириш методикаси.
4. Адабиётлар.

1. Болаларни фаолият жараёнида тарбиялашнинг аҳамияти.

«Тарбия санъати шундай хусусиятга эгаки деярли барчага таниш ва тушунарли, Баъзиларга жуда осон иш бўлиб туюлади-одам шу иш билан назарий ва амалий жихатдан қанчалик кам таниш бўлса, унга бу шунчалик тушунарли ва осон бўлиб кўринади. Деярли, ҳамма тарбия сабр-тоқатни талаб этишни эотиров қилишади, айримлар бунинг учун туғма қобилият ва малака, яони куникма керак, деб уйладилар, бунинг учун туғма қобилият ва малака, яони кўникма керак деб ўйладилар: лекин бунда сабр тоқат, туғма қобилият ва малакадан ташқари, яони махсус билимлар кераклиги ҳақида ишонч хосил қилишди» - деб ёзган буюк рус педагог К.Д. Ушинский.

Булажак ўқитувчиларга, бу фикр жуда тегишли, чунки тарбия усуллари ҳақидаги билимлар ўқитувчи учун энг зарур билимлардан аҳамиятли қисмидир.

Юқорида айтганимиздек, тарбия - тарбиячи ва тарбияланувчи фаолиятларни ўз ичига олган икки ёқлама жараён. Тарбиячилар - билим ва тарбияга эгу бўлган кишилар, тарбияланувчилар-билим ва ижтимоий тарбия ўрганувчи ёшлардир. Аммо тарбияланувчилар муайян даражада актив фаолият кўрсатмасалар, тарбия ва билим ўргана олмайдилар.

Демак, тарбия усули-тарбиячи ва тарбияланувчиларнинг ҳамкорлигидаги фаолият ва ўзаро таъсир кўрсатиш усулидир.

Шундай қилиб, тарбия жараёнида ўқитувчи якка ўқувчи ёки синф жамоаси манфаати йўлида бирон бир тарбиявий масалани ҳал қилиш учун ўқувчиларнинг ёш ва индивидуал хусусиятларини тарбияланганлик даражаларини, педагогик вазият характерини хисобга олган ҳолда ташкил этиш шакллари мажмуасига тарбия усули (методи) дейилади.

Маълумки, биринчи гуруҳ усуллар орқали ўқитувчилар ўқувчилар олдига жамиятимиз қандай талаблар қўяётгани етказадилар. Лекин, бу талабларни амалга қўллаш учун ўқувчиларни аниқ амалий фаолиятига жалб қилиш зарур,. Чунки улар ривожланишнинг асосий омили - бу фаолиятдир.

Фаолият нуқтаи-назаридан ёндашиш қоидаси - мактаб, синф хаётининг ҳамма жабҳаларидан таълим - тарбия жараёнларига сингиб кетди.

Фаолият ўқувчиларни хилма-хил билимларни мустақил эгаллашга ундайди, уларни қайси ижодий фаолият тарбияси, хисси қадрият муносабатларини ўзлаштиришга ёрдам беради.

Ўқувчиларни биринчи синфдан бошлаб имконият даражасидаги фойдали меҳнат билан шуғулланишларига эришиш лозим. Бундай меҳнат кўпчилик, жамоа бўлиб бажарилганида яхши натижа беради. Бу гуруҳ кўйидаги усуллардан иборат: машқ орқали ўргатиш усули, ўйин, топшириқ, мусобақа.

2. Ижтимоий ҳуққ тажрибаларини шакллантириш усуллари:

А) Машқ ва ўргатиш усуллари.

Машқ болалар фаолиятини оқилона, мақсадга мувофиқ равишда ва ҳар томонлама ташкил қилиш, уларни ахлоқ мезонлари ва ҳуққ атвор қоидаларини бажаришга одатлантиришдир. Одатлар болалиқда таркиб топади ва қийин мустаҳкамланиб борди.

Ўқувчилар, ота-оналар болаларда ижобий одатлар шаклланишини кўзатиб боришлари керак. Ўқувчилар одатлари яқинларидан мерос қилиб олмайди, балки улар билан мунтазам мулоқотлари туфайли таҳлил қилиш, тарбия орқали ҳосил қилади. Оҳир оқибатда одат эҳтиёжига айланади.

Машқ муайян хатти-ҳаракатлари кўп маротаба такрорлашни ўз ичига олади. Машқ ва одатлантириш ўқувчи учун онгли, ижодий жараён дир. Машқ натижасида кўникма, одат янги билимлар ҳосил қилинади. Ўқувчининг ахлоқий қобилияти ривожланади, ахлоқий тажрибаси кенгаяди. Одатсиз тарбия пойдеворсиз бинога ўхшайди. Одат эса мунтазам машқ орқали мустаҳкамланади.

Ўргатиш бир неча изчил ҳаракатлар йиғиндиси дир. Ўқитувчи бу ҳаракатларни кўрсатиб бериш, тушинтириши, кузатиши лозим. Тарбия амалиётида машқ қилишнинг турли хиллари мавжуд: фаолиятида машқ қилиш; кун тартиби машқлари, маҳсус машқлар.

Фаолиятда машқ қилиш меҳнат, ижтимоий фаолияти, жамоадаги фаолияти ва ўзаро муносабат одатларини тарбиялашга қаратилгандир. Кун тартиби машқлар мактабда, оилада ўрнатиладиган кун тартибига амал қилиш, шу билан боғлиқ ўз истак ва ҳаракатини бошқариш, иш ва бўш вақтдан тўғри фойдаланиш одатига ўргатади. Маҳсус машқлар маданий ҳуққ, малака ва кўникмаларини ҳосил қилади ва мустаҳкамлайди.

Б). Ўйин усули

Болалар ҳаётида ўйиннинг аҳамияти жуда катта, чунки ўйин уларнинг асосий фаолияти дир. Ўйин орқали болалар катталарнинг ҳаётини, шахслараро муносабатини, ижтимоий ҳуққ тажрибасини ўйнайдилар.

Энг тарқалган болалар ўйинлари: "Боғча", "Мактаб", "Касалхона", "Оила", "Бозорда", "Магазинда" ва бошқа ролли ўйинлар бўлиб ҳисобланади. Булардан ташқари барча болалар ҳаракат ўйиларини ҳам яхши кўрадилар. Лекин, катталар томонидан ўйинларга алоҳида эотибор бериш керак, чунки

ўйин орқали болаларда нафақат ижобий сифатлар, салбий сифатлари ҳам шаклланиши мумкин. Мисол учун, "Уруш" ўйин Баъзи болаларда бераҳмлиқ, боғритошлиқни шакллантиради.

В) Топшириқ усули

Ўқувчиларниг топшириқларини жамоа сифатида бажаришлари уларда ижтимоий хулқ тажрибаларини шакллантиришда алоҳида аҳамиятга эгадир. Ўқувчилар ўз кучларини умум ишга сарфлашга, жамоа учун маъсулиятни хис этишга ўрганадилар.

Меҳнат топшириқлари болалар характерини шакллантиради, мустаҳкамлайди.

Тарбия жараёнида топшириқлар муҳим ўрин тутуди.

Топшириқлар тарбиявий аҳамиятига эга булиш учун ўқувчилар топшириқларнинг ижтимоий аҳамиятини, муҳимлигини, зарурлигини тушунишлари керак. Топшириқ берилишдан кейин шу топшириқни бажариш жараёнида ўқувчиларга ўргатмоқ, ёрдам бермоқ лозим.

Тарбия ғоятда мураккаб жараён бўлиб, ҳар даврнинг ижтимоий сиёсий ҳаётини ўзида акс эттиради. Унинг восита ва омиллари асрлар давомида шаклланиб такомиллашади, ўзини оқлаган урф-одатлар аноанага айланади. Бинобарин, тарбияда ҳар бир халқнинг ўз удуми, усули, тарихан шаклланган ва тажрибада синалган дунёқараши тарбия воситалари бўлади, шунинг учун тарбия миллий ва тарахий заминидан ўзилмаслиги керак.

Г) Мусобақа усули

Мусобақа болаларнинг ҳаётида жуда муҳим ўрин тутуди, чунки у орқали болаларни нафақат улар учун қизиқарли ишларга, аммо қизиқарли бўлмаган ишларига ҳам жалб қилиш мумкин. Масалан: Баъзи болалар ўзи ўтирган жойларни ёки синф хоналарини, тозалашни, синфларда навбатчиликни ёки шанбалиқда қатнашишни ёқтирмайдилар, лекин мусобақа ёрдамида улар нафақат қатнашади, яхши натижалар ҳам кўрсатадилар.

Мусобақа элементларидан болаларнинг кўпгина фаолият соҳаларида фойдаланиш мумкин.

Ўқитишда (дарс пайтида): болалардан ким тезроқ ва тўғри жавоб беради.

Меҳнатда: ким чиройлироқ ва сифатли иш натижа кўрсатади.

Спорт соҳасида: ким баландроқ сакрайди, ёки тезроқ югуради, ким футбол ёки теннис яхшироқ ўйнайди.

Ижтимоий фаолиятда: ким ўфалроқ ва қизиқроқ иш қилади. Лекин битта нарсдан эҳтиёт бўлиши керак - мусобақа ташкил қилишда формализмга йул қўймаслиги керак.

Мусобақа сифатли натижаларга эрешиш учун ўқитувчи қўйидаги талабларни хисобга олиш керак:

1. Мусобақанинг шартларини ва мезонларини болалар билан биргалиқда ишлаб - чиқиш;
2. Мусобақанинг давомида аниқ хисоб - китоб олиб бориш;

3. Мусобақанинг натижалари ҳаммага маълум бўлиши керак;

4. Ютган ўқувчиларни албатта рағбатлантириш керак.

Фақат юқорида кўрсатилган талабларни ҳисобга олган ҳолда мусобақа тарбия усули сифатида самарали натижа бериши мумкин.

3.Бошланғич синф болаларда фаолият жараёнида ижтимоий тажрибани шакллантириш методикаси.

Замонавий бошланғич мактаб ўқувчиларининг психологик хусусиятларни ҳисобга олган ҳолда ўқитувчи болаларда ижтимоий тажрибани шакллантириш жараёнида қуйидаги методик тавсиялардан фойдаланиш мумкин. Бу ишлар болалар томонидан катталар тажрибасини ўрганишдан бошланади, шунинг учун қанчалик болаларга ҳаётнинг қоидаларини яхши тушунтирилса, шунчалик улар ижтимоий тажрибасини эгалла оладилар.

Бошланғич синф ўқитувчи бу соҳадаги ишларни болаларнинг мактабгача эгаллаган тажрибасини билиш ҳам даркор. Шунингдек у ўз синфдаги болаларнинг ота-оналари билан ҳамкорликда ишларни олиб бориш зарур. Бундан ташқари ўқитувчи боғча тарбиячилари билан алоқада бўлиши керак, чунки боғчадан мактабга келган болаларда Баъзи ижтимоий тажрибасининг асослари аниқ даражада шаклландир. Мактабга келгандан сўнг болаларни мактаб қоидаларга ўргатиш мақсадида биринчи навбатда ўқитувчи ўларнинг кун тартибига ўрганиш машқларни ташкил қилади. Иккинчи навбатда болаларни ижтимоий ҳаётга жалб қилиб уларга шахсий ва жамоадаги топшириқларни бериб, ўқитувчи болалар ўртасида мусобақа ташкил қилади ва шу билан биргаликда уларни фаоллаштиради. Бошланғич синфларда тарбиявий ишларни ташкил этишда ўқитувчи битта нарсани унутмаслиги керак: барча тарбия тадбирларни ўйин шаклда ташкиллаш зарур, чунки 6-11 ёшли болаларнинг ҳаётида ўйин асосий ўринни тута олмоқда. Шунингдек машқ ва ўргатиш, топшириқ ва мусобақа ўйин шаклда ўтказилади. Масалан, топшириқларни пакетга солиб, ҳар қайси болага ёки кичик гуруҳ раҳбарига «сир сақланиб» берилади, ёки навбатдаги топшириқ синф хонаси йиғиштиришда болалар ўзлари «топишади». Мусобақа элементлари нафақат спорт ўйинларида (қувноқ стартлар, «Спорт оиласи» ва бошқалар) балки турли хил курик танловларда ҳам ташкил этади.

Масалан иккинчи чоракнинг охирида барча 1-чи синфларда «Алифбо байрами» ўтказилади. Бу байрамни тайёрлаш ва ўтказиш жараёни кўпгина усуллардан фойдаланишга имконият беради ҳам топшириқ, ҳам ўйин, ҳам мусобақа ҳам саёхат...

Энг тарқалган ўйинлардан - ролли ўйинлар экандир.

Мисол учун: «Светофор» ўйинлар болалар бир неча ролларда қатнашмоқда: Йуловчи, врачлар, ДАН ходимлари ва х.к. шунақа мисоллар қуйидаги хулосаларни тасдиқлайдилар:

1. - Болаларда ижтимоий тажрибасини шакллантириш жараёни мураккабдир, шунинг учун унда битта-иккита эмас, кўпгина усуллардан бирданига фойдаланиш зарур;
2. - Бу усуллар бир-бири билан боғланиш зарур, чунки улар бир бирини тўлдиради;
3. - Ижтимоий тажрибасини шакллантиришда бу гуруҳдаги усулларни бошқа тарбия усуллари билан боғланиш керак, унда тарбия самарали натижа бериши мумкин.

Таянч иборалар

Тарбия усули, усуллар турлари болалар фаолияти ва тарбия ижтимоий тажриба шакллантириш усуллари, машқ ва ўргатиш, ўйин, топширик мусобақа, улардан фойдаланиш хусусиятлари.

8 МАВЗУ: БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАР ЎЗ -ЎЗИНИ ТАРБИЯЛАШДА ПЕДАГОГИК РАҲБАРЛИК.

РЕЖА:

1. Болалар ўз-ўзини тарбиялашда педагогик раҳбарлик ўқитувчи фаолиятининг таркибий қисми сифатида.
2. Ўз-ўзини тарбиялашнинг моҳияти ва шахс камолатидаги аҳамияти.
3. Бошланғич синф болаларни ўз-ўзини тарбиялашда педагогик раҳбарликларнинг хусусиятлари ва усуллари.
4. Адабиётлар.

1.Болалар ўз-ўзини тарбиялашда педагогик раҳбарлик ўқитувчи фаолиятининг таркибий қисми сифатида.

Педагог касби қизиқарли ва мураккаб касбдир. Бу касб жуда катта ғоявий мазмунга эга, ўқитувчи меҳнатининг ижтимоий аҳамияти ҳам катта. Негаки авлодлар тақдири жамият-келажаги ўқитувчилар қўлида. Ижтимоий онгни аҳоли маданиятини, миллий ғоя ва истиқлол мафқурасини, қизиқишларни ва эҳтиёжларни таркиб топтириш билан боғлиқ бўлган ўқитувчи фаолиятининг ижтимоий аҳамияти каттадир.

Айни вақтда ўқитувчилик касби энг мураккаб ва қийин касблардан биридир. Тарбияланувчиларнинг тақдири учун масоулиятли жуда катта. Шунинг учун ўқитувчи сифатларига қуйиладиган талаблар жуда катта ва юқори булиши керак. Ўқитувчининг ақл-идроки, билими, хатти-харакати, ҳамма нарсалар ўқувчилар, ота-оналар теварак атрофидаги кишилар томонидан доимо танқидий таҳлил қилинади. Агар ўқитувчининг маънавий

қиёфаси ўқувчилар ёки ота-оналарнинг тасаввурига озгина булсада мос келмаса, орада келишмовчилик бўлиши муқаррар.

Педагог фаолиятининг қийнчилиги яна шундан иборатки, унинг натижалари дарҳол кўринмайди уларни хатолар тузатиш қийин бўлган вақтида аниқланади педагог муомала ва педагог таъсир кўрсатиш ҳам ўзига хос ва мураккаб, ўқитувчилик фаолиятининг маҳсули бошқа кишининг психик ва жисмоний қиёфасида, унинг билимлари, малакалари, характер хислатларида, уйғунликка эришиш-педагогнинг вазифаси.

Шундай бўлса ҳам педагогнинг ўз фаолияти обоекти-тарбияланувчи билан ўзаро алоқаси асосий қийнчиликни ташкил этади. Педагогнинг фаолият обоекти бўлгани учун ҳам, шундай тарбиянинг муваффақияти фақат тарбияланувчининг педагог, тарбия жараенига. Ўзига бўлган муносабатига боғлиқ эмас. Тарбия доимо ўз-ўзини тарбиялашни назарда тутди ва у билан чамбарчас бирикиб кетган. Ўқувчини бир ҳолатлан иккинчи ҳолатга ўтказиш зарурати натижасида пайдо бўлган жуда кўп сонли педагог вазифаларни ҳал этиш педагоглик фаолиятининг моҳиятини ташкил этади. Ҳар бир педагогик вазифа бир неча вариантда ҳал этилиши мумкин, лекин педагог доимо улардан энг яхшисини топиши керак.

Ўқитувчилик фаолиятини тегишли қобилият ва малакалар қанчалик осон ижод қиларди! Лекин ҳар бир устаннинг ўз табиати ва ўз характери уч услуби ва ниҳоят булажак нарса ҳақидаги ўз тасаввури, ўзинг ахлоқий ва эстетик модели бор.

Кишининг мураккаб камолоти натижасида улар ниманинг маҳсус эканлигини фикрлаш қийн булади. Унга купрок таъсир курсатади: мазкур педагогик таъсирни, бошқа ижтимоий таъсирларни ёки табиий истоедод куртакларими?

Бунда шахсга кўрсатиладиган барча таъсирларни мувофиқлаштириш, уларни кординациялаш. Ҳар доим педагог зиммасига тушади.

3. Ўз-ўзини тарбиялашнинг моҳияти ва камолатидаги аҳамияти.

Ўз-ўзини мувофиқлаштириш ва ўз-ўзини бошқариш шахсининг таркибий элементларидан биридир. Улар шахснинг хусусиятлари таркибига киритилади, бироқ ўз-ўзини бошқаришнинг турли хусусиятлари у ўзини намоён қилиш бир хил кўринишда бўлмайди, Баъзи ҳолларда бундай хусусиятлар ортиқ даражада купайиб кетган бўлади.

Ўз-ўзини бошқаришнинг олий даражаси ўз-ўзини тарбиялашдир, ўз-ўзини тарбиялаш бўйича педагогика ва психология фан олимлари қизиқ ва оригинал тадқиқотларни ўтказмоқдалар.

Шулардан бири И.Ротининг «Бошқалар орасида ва ўзи ётғиз» китобидир. Болалар ҳаётини туғри ташкил этиш, уларни бутун тарзда тарбиялашни ташкил этиш мақсадларида у болаларни турмуш меҳнатига, ўз-ўзини бошқаришга жалб қилади.

Бошланғич синф ўқувчиларининг мустақил-ликларини умумий суроатда ҳаракат қилади, билимларини айнан ўз-ўзини бошқариш

белгилайди. Бошланғич синфларда ўз-ўзини хизматларини ташкил этиш тарбиячидаги доимий эотиборни ва турли методлардан фойдаланишни талаб қилади. Болаларга режим бўйича яшаш, бир режим жараёнида иккинчисига осойишда утиш одатлантирилган экан, ўққитувчи болаларнинг мустақилликларини, ҳаракатларини кўрсатиш ва тушунтириш орқали рағбатлантиради, ўз-ўзига хизматни уюштиради. У болаларга меҳнатни ўйиндан фарқлашларига ўргатади.

Педагог энг аввало ўқувчиларда меҳнатнинг мақсадини болаларга ўқиб оладиган тарзда тушунтирилади, уларнинг мақсадга мувофиқ, иш тутишларига эришишга ҳаракат қилади. Шундай қилиб, тарбиячилар болаларга ўз-ўзига хизматни ҳар куни машқ қилдириб, ҳар бир ўқувчида меҳнатнинг бу турдаги мустақилигини таркиб топтиради. Ўз-ўзига хизмат қилиш борасида ўқувчилар синфни тоза ва сарамжон тутишада, узларни синфи, коридори ва мактабни йиғиштиради, тозалашади. Ўқувчи ва ўқувчи бажарадиган ишлар болаларнинг кучли ва ёшига мос бўлишига, ўқувчилар меҳнатига бўлган санитария-гигиена талабларининг бузилмаслигига эотибор беради.

Ўз-ўзини бошқариш ҳаётда зарур бўлган меҳнат кўникмасини шаклланишида бошланғич босқич ҳисобланади. Шу билан бирга у болаларда мустақиллик, ташаббускорлик ва тежамкорлик каби сифатларнинг шаклланишида ижобий шароит ҳисобланади.

Ўз-ўзини тарбиялаш боши муҳитга қаршилиқдир. Ноқулай шароитга муҳитга қарши туриш, тўсқинликларини енгил уриш ўз-ўзидан ҳаракатланиш, ўз-ўзини бошқариш демакдир. Ўз-ўзини тарбиялаш вазифалари конкретлаши, ўз-ўзини назорат қилишга, ўз-ўзига буйруқ бериш усулларини ўрганиб олишга, ўз фазилатларини ва камчиликларини обоектив баҳолашга мустақилик суратда маълумот олади.

ЎЗ-ЎЗИНИ БОШҚАРИШ:

1. Мустақил билим олишга интилишга намоён бўлади
2. Намунага, идеал тақлид қилишда намоён бўлади.
3. Ўзидан талаб қила билишда, ёмон одатлар (ялқовлик, ўзига бин куйишлик)дан курилла билишда, дадил олдинга интилишда, яхшилиқка ҳаракат қилишда бўлади.
4. Шахсий ва ўзаро назоратда бўлишда намоён бўлади.
5. Кишилар ўртасидаги муносабатлар характерини пайқай билишда ва бу муносабатларга тўғри баҳо беришда.
6. Жамият учун фойдали фаолиятда намоён бўлади.

Ўз-ўзини бошқариш усуллари доим такомиллашиб боради, талаблар куйишининг муайян тизими вужудга келади, характернинг зарур ҳислатлари машқлар тизимида таркиб топади.

4. Бошланғич синф болаларни ўз-ўзини тарбиялашда раҳбарликнинг хусусиятлари ва усуллари.

Бошланғич синф болаларни тарбиялашда уларни ўз-ўзини такомиллаштиришга жалб қилиш ва бу жараён уларга амалий ёрдам бериш бу ўқитувчининг муҳим вазифалардан биридир. Шу билан биргаликда бу ишларда ўзига хос хусусиятлари бор.

Биринчидан: 6-7 ёшдаги болалар мактабга кириб, психологик нуқтаи назардан ўз-ўзини бошқаришига ҳали тайёр эмас. Демак, уларни онгига шунақа таъсир керакка, улар ўз хохиши билан ўз устида ишлага ўқитувчига ёрдам беришади.

Иккинчидан: Ҳозирги бошланғич синф болаларни учун мос бўлган намуна, идеал бошқача, улар ҳозирги ижтимоий ва иқтисодий шарт шароитларга мослаштирилган бўлиб, катталарнинг тушинмовчилигига олиб келиши мумкин.

Учинчидан: кичик мактаб ёшидаги болалар учун эртаги, яқин мақсад, аниқ намуна тушунчалари, лекин ўзоқ вақтига режалаштирилган ишлар уларни қизиқтирмайди.

Туртинчидан: 7-10 ёшдаги болалар учун катталарнинг муносабати, синфдошларни муносабати, жамоадаги фикр жуда муҳим бўлиб хисобланади.

Ўз-ўзини тарбиялаш жараён ҳам, юқорида айтганидек, мураккаб ва ўзига хос эгадир. В.А, Сухомлинский педагог меҳнатини хайкалтарош меҳнатига образли таққослаб, бу ҳақда жуда яхши гапирган эди: «Ишимизнинг барча ташвиши, барча қайғу-амаллари, бугун ижодийлиги шундаки» - деб ёзади уста педагог-амаллари, хайкалторошлардан бир нечаси. Булар оила ҳам тарбиячининг шахси, ҳам болалар коллективи, ҳам китоб, ҳам ҳеч бир қутилмаган ўймакор наққош, айтайлик болани кўча таништириб қўйган таниш кишилар.

Агар бу кучларнинг ҳаммаси жуда яхши хўрлаган оркестр каби ҳаракат қилганда, кишилар талаб этади. Буларга қўйдагилар киради:

1. Ўқувчи шахсини лойихалаш, ўқув-тарбиявий материалларни ўқувчиларнинг ёши ва индифидиал хусусиятларига мувофиқ, равишда танлаш ва тузатиш бўлган конструктив қобилияти ва малакалари.
2. Ўқувчи хилма-хил фаолият турларига жалб қилиш, коллективни вужудга келтириш ва унинг ҳар бир алоҳида шахсга кўрсатадиган таъсирни бошқаришга бўлган ташкилотчилик қобилиятлари ва малакалари.
3. Тарбияланувчилар билан тўғри ўзаро муносабатлар ўрнатиш ҳамда бу муносабатларни ўқувчиларнинг ривожланишига мувофиқ равишда ўзгаришга бўлган коммуникатив қобилият ва малакалар.

«Педагогика ва психология» дарсларида сиз инсон ўз-ўзини тарбиялаш усуллари ўргана олдингиз.. Улардан қайси бирлари бошланғич синф ўқувчиларига нисбатан фойдаланиш мумкин.

1. Уларни ўз-ўзини таҳлил қилишга ўргатиш, унда уларни «Мен қанақа мен?» саволига ўғил-қиз сифатида, ака-ука, опа-сингил сифатида, ўқувчи сифатида жавоб беришга ўргатиш;
2. Болаларни ўз ютуқлари ва камчиликларини топишга ўргатиш, масалан уларни атрофдаги одамларга ўз муносабатларини, ўз хатти-харакатларини баҳолашга ўргатиш;
3. Топган камчиликларни йўқотиш учун ҳар қайси бола катталар ёрдамида ўз олдига аниқ вазифа қўйиши: керак масалан, «ўқишда дарсларни қолдириш, ёки дарсларга тайёргарлик кўрсатмаслигини йўқ қилиш учун мен қуйидаги чора кўришим керак»,
4. Ўз-ўзини назорат қилиш мураккаблиги сабабли болаларга ота-оналар, синфдошлар, ўртоқлар, ўқувчилар назорат ишларни иштирок этишади.
5. Болаларни ўз имкониятларни тўғри ҳисоблаш ва режалаштирилган ишлари бор шароитларига мослаштиришга ўргатиш.

Юқорида айтганини ҳисобга олган ҳолда қўйидаги хулоса чиқариш мумкин:

Тарбия ўз-ўзини тарбиялашни назарда тутати ва у билан ҳамбарчас бирикб кетган ҳолда, унда бошланғич синф болаларга нисбатан педагогик раҳбарлик махсус шарт-шароитлар ва усулларни талаб қилади.

Таянч иборалар:

Тарбиялаш ва ўз-ўзини тарбиялаш, субъект ва объект тарбиячи ва тарбияланувчи; бошланғич мактаб ёшидаги болалар ўз-ўзини тарбиялашда педагогик раҳбарлик, унинг хусусиятлари ва йўллари.

9. МАВЗУ: КИЧИК МАКТАБДАГИ БОЛАЛАРНИ РАҒБАТЛАНТИРИШ ВА ЖАЗОЛАШ МЕТОДИКАСИ.

РЕЖА:

1. Болаларни тарбиялашда рағбатлантиришнинг аҳамияти.
2. Рағбатлантириш ва жазолаш усуллари.
3. Бошланғич мактаб ўқувчиларини тарбиялашда рағбатлантириш ва жазолаш методикаси.

1. Болаларни тарбиялашда рағбатлантиришнинг аҳамияти.

Мустақил Ўзбекистон Республикасида мафкуранинг ғоявий маъноси сифатида шахсларда умум инсоний қадриятларни шакллантириш мақсад қилиб қўйилган. Шунинг учун ҳам тарбиядаги рағбатлантириш ва жазолаш усули ўқувчилардаги ижобий хислатларни ривожлантиришда, уларнинг ижобий фазилатларини такомиллаштиришда восита бўлмоғи лозим. Чунки рағбатлантириш болага ишонишга, унда бўлган ижобий қобилият ва фазилатларни кучини эотироф этишга асосланган. Рағбатлантириш

Ўқувчининг кўнглини кўтаради, унга қувонч келтиради. Ўқувчи янада яхшироқ бўлишга интилишга ёрдам беради.

Рағбатлантириш бу болани хатти-харакати ва фаолиятига ижобий баҳо беришдир.

Жазолаш эса-тарбияланувининг хатти-харакати ва фаолиятига салбий баҳо беришдир. Рағбатлантириш ва жазолаш усуллари қўшимча усуллари бўлиб ҳисобланади, чунки уларни мустақил қилиб фойдаланиш мумкин эмас, уларни фақат бошқа усул гуруҳлари билан уйғунлаштириш мумкин.. Масалан, ўқувчи педагог томонидан берган топшириқни яхши, тўлиқ ва тўғри қилиб бажариб қўйилса, уни рағбатлантириш мумкин, агар бола бу топшириқни бутунлай бажаралмаса уни жазолаш керак.

Рағбатлантириш ва жазолаш усулларининг тарбиявий аҳамияти жуда каттадир, улар орқали тарбиячилар (ўқитувчи, ота-оналар ва ҳ.к.) тарбияланувчиларни ҳуққ тажриба, ижтимоий ҳуққ атвор мезонлари билан танишиб қўймоқдалар ва шу билан биргаликда ўқувчиларни мустақил ҳаётга тайёрлабниб бормоқдалар.

2. Рағбатлантириш ва жазолаш усуллари

Рағбатлантириш деган-стимул бериш рағбат кўрсатиш, кузатишдир. Ўқитувчи болаларни рағбатлантиришда бу усулнинг психологик асосларини билиши шарт. Рағбат сифатида энг тарқалган нарса-педагогик талаб экандир.

Педагогик таълим энг муҳим усул бўлиб ҳисобланади. Талаб бу тарбияланувчининг турли вазифаларни бажариш; ижтимоий-ҳуққ атвор мезонларини ифодалаш; у ёки бу фаолиятини бажарилиши зарур бўлган аниқ бир вазифа сифатида намоён бўлиш; турли кўрсатма сифатида намоён бўлиши, у ёки бу характерда рағбатлантирувчи ёки уни тўхтатувчи бўлиши; оқилона ҳаракатларга ундовчи бўлиши мумкин.

Педагогик талаб педагогик таъсирнинг таркибий қисми бўлиб у рағбатлантиришнинг асоси сифатида ишлатилмоқда.

Болаларни рағбатлантириш мақсадида уларга аниқ ва реал истиқбол кўрсатиш усули бор. Истиқбол кўрсатиш ҳам яққа болага, ҳам жамиятга зарур. «Эртаги қувонч» сифатида қизиқарли жойга болаларни олиб бориш, цирк кўрсатиш, ажойиб совға билан рағбатлантириш ва бошқа чора кўрсатиш мумкин.

Бошланғич синфларда мусобақа усули ҳам тарқалган усулларидан биридир. Уни нфақат спорт соҳада, бошқа фаолиятларда ҳам фойдаланиш мумкин, хусусан меҳнатда ким чиройлироқ расм чизади, папремашедан чойнак пиёла ясати беради, ижтимоий фаолиятда (ким фаолроқ), кўрик-танловда (ким яхшироқ кўшиқ, шоер айтиб беради.) ва бошқа ишларда.

Бошланғич синф болаларининг фаолиятини тўғри йўлга солиш ва ижтимоий талабларига мослаштириш мақсадида кўрғазма куруллар тизими қуйидаги усуллардан иборат:

Рағбатлантириш ва жазолаш усуллари:

1. Ишонч билдириш	1.Танбех бериш
2.Истиқбол кўрсатиш	2.Огохлантириш
3. Совға бериш	3.Хайфсан бериш
4.Мақтов ёрлиғи бериш	4.Уялтириш
5.Кўллаб қувватлаш	5.Мажбурлаш
6.Маъсулият ва жамоанинг миннатдорчилиқ курсатиш	

Бу усуллардан фойдаланиш хусусиятларига алохида эотибор бериши лозим.

3.Бошланғич мактаб ўқувчиларини тарбиялашда рағбатлантириш ва жазолаш методикаси.

Ўқувчи болаларнинг ҳар бири ўсиб, улғайиб, камол топиб бораётганидан хурсанд бўлаётганини сезиш керак. Фақат шундагина бола ўзининг олға силжиб бораётганини сезиши керак. Бораётганини кўра биледи, ўз кучига ишонади, унга қулоқ солишади, у жамоага керак, ўқитувчини қизиқтиради. Бунга эришиши учун рағбатлантириш усулидан фойдаланиш лозим.

Рағбатлантириш ва жазолаш усулида ўқувчи шахси эмас, балки айни вақтдаги хатти-харкати, қизиқишлар, боланинг индивидуал хусусияти, ходиса юз бераётган вазият, сабаб-оқибатлар назарда тутилади. Рағбатлантириш ҳам, жазолаш ҳам қанча тез қўлланилса, шунча таъсир камайиб кетади. Рағбатлантириш ва жазолаш ёлғиз ўқувчига ёки синфга ёхуд мактаб жамоасига қўлланиши мумкин. Айрим олинган ўқувчиларга қўлланилганда салбий томонларининг ўзига ва жамоага келтирадиган зарари хисобга олинади.

Рағбатлантиришнинг ёзма, оғзаки имо-ишоравий шакиллари қўлланилади. Имо-ишоралар билан бошни қимирлатиб, табассум ва юз-кул харакатлари билан мақуллаш, «баракалло», «кўп яша», «рахмат», «азамат» сўзлари билан мақуллаш ёки ёзма равишда мақуллаш шакиллари мавжуд.

Мукофотлар ҳам турли туман бўлиши мумкин.

Мукофотнинг моддий шакиллари, ўқув қуроллари, театр, цирк ёки кинога билет, дам олиш лагерига, спорт ўйин қуроллари (тўп, шашка ва шахмат) ракета ва бошқа, саёхатларга йўлланмалар, пул мукофот, мақтов қоғози ва бошқалар. Мукофотлар ўқувчиларга ўқитувчилар ва ота-она иштирокида тантанали вазиятда берилади.

Мукофотлаш жуда маъсулиятли иш, бу ерда ночорлик, холисоналик, атрофлича фикр тўплангалик, вақтини билишлик талаб этилади.

Тарбия жараёнида мажбурлаш ва жазолаш ҳам катта аҳамиятга эга.

Машхур шарқ муттафакири ал-Фаробий ўқувчиларни уч гуруҳга бўлади. Бир қисми топшириқни мустақил ўзлаштириб кетадиганлар, иккинчи гуруҳ турли кўрганзмали қилиб ўқитиш талаб қиланадиган ўқувчилар, учунчи гуруҳни эса мажбурлаб ўқитиш кераклигини уқтиради. Жазо ўқувчиларни ёмон салбий қилиқлар салбий харакатлар, одбсизликлардан

сақлайдиган усуллардан хисобланади. Шу билан бирга, йўл қўйган баҳоси учун текшириш, бақирини, қоралаш, ўқувчини асабийлаштиради. Ўқувчилар асабийлашиб турганда насихат ҳам пайш, мах таъсир қилмай қолади. Шунинг учун ҳам ўқувчилар тинчланган пайтда насихат қилган маъқул.

Мақтаб жазо чоралари ўқитувчилар ва маъмуриятининг оғзаки танбеҳи, синф ўқувчиларинининг ўртасида огохлантириш чораларини кўрсатиш мумкин.

Ўқувчиларнинг уялиши, қизиқиши, унинг йўл қўйган хатони такрорламаслигига сабаб бўлиши лозим. Аммо уялиш ҳамма вақт ҳам тавба қилишга келавермайди. Ўқувчи бошқалар олдида уялмаслик учун ноҳўя характларни яширо бошлайди, пинхон, писмиқ иш тутуди. Бу хол эса ўз навбатида икки юзламачиликка олиб келади. Уялтиришни тадбир сифатида тишлатилганда иложи борича ўқувчилар харакатини ёш хусусиятларини хисобга олиган маъқул.

Хар қандай рағбатлантириш ва жазолаш педагогик талабларини хисобга олган холда, қўлланиши лозим. Яони, бу сусуллар хақиқий хизматга мувофиқ бўлиши, кетма-кет бўлмаслигига, хаддан ошириб мақташ (огохлантириш), бошқа ўқувчиларга таққослаб, уларни камчилигига йўл қўймаслик, рағбатлантиришга бўлган талабчанликни бўшаштирмаслик (оширтирмаслик) вахаказо. Жазо чораларини қўллашда жисмоний жазо уруш, калтаклаш мумкин эмас, болани кўрқитиш, ғазаблантириш хма яхши натида бермайди, ўқувчи кўрққанидан ёлғон гапиришга уринади, икки юзламачи булиб қолади.

Жазо яхши ўйлаб қўлланиши лозим, қизиқ устида тинимсиз жазолаш ҳам мумкин эмас, жазолар якка характерли ва яони битта бўлсин, ўқувчиларнинг айбига мос, мувофиқ бўлсин, тез-тез қўлланилмасин ва улар ўз айбларини сезсинлар.

Жамоада мухокама қилиш ва у томондан қўллаб қувватланган жазо берилса, унинг таъсир кучи яна ошади. Барча холларда ҳам жазо тарбияланувчининг жисмоний ва рухий азоб оқибатларга, солмаслигини уни таросирламаслиги, танини бузмаслиги керак.

Тарбиянинг мувоффақиятли қўлланишига, бу восита маскур синф жамоасининг тарбия тизимидан қанчалик ўрин олганига, қўлланилаётган тарбия воситалаи ва усуллари қўйилган тарбия вазифалари ва мақсадларига қанчалик жавоб беришга боғлиқдир.

Таян иборалари.

Тарбиялашда рағбатлантириш ва жазолаш, уларнинг мохияти; рағбатлантириш усуллари, жазолаш усуллари, уларни қўллаш хусусиятлари

10 МАВЗУ: БОШЛАНҒИЧ СИНФЛАРДА ТАРБИЯВИЙ ИШЛАРНИ РЕЖАЛАШТИРИШ МЕТОДИКАСИ. ТАРБИЯ НАТИЖАЛАРНИ ЎРГАНИШ ВА ТАҲЛИЛ ҚИЛИШ

РЕЖА:

- 1.Тарбиявий ишларни ривожлантиришнинг аҳамияти.
- 2.Режалаштириш турлари ва қоидалари.
- 3.Бошланғич синф ўқитувчиларининг тарбиявий ишини ривожлантириш ва ҳисобга олиш.
- 4.Бошланғич синфда тарбиявий тадбирни тайёрлаш методикаси.
- 5.Тарбия натижаларини ўрганиш ва таҳлил қилиш, уларнинг аҳамияти.

1.Тарбиявий ишларни ривожлантиришнинг аҳамияти.

Тарбияданкўзланган мақсад, ҳар томонлама маънавий ривожланган ақлий ва ахлоқий баркамол шахсни шакиллантиришдан иборат. Шунга кўра фаолиятнинг мазмуни, ташкилий шакллари ва усуллари шу мақсадга эришишни кўзда тутди.

Бошланғич таълим мактабининг асосий вазифаси-шахснинг ақлий, ахлоқий ва жисмоиний ривожланиши, қобилиятларини ҳар томонлама камол топтириш, имкони борича қулай шароитлар яратишдан иборатдир. Шунингдек ўқувчиларда миллий ғурур ва миллий ахлоқ-одобни шакиллантиришни кўзда тутди.

Тарбиявий иш маълум мақсадни кўзловчи ва узлуксиз давом этадиган жараён дир.

Шахсни шакиллантириш манфаатлари ҳар бир педагог тадбирини тарбиянинг умумий мақсадлари билан боғлаш, уни режали тарзда ва қатий суроатда умумий мақсадлари билан боғланишни, уни режали тарзда ва қатой суратда амалга оширишга ҳаракат талаб этади.

Тарбия яхлит тизимли ёндашиш тарбия педагогик ҳаракатининг пировард натижасига йўналтирилганлик белгилаб беради. Бунда педагогик мақсад ва вазифалар, унинг мазмуни ва қоидалари тарбиявий жараённинг барча қатнашчилар томонидан тан олиши шарт.

Мактабда, аввало, тарбия жараёни доимий назоратда бўлиши керак, ўқитувчининг тарбия таъсирлари тизими эса узлуксиз бўлиши шарт.

Шу нуқтаий назардан режалаштиришнинг аҳамияти шартсиз муҳимдир.

2.Режалаштириш турлари ва қоидалари.

Тўғри тузилган иш режаси ҳар қандай ҳатонинг олдини олишга, илгари йўл қўйилган хато ва камчиликларни тугатишга ёрдам беради. Шунингдек, у мактабда тартиб интизомни тўғри йўлга қўйишда алоҳида аҳамият касб этади.

Бошланғич таълим мактаблари шартли равишда қабул қилинган иш режалари мавжуд.

Улар қуйидагилар: 1.Мактабнинг маълум истиқболи даврига мувожазлаб тузиладиган иш режаси. Буни мактабнинг истиқбол иш режаси деб аталади

Бу иш режаси умуммактаб режа асосида тузилади. Бунда мактабнинг маълум давридаги ривож турли рақамлар асосида кўрсатилади.

2. Мактабнинг бир ўқув йилига мувожазлаб тузиладиган келендар иш режаси.

Мазкур режамактабнинг истиқбол иш режасининг жорий ўқув йилига тегишли бўлган қисми ҳамда олдида турган вазифаларни ҳисобга олган ҳолда тузилади. Мактабнинг бир ўқув йилига мувожазланган иш режаси мактаб иш турлари асосида ишланади.

3. мактабнинг жорий иш режаси. Мазкур режа мактабнинг бир ўқув йилига мувожазлаб тузилган иш режаси асосида ишланади. Бу режа туркумига:

- Мактаб директори бошланғич синф бўйича ўринбосарининг бир ўқув йилига мувожазлаб тузиладиган иш режаси;
- Бошланғич мактаб бўйича ташкил этилган методик, бирлашманинги иш режаси;
- Синф ўқитувчиларининг фанлари бўйича ва тарбиявий иш режаси.

Режани тўғри тузиш билан иш битмайди. Ишнинг муваффақияти иш режани қандай усулда амалга оширишга, унда белгиланган тадбирларни ҳаётга тадбиқ этиш маҳоратига кўп жихатдан боғлиқдир.

Бошланғич мактаб режаларини амалга ошириш қуйидагилар муҳим аҳамият касб этади:

1. Юқори ташкилотлар, халқ таълими бўлимлари ва мактабга яқин бўлган турли муассасалари билан мустаҳкам алоқа ўрнатилганлиги:

2.Бошқариш ва раҳбарлик қилиш ишга ўта ҳалол билимдон, ишбилармон, яхши маъмурий қобилиятга эга бўлган педагог одимлар жалб этилганлиги;

3.Кадарлар ўртасида иш тақсимотини тўғри тақсим, ташкил этилганлиги:

4.Раҳбар ходимлардан тартиб энг қуий ижрочига умуман режадан келиб чиқадиган шахсий иш режани тузиб, шу асосида иш юритиш;

5.Бошланғич мактаб завучининг иш режаларини бажарилиши юзасидан самарали ҳамда узлуксиз назоратни ўрнатганлиги.

Ўқитувчи-мактабдаги бош сиймо. Бундан кейин ҳам шундай бўлиб қолади. Шунинг учун ҳам бошланғич мактабнинг иш режасида ўқитувчилар жамоасидаги кучларни шундай тақсимлаш қракки, уларнинг ҳар бир топшириқларини бажаришга бутун куч ва ғайратини сафарбар этиш имкониятига эга бўлсин. Худди шу жихатдан мактабнинг тарбиявий иш режалаштиришда қуйидаги урта шартга риоя қилиш мақсадга мувофиқдир:

1. Ишнинг бошланғич ахволини чуқур педагогик таҳлил қилиш йўли билан, яони иш режалаштирилаётган пайтда педагогик жараён тавсифини аниқ билиш.
2. Ишнинг режалаштириш охирида ўқувчиларга берган тарбиянинг даражасини аниқ тасаввур қилиш.
3. Бошланғич мактаб ишини ҳозирги кун талаблари даражасига кутармоқ учун шунга имкон берадиган педагогик воситаларни энг мақбул.

Бундан ташқари, бошланғич мактаб ишини режалаштиришда ахдларга риоя қилишнинг аҳамияти каттадир. Режалаштириш қоидалари қўйидагича изохланади.

Илмийлик қоидаси бу ҳал қилувчи омилдир. Режалар мавжуд ахволни чуқур илмий таҳлил қилиш, рўй бераётган жараёнларни тушуниш асосида, педагогика, психология ва социология фанлари соҳасида эришилган ютуқларни ҳисобга олган ҳолда тузилиши лозим.

Демократик қоидаси. Халқ таълими тизими юзасидан тузилган режа режа бошланғич мактабни ривожлантириш, унга раҳбарлик қилиш юзасидан тузилган режаларнинг ҳаммаси илмий-методик ва умумий педагогик йўналишда бўлиб, режалаштиришдаги демократию эса, режанинг дидуктив асосида тузилишигина эмас, балки шу билан бирга уни педагоглар жамоаси иштирокида ишлаб чиқиш ва муҳокама қилишда мазкур мактабпедагоглар жамоасининг фаол қатнашувини ҳам назарда тутди.

Хулоса қилиб шуни айтиш керакки, бошланғич мактабни ғошқариш пухта тузилган режа билан боғлиқдир. Режа эса мактаб жамоаси билан ҳамкорликда тузилади ва мактаб таълим-тарбия ишларни йўлга қўйишга, ривожлантиришга ёрдам беради. Зотан бу мустақил давлатимизнинг халқ таълим тизими олига қўйиладиган талабларни тўла-тўқис амалга оширишда муҳим аҳамият касб этади.

3.Бошланғич синф ўқитувчисининг тарбиявий ишини режалаштириш ва ҳисобга олиш.

Синф билан қиррали тарбиявий ишни муваффақияти кўп томондан уни режалаштиришнинг сифати билан боғлиқ.

Синфий мурабийнинг иши келажакка интилиш фаолияти. Унинг иш режаси фақат-ўқувчилар ривожланишининг асосий даврларини кўзда тутди, унинг моҳияти эса жамоа ҳар бир ўқувчининг шаклланиши ва ривожланиши олдиндан мўлжалланган синф раҳбарлар мактабнинг мақсад ва вазифаларини аниқ тасаввур қилишини, шахснинг психик ривожланишининг қонуниятларини билишни, болаларни тарбиялашнинг усул, шал ва воситаларини эгаллашни талаб қилади.

Олдиндан кўра билиш-тарбия фаолиятининг натижаларини ўзига равшан ва аниқ тасаввур қилиш, тарбиянинг самарадорлиги мезонларни яхши билиш керакдир. Шунинг учун ҳам синф билан ишларни режалаштиришга киришар

экан, синф мураббийси фақатгина ўзининг тактикасини ўйламасдан балки тарбия стратегиясини ҳам чуқур англаб этади.

Режани тузишда унга қўйиладиган асосий талабларни ҳисобга олиш лозим:

- Тарбиявий мақсад-вазифаларнинг тўғри ва аниқлиги;
- Режани деталлаштирилган ва қисқалиги тадбирлари, ўқувчи фаолиятини билим ва уюштиришни оптимал қўшиб юбориш;
- Ишнинг белгиланган турларидаги истиқболлик ва долзарбликни қўшиб юбориш;
- Педагогик раҳбарлик ва ўқувчилар фаолликнинг бирилиги;
- Синфдаги ишларнинг мактабдан ташқари ишлар билан алоқаси;
- Ўқувчиларнинг ёш ва индивидуал хусусиятларини, болаларнинг тарбияланганлик даражаси ва уларнинг ҳаёт шароитларини ҳисобга олиш;
- Режанинг бошланғич мактабнинг бошқа режалари билан мутаносиблиги;
- Тарбиявий ишларни ўқув чорагина режалаштирилган мақул.

Ўқитувчи мактабдаги бош сиймо бўлиб, ўз ишини янада такомиллаштириш мақсадида доимо уни тизими равишда режалаштириш ва тахил қилиш керак.

Бошланғич синф ўқитувчиси ўз функциялари нафақат дарслар жараёнида, дарсдан бўш вақтда бажаришади. Хусусан, ўқитувчининг синф раҳбари сифатида ишдаги муваффақияти кўп жихатдан унинг режалиги ва мунтазамлигига боғлиқ.

Бошланғич синф ўқитувчисининг тарбиявий иш режаси қуйидаги йўналишлардан иборат бўлиши мумкин:

- 1-ўқувчиларни доим ўрганиб бориш;
- 2-ўқувчилар жамоасини уюштириш ва шакиллантириш бўйича тадбир ўтказиш;
- 3-синф болаларни ҳар томонлама ривожлантириш мақсадида ҳаракат қилиш;
- 4-ўқувчиларнинг ота-оналари билан ҳамкорликда иш олиб бориш;
- 5-синф болалари билан, айниқса тарбияси оғир болалар билан индивидуал ишлаш ва бошқалар.

Бундан ташқари, синф болаларни тарбиялашда ўқитувчи бир неча муҳим вазифаларга алоҳида аҳамият бериши керак:

- А-болар соғлиғини мустаҳкамлаш, жисмоний тарбиялаш;
- Б- болаларда миллий ва умуминсоний ҳислатларни, истиқлол ғоясини шакиллантириш;
- В-ўқувчиларда илмий дунёқарашни, ижтимоий ҳаёт тажрибасини шакиллантириш;
- Г-болаларни ахлоқ-одоб тарбияси;
- Д-ҳуқуқий тарбияси;
- Е-экологик тарбияси;

Синф раҳбарининг асосий календар режаси қуйидаги шаклда тузиш мумкин:

Т\р	Иш йўналишлари ва мазмуни	Муддат	Масоул шахс	Изохлар

Шу реанинг асосида бир ойлик ёки бир чораклик календар режа тузилади (режа-жадвал). Буларни биз амалий машғулотларда алоҳида кўриб чиқамиз.

4. Бошланғич синфда тарбиявий тадбирни тайёрлаш методикаси.

Ўқитувчининг истикбол ва жорий иш режалари тадбирлар орқали амалда қўлланилади. Шунингдек педагогика ва психологик нуқтаи назардан ҳар қайси тадбирни тўғри режалаштириш ва тайёрлаш жуда муҳим аҳамиятга эгадир.

Тарбиявий тадбирларни (дарсни) режалаштириш ва тайёрлаш қуйидаги босқичдан иборат бўлиши мумкин. Бу ишлари ўқитувчи болалар ёки оналари, бошқа тарбия жараёнининг қатнашчилари билан ҳал қилади.

Биринчидан, тадбирнинг мавзуси ва номи аниқланади.

Иккинчидан бу тадбир шаклда ташкил этилади(учрашув ёки кўрик танлов, йиғилиш ёки эрталабки байрам ва ҳ.к.).

Учинчидан тадбирнинг режаси ва дастури (сценарийси) тузилади.

Режада тадбирнинг бориши ҳақида қисқа маълумот берилади, бундан ташқари тадбирнинг тайёргарлиги ҳақида кимга, қайси топшириқлар берилади, ким нимага масоул бўлади, қачон репетиция ўтилади ва бошқа маълумотлар ёритилади.

Дастурда эса тадбирнинг номи, шакли, мақсад вазифалари кўрсатилади ва тадбирни тўлиқ сценарийси ёритилади: олиб борувчиларнинг сўзлари, шеорлар, ашуллалар, рақслар ва ҳ.к. тадбирни тайёрлаш жараёнида режа ва дастур ўзгариши мумкин, чунки бу жараён кўп омилларга ва ҳолларга боғлиқдир: сахнанинг безатишга, мусика, свет, плакатлар, гуллар, қатнашчиларнинг имкониятларига ва б.

Тадбирнинг самарадорлиги уни ўтказишдан сўнг таҳлилда аниқланади.

5.Тарбия натижаларини ўрганиш ва таҳлил қилиш, уларнинг аҳамияти.

Тарбия узоқ муддатли, мураккаб, узлуксиз жараён бўлиб, тарбиячи-ўқитувчидан изчиллик ва давомийлик, ўқувчиларнинг тарбияланганлик даражасини, тарбия усуллари ва шакллари тўғри тайинлашни талаб қилади.

Бу қоида эса, ўз навбатида ўқитувчидан тарбия натижаларини ўрганиш ва таҳлил қилиши ҳам талаб қилади.

Тарбия натижаларини, энг аввало, тарбия ишўлари бўйича директор муовини ва бошланғич синфлар бўйича директор муовинлари томонидан ўрганишлари шарт.

Иккинчидан, бу ишлари бирга ишлаётган ўқитувчилар ўрганишлари зарур.

Учинчидан, шахар, туман, халқ маъориф бўлимнинг методистлари ва инспекторлари томонидан мактабларда тарбиявий ишлар натижаларини ўрганиш муҳим вазифасидир. Тарбия натижалари ўқувчилар ахлоқ-одобига ўқишга ва меҳнатга муносабатига жамоада шахслараро алоқаларига боғлиқдир. Уларни ўрганиш ва ҳисобга олиш усуллари:

1. Тарбиявий тадбирларга қатнашиш ва таҳлил қилиш.
2. Метод бирлашма йиғилишларида тарбия, дастурлари, сценарийларини муҳокама қилиш
3. Ўқитувчи синф раҳбарларининг мактаб педагогик Кенгашининг йиғилишларида вақти-вақти билан ўз тарбиявий фаолият ҳақида ҳисобот бериш ва бошқалар.

Бошланғич синф ўқитувчисининг тарбиявий ишларини натижаларини ўрганишда ва баҳо беришда биз нимага аҳмият беришимиз лозим?

- 1.-ўқувчиларнинг ахлоқ-одобига, уларнинг заро муносабатларига;
- 2-уларнинг фаоллигига, барча синф ва мактаб миқёсида ўтказилган, тадбирларда қатнашишлиги;
- 3-тарбиячи ва тарбияланувчи ўртасидаги ўзаро ишонч ҳамкорлик асосида шакллантирилган муносабатларига;

4-болаларнинг ижтимоий ишларида мустақиллик даражасидаги ва хоказо. Буларни биз семинар ва амлий машғулотда алоҳида куриб чиқамиз.

Бошланғич синфда тарбиявий ишнинг асосий ташкилий шакл-тарбиявий соат (дарс)лар, лекин унинг турлари хилма-хил бўлиши мумкин, эртақлар учрашув, курик – танлов, суҳбат, ўйин, сиртқи саёҳат, оғзаки журнал ва мавзудаги кечалар, туристлик саёҳат ва бошқалар.

Тарбиявий ишини самарадорлигин янада ошириш мақсадида ўқитувчилар ўзини ишини ва бошқаларнинг тадбирини расмийлаштириш ва таҳлил қилиш зарур. Тарбиявий тадбирни педагогик таҳлили таркиби куйидаги булиши мумкин:

1. Умумий марлумотлар: сана, мактаб, синф, ўқитувчилар ва тадбир мавзуси;
2. Ташкил этиш шакли (суҳбат, тематик кеча, давра суҳбат, курик танлов ва бошқалар)
3. Мақсад ва вазифалар.
4. Тарбиявий тадбир режасининг сифати.
5. Ўқитувчининг тадбирга тайёргарлиги, унинг роли, ўз-ўзини тутиши, нутқ техникаси.
6. Ўқувчиларнинг тадбирга тайёргарлиги.
7. Болаларни активлаштириш усуллари ва воситалари.
8. Тадбир давомида қайси тарбия принципларида амалда қўлланилади.

9. Тадбир болалар шахсининг қайси фазилатларининг шаклланишига ёрдам беради.
10. Хулоса: ижобий ва салбий томонлари, камчиликларини йўқотиш йўллари. Умумий баҳо.

Шундай қилиб, тарбиявий таъсирларнинг уйғунлиги узлуксизлиги ва давомийлиги қондаси режа орқали амалга оширилади. Тарбиянинг натижаларини ўрганиш ва таҳлил қилиниши эса тарбиянинг истиқболига асоси бўлади.

Таянч иборалар

Режа, унинг турлари (жорий. истиқбол). Тарбия натижалари, уларни ўрганиш ва баҳолаш мезонлари, таҳлил қилиш схемаси.

11 МАВЗУ: БОЛАЛАРНИ ТАРБИЯЛАШДА ИНДИВИДУАЛ ИШЛАР МЕТОДИКАСИ

РЕЖА:

1. Тарбиялашда болаларга индивидуал ёндашишнинг аҳамияти.
2. Бошланғич синфлада индивидуал ишларнинг ўзига хос хусусиятлари ва асосий йуналишлари:
3. Индивидуал ишларни такомиллаштиришнинг педагогик ва психологик шарт-шароитлар.

1. Тарбиялашда болаларга индивидуал ёндашишнинг аҳамияти.

Тарбия назариси- педагогика фанинг бир қисми бўлиб, тарбиявий жараённинг мазмуни, усул ва ташкил этилиши масалаларини ўрганеди. Тарбия жараёнининг моҳияти шу жараён учун характерли булган ва муайян қонуниятларда намоён буладиган ички алоқа ва муносабатларни акс эттиради.

Тарбия жараёнида кишининг турли қобилиятлари ривожланади, ғоявий, ахлоқий, иродавий, эстетик хислатлари шаклланади, табиатга, жамиятга илмий қарашлар тизими таркиб топади, жисмоний куч-қувватлари мустаҳкамланади.

Тарбиявий жараёни яхшилаш, уни давр талабига жавоб берадиган ҳолда келтириш учун деярли барча қондаларни, усулларни, ғояларни қайтадан кутариб чиқишимиз, бола шахсига эотиборимизни қаратишимиз, йиллар давомида тупланган ижобий тажрибаладан унимли фйдаланишимиз зарур.

Ўқитувчи тарбиявий фаолиятида янгича ёндашув каш қилмғи лозим. Бунда тарбиячининг ўзи замонавий педагогиктехнологияларнинг яратишда, шахсни тарбиялашнинг аноанавий, самарали усулари танлашда ижодкор бўлиши шарт. Наоанавий ёндашув натижа сифатида бола фаолиятинг муайян ижтимоий андазасини тарбиялаш назарда тутилган.

Тарбиячи тарбиялаш жараёнида болаларга индивидуал ёндашиши ҳам катта аҳамиятга эга. Чнуки болалар ўзларининг талаб ва қизиқишлари, одат ва сезгилари, тасаввур ва тушунчалари, хаёлий фаолиятлари, диққат эотиборлари, тиришқоқликлари ва бошқалар билан бир-бирлари билан фарқ қиладилар. Улар орасида турли куринишдаги камчиликлар; дудук, кузи язши курмайдиган, кулоғи яхши эшитмайдиган, овози хаста, хотираси паст, шунингдек тарбияси оғир улгурмовчи бундан ташқари иқтидорли болалар ҳам учрайдилар.

Ўқитувчи-тарбиячиларнинг вазифаси-болалардаги ҳамма ижобий майл ва интилишлари ўз вақтида англаш, уларни камол топтириш; салбий сифатларини йуқоиш; истеодод ва қобилиятлари ривожлантириш, камчилик ва нуқсонларини тиббиёт ходимлари ёрдамида йуқотиш, таълим тарбия ишига тусиқлик қиладиган томонларини йуқотишдан иборатдир.

2.Бошланғич синфларда индивидуал ишларнинг хусусиятлари ва асосий йуналишлари.

Индивидуал ёндашув -бу яккама-яка, алоихида ёндашувлар. Ўқувчиларнинг хулқ атвори, шахсий фазилатларидан келиб чиқиб, ўз кучларига қараб топшириқ бериш, оилада олган тарбиясига асосланган холда педагогик таъссир курсатиш даркор.

Тарбияси оғри ва улгурмовчи болалар билан дасдан кейин олиб қолиб ишлаш, уйга бориш, ота-онаси билан суҳбатлашиш, оилавий шароитларини урганиш ва уларга ёрдам бериш керак.

Бундан ташқари синфда иқтидорли болалар ҳам булади. Бунинг учун ута зехли, қобилиятли махсус психологик тестлар ёрдамида синалади. Улрага имтиёзли шароитлар яртатиб бериш керак.

Тажрибалирдан маълумки, бошланғич синф ёшидаги болаларнинг талаб ва қизиқишлари одат ва сезгилар, тасаввур ва тушунчалари, хаёлий фаолиятлари, диққат эотиборлари, тиришқоқликлари ва бошқа жихатлари борасида бир-бирларидан фарқ қиладилар.

Кичик мактаб ёшида бош мия анатомик структурасининг янада шаклланиши кузатилади. Ўқиш унинг функцияларини ривожланишига кучли омил ағишлайди. Жумладан предмет-образли тафаккурдан секин -аста мавхум, изохли-мантикий сари утиш учун шароит туғилади. Лекин, барибир ўқитвчи ёш ўқувчи ҳамма нарсадан ўзининг шахсий хиссий тажрибасига, хусусий тассуротларига, билимларига, хаётга яқинроқ таянч изланишни унитмаслиги керак. Шу сабали боланиг фикрини нарсалар ва ходисаларнинг қонуниятли тарзда боғлиқлигини идрок этишга йуналтириш мақсадида бевосита таъсир қиладиган обоектларни танлаш жуда муҳимдир.

Юқори курсатилган хусусиятларни хисобга олган холда бошланғич синф болалари билан олиб бориладиган индивидуал ишлар қуйидаги асосий йуналишлардан иборат бўлиши мумкин:

1. Улгурмовчи болалар билан ишлаш;
2. Тарбияси оғир болалар билан ишлаш;

3. Қтидорли болалар билан ишлаш;
4. Барча синф ўқувчиларига индивидуал ёрдам бериш;

а) Улгурмовчи болалар билан ишлаш методикаси;

Синф жамоада нафақат «аоло» ва «яхши» бахога ўқиганлар албатта, улгурмовчи болалар ҳам булади. Уларни, аввало, ажратиб олиш керак. Бу ишларда ўқувчининг биринчи босқичда:

1. Дарсларда ва дарслардан бўш вақтларда кузатишларни олиб бориш;
2. Ёзма назорат ишларнинг натижаларини тахли қилиш;
3. Улгурмовчи болалар ва ота-оналар, бошқа ўқитувчилар билан суҳбатларни ўтказиш каби усуллардан фойдаланилади.
4. Кейинги босқич-бу болаларнинг улгурмас сабабларини аниқлаш, чунки фақат туғри келинган диагноз самарали натижа бериши мумкин. Бу мақсадга мувофиқ ўқитувчи улгурмовчи болалар оиланинг моддий шарт-шароитларни, психологик муҳитни ва ота-оналарнинг болаларга муносабатларини ўрганади ва махсус анкета саволлари ҳамда педагогик ва психологик диагностик тестлар орқали олдинги натижалари аниқлаб беради.
5. Бундай кейин ўқитувчи хар қайси улгурмовчи бола билан индивидуал ишларни алоҳида ишлаб чққан режага асосланиб олиб беради. Бу режа буйича улгурмовчи болалар бироқ синфдошини боғлаб қўйиш; қўшимча уларнинг шахсий психологик жараён (хотира, диққат, хаёл, қабул қилиш ва сезгилар, фикрлаш ва х.к.) ларни ривожлантириш машқларини ўтказиш; зарур мавзулардан маслаҳат (консулртация) ўтказиш зарур.

Вақти-вақти билан улгурмовчи болаларнинг ўқув фаолияти ва унинг натижаларини тахлил қилиб, улар учун тузилган режаларни ўзгартириш (коррекция қилиш) керак.

Улгурмовчи болалар билан ишлашда бошланғич синф ўқитувчига албатта бу болаларнинг ота-оналари, опа-акалари, ўртоқларининг ёрдами зарур, чунки бу ишларнинг муваффақияти энг аввало атрофдаги муҳидга боғлиқдир.

Бундан ташқариш ўқитувчи улгурмовчи болаларда ўқишга ижобий муносабати шакллантириш шарт, булмаса ҳамма ишлар бекорга айланади.

Синф жамоасига улгурмовчи болаларга қандай муносабат, қанақа ижтимоий фикр-катта аҳамиятгша эга экандир.

Шунингдек ўқитувчи психолог ёрдамида жамоатдаги фикр туғри йулга йуналтириб бориш керак, ва улгурмовчи болаларнинг ютуқларни мустахкамлаш мақсадида тез-тез уларни барча болалар оилада рағбатлантириш зарур.

б) Тарбияси оғир болалар билан ишлаш методикаси.

Болалар, айниқса кичик мактаб ёшининг бошида, улар учун қизиқарли булмаган ишдан ҳам тез зерикади, бевосита таъсир булмаган материалга диққат қилишни қийин булади.

Кичик ёшдаги ўқувчига жадвал ҳаракат активлиги хос бўлиб, бу активлик унинг ўз хулқий атворни етарли даражада идора қила булмаслиги билан қушилиб, купинча таъсирга берилувчанликни, ўзига тута билмасликни келтириб чиқаради.

Бундан ташқари Баъзи та-оналар томонидан эотиборсиз қолиб, салбий таъсир қиладиган кичик гуруҳга аозо бўлиб, шу билан тарбияси оғир болалар қаторига киритилади. Бундай болаларнинг тарбияси оғирлигини сабабини аниқлаш -энг биринчи вазифасидир. Бу вазифани бажаришда ўқитувчи оилага бориш, унинг психологик муҳид ва оилавий муносабатларни, оиланинг турмуш (хаёт) тарзини ўрганиш бундай психологик тест, анкета, суҳбат усуларидан фойдаланишнинг аҳамият касб этади. (Мислон учун С.Т. Шатскийнинг «Сиз фарзандингизни яхши биласизми?» анкетаси, социометрия ва бошқалар).

Тарбияси оғир болалар билан индивидуал ишлар куйидаги йуналишлардан иборат булади; а)болар билан яккама-якка ишлаб, унинг ўқув ўйин, меҳнат ва ижтимоий фаолиятини ташкил этиш; б) унинг атрофини микросоци-умумини яхшилаш мақсадида энг аввало ота-оналари билан ишлаш керак, ҳамда бу болаларнинг ўртоғлари билан албатта алоқада булиши шарт; в) бола жамоадаги ишларга (мусобақа, эрталиқлар саёхат ва бошқалар) жалб қилиш, шу ишлар орқлаи уларнинг хулқ атворини коррекция қлиш зарр.

Лекин бирорта бола ҳам ўз тарбияси оғирлигини билмаслини даркор, чунки ша ёшларда болалар тарбиявий таъсирни нафақат ижобий, салбий ҳам қабул қилиш мумкин.

Ундан ташқари, унақа болалардан нафақат салбй ижобий сифатлари ҳам бор, уларни излаб топиш ва уларга асосланиб тарбия ишларини олиб бориш керак.

Ўқитувчи доимо-ота-оналарига уларнинг боласи туғрисида ёмон гапирса, ҳамкорликда иш олиб бориш қийин булад.масалан, битта 4-синфдаги В деган ўқувчи ёмон ўқиган, дарсларни қолдирган, қизларни ўрган эди. Бу ҳақда ўқитувчи хар ҳафтада отаж-онасига айтиб борар эди. Бундан кейин отаси ўз боласини жазоллаб ўрган эди. Бола эса тез-тез хар ойда 1-2 марта уйлан қочиб кетган эди.

Шунингдек ўқитувчи тарбияси оғир болалар билан ишлашда уларнинг ота-оналари шерик булиши керак, синфдошларини ҳам ўзига шерик қили, уларнинг ёрдамида шу болаларга туғри муносабатини ва муҳитни шакллантириш зарур.

В) Тқтидорли болалар билан ишлаш методикаси.

Бугунги вақтларда бошланғич синфларда иқтидорли болаларни излаш, уларни ривожлантириш ўқитувчининг муҳим вазифасидир, чунки улар кейинги синфларда жамоанинг таянчи булади. Ҳаммага маълумки, хар қайси ўқувчи қобилиятга эгадир, лекин қобилиятлвар ҳаммада бир хил эмас экан. Шунинг учун биринчи босқичда зқитувчи синф ўқувчиларининг умумий

Ўрганишнинг натижаларини таҳлил қилиб улардан қобилиятли, иқтидорли, истеододли болаларни ажратиб боради. Бу ишнинг усуллари қўйидагича:

1. Дарсда кузатиб бориш:
2. Ўқув меҳнат ва ижтимоий фаолиятининг натижаларини ўрганиш:
3. Махсус топшириқ ва вазифа бериб, уни бажаришда боланинг кузда тутилган қобилиятларини ўрганиш;
4. Педагогик ва психологик анкета ва тестлардан фойдаланиб (масалан, «Мен афзал кураман», социометрия ва) ўқувчиларнинг талаб ва қизиқишлари, эҳтиёж ва қобилиятларини ўрганиш:

Буларнинг натижаларини таҳли қилиб, ўқитувчи ўқувчиларнинг қизиқишларин, имкониятларини, психологик жараёнларинин хусусиятларини, мустақил фикрлар олишнинг даражасини аниқлаш керак.

5. Кейинги босқич-иқтидорли болаларнинг қобилиятларини ривожлантириш мақсадига мувофиқ улар билан махсус мақсадга қаратилган ишларни ташкил қилиш:

а) тугарака, спорт секцияси, еш мичуринси ёкиёш шоирлар, ишбилармон ва иқтисодчилар ва бошқа турли хил уюшмаларнинг ҳамда мактабдан ташқари таълим-тарбия муассалар фаолиятига жалб қилиш:

б) вақти-вақти билан уларни кузатиб бори ва диагностика ўтказиш:

в) иқтидорли боларга ота-оналар ёрдамида яхши шароитларни яратиб бериш.

Бундан ташқари, иқтидорли болалар билан ишлашда ўқитувчи мактабдан ташқари, муассасалар ходимлари билан ҳамкорлигида булиши керак, чунки мактабнинг имкониятлари чексиз эмас, аммо дарсадан бўш пайтларда болалар бемалол болалар ва ўқувчилар уйларга, маданий марказларга, кутубхоналарга, мусиқа ва спорт мактабларига бемалол қатнашишлари, майли ва интилишлари, эҳтимол ва ақл заковатларини ривожлантирадидилар.

Имконият топилса, иқтидорли болаларни махсу таълим муассасаларига йуналтириш зару. Масалан, хар қайси туман - шаҳарларда янг типдаги муассасалар ташкил топган: боғча-гимназия, лицей, коллеж, махсус синфлар, қанчалик ўқитувчи ўз синфдаги болалрни чуқур ўрганилса, шнчалик тезда хар қайси боланинг шахий хусусиятлари ва қобилиятлари ривожланади.

Шу билан биргаликда, юқоридаги кўрсатилган ўқувчилар билан олиб борилган индивидуал ишларнинг учта йўналишларидан ташқари, хар қайси болада ўқишда ёки меҳнатда, ўз-ўзини тарбиялашда, мулоқотда ёки йуинларда, оилада ва махаллада муммо тубилиши мумкин. Бунда индивидуал суҳбат қуйи мавзудаги жуда ўринли булар эди. Дарсларга қандай тайёргарлик куриш мумкин?» «Ота-оналар билан, ёки катталар билан қандай мулоқот туғри булади?» «Синфдошлар билан тўғри мулоқот қлиш хақида, қобилиятларини аниқлаш мумкинми?» «Мен афзал кураман! » ва хоқазо.

3.Индивидуал ишларнинг такомиллаштиришнинг педагогик ва психологик шарт шароитлари.

Бошланғич синф болаларни тарбиялашда уларнинг индивидуал хусусиятларини ҳисобга олиш қоидасини амалда қўллаш мақсадида ўқитувчи бу ишларни такомиллаштиришнинг умумий шарт-шароитларини билиши шарт.

1. Барча ўқучилар билан индивидуал ишлашда педагогик ва психологик диагностикада коррекция ишларини ташкил этиш, унда психолог ёрдамида фойдаланиш (масалан, мактаб психологи Республика ташхис марказидан олган методикалардан фойдаланиб, ёрдам бериш мумкин.)
2. Диагностика натижаларини чуқур ўрганиш, тузилган режаларни вақти-вақти билан янгитдан қўриб чиқиш ва вазиятларга мослаштириш лозим:
3. Коррекция ишларида нафақат болани, унинг атроф муҳитни ҳам ўзгартириш керак:
4. Индивидуал ишларни болага сездирмаган ҳолда яони табиий ҳолда бажариш керак, шунинг учун бола шахсига нафақат ўқитувчи ўзи, жамоа орқали ижобий таъсир кўрстиш зарур:
5. Индивидуал ишлари доимий узлуксиз булиши учун ўқитувчи синфда ишлайдиган барча педагоглар, ота-оналар, маҳалла жамоатчилиги билан ҳамкорликда ишлаш керак.

Фақат юқорида курсатилган шароитларга асосланиб, ўқитувчи индивидуал ишларида самарали натижа қўриш мумкин бўлади.

Таянч иборалар.

Тарбияда индивидуал ёндашиш, ёш хусусиятлар ва индивидуал хусусиятлар, улгурмовчи болалар, тарбияси оғир болалар, иқтидорли болалар, шарт-шароитлари ва методик асолари.

МАВЗУ: 12. БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚИТУВЧИ, ОТА-ОНАЛАРИ ВА МАҲАЛЛА ҚЎМИТАСИ ҲАМКОРЛИГИДА ИШЛАШ МЕТОДИКАСИ.

РЕЖА:

1. Болаларни тарбиялашда оиланинг роли.
2. Мактаб, оила ва жамоатчилигининг тарбиядаги мақсадларнинг бирлиги.
3. Мактаб, оила ва маҳалла қўмитаси ҳамкорлигининг методикаси.
4. Адабиётлар.

1. Болаларни тарбиялашда оиланинг роли.

Инсонни тарбияси оиладан бошланади. Агар ота-она бўлмаса, ёки улар ўз вазифаларини яхши бажармасалар, давлат болалар тарбиясини ўз зиммасига олади.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясида (1992-14 бобда) ҳамда оила ҳақида Кодексида (1998-73 мод) ота-оналарнинг тарбиядаги бурчлари алоҳида кўрсатилган: «Ота-оналари ўз болаларини вояга етгунча боқиш ва тарбиялаш мажбурдир».

Таълим тўғрисидаги Қонунда бу фикр янада аниқ ҳолда берилади: вояга етмаган болаларни ота-оналари ёки қонуний вақллари боланинг қонуний ҳуқуқлари ва манфаатлари ҳимоя қилишлари шарт ҳамда уларни тарбияси ва таълимини олишлари учун жавобгардирлар.

Ўзбек халқ ижодида бу масалага жуда кўп мақоллар бағишлаганлар (уларни биз амалий машғулотларда кўриб чиқамиз). Мисол учун: «Алла» кўшиғи - уни бола даставвал онасидан эшитади.

Эртақ ва дostonлар, мақоллар ва кўшиқлар, ҳадислар минглаб йиллар давомида янги авлодларга миллий урф одат, анҳаналар тарихий ва маданий қадриятларни шакллантиради ва уларни ҳар томонлама етук қилиб тарбиялайдилар.

Ҳар қайси бола ўз ота-онасидан кўпгина фазилатларни қабул қилади, улардан ҳаётга, меҳнатга, Ватанга бўлган муносабатни ўрганади.

Бошқа халқлар қатори ўзбек оилалари ҳам миллий тарбия анҳаналарига бой. Оила миллий дунёқараш манбаи сифатида болаларда миллий истиқлол мафкурасини шакллантиришда катта аҳамиятга эга. Тарихан уғил-қизлар ўз ота-оналаридан ўзлаштирилган дунёқарашни синтез қилиб ўз оилавий дунёқарашларига айлантирилган. Оила ўғил-қизларда миллий феол атвор хусни хулқ тарбияси манбаи булиб келди.

Ота-оналар ҳар куни, ҳар соатда узлари билиб билмаган ҳолда тарбиявий таъсир курстиб, болаларига хатти-харакатлар юриш, туриш, сузлаиш, кулиш, овқат ейиш, ювиниш, муомала қилиш, мезбон ва меҳмон муносабати меёрларни сингдириб келмоқдалар. Айниқса ўғирлни-оталикга, изни-уй бекаликга, оналикка тайёрлаш миллий тарбиядаги икки йуналиш ўғил ва қизлар тарбияси мавжудлиг курсатади.

Ёш авлодларнинг турмуш тарзини шакиллантиришда ҳам ота-оналарнинг роли каттадир, чунки улар ўз намунаси билан, ўз харакати билан ўз фарзандларни соғлом қилиб борадилар.

Та-онаобруси миллий тарбияни асосидир. Айнан шу омил орқали улар фарзандларини онгига, хулқ атворига маънавий таъсир қиладилар, б ота-онанинг фарзанд тарбияси машғул билан булаётган бир пайитда билинади.

2 Мактаб, оила ва жамоатчиликнинг тарбиядаги мақсадларининг бирлиги.

Келажакни қурувчи ёш авлод экан, уларни оилада тарбиялаш, уларни қандай йул билан таобиялаш кераклигига эотибор бермогимиз лозим. Чунки хар бир оила ижтимоий жихатдан хар хил тарбиялаш ҳам шунга кура булади. Тарбиялаш ҳам олаларда хар хил бўлади, чунки ёш ота-оналар учун бироз мураккаброқ булса, ўрта ёшидаги оилаларда осонроқдир, кексалар орасида эса хотиржамлик. Бундай булинишида тарбиячилар ҳам хар хил бўлади. Лекин ҳамма ота-оналар ўз фарзанди хар томонлама ривожланган, комил инсонни тарбиялашни умид қилади. Жамиятимига ҳам бунақа фуқаролар жуда зарур, чунки янги мустақил давлатимизда янги комил инсон яшаш керак. Ўз буюраман жамиятимиз матаб, ўқитувчилар худудига тайинланади. Демак, мактаб, оила ва жамоатчиликнинг тарбиядаги мақсадлари бирхил экандир. Буни хисобга олган ҳолда ўқитувчилар шарқона таълим тарбия йулларни, ахлоқ -одоб мезонларини чуқур ўрганишлари керак ва уни тарбиявий тадбирлар жараёнда ташкил этиш мумкин. Ўлар Осиё халқлари миллий педагогик меросини, халқ педагогикаси аноаналари ва уни таълим тарбия ишида куллашлари учун кенг имкониятлар мавжуд. Ал-Хоразмий, ал-Фаробий, Ибн Сино, ал-Беруний, Марғилоний, М.Улуғбек, А.Навоий, Бобур, Авлоний каби куплаб, тарбия илмий етакчиларини, асрлар давомида миллатимиз эотикоди, булиш илом дини ахлоқий мезонларин тарғиботчилари Ал Бухорий, Ат, Термизий, Нақшбанд, Ассавийлар номи эотикод, ахлоқ-одоб. Таълим-тарбия борасидаги беқиёс меросларини тарғиб қилиш ҳам бу ерда фаолият кўрсатаётган махоратларни оширади.

Умуман олганда, ёш авлодларни тарбиялашда учта асосий субоект олиб бормоқдалар: ота-оналари, махалла (микросотциум) ва мактаб орқали жамоатчилик (микросатциум). Бу учала тарбия субоектларнинг тарбиядаги мақсадлари бирлиги ва аҳамиятини олган ҳода асосий субоект мактаб бўлиб хисобланади. чунки мактаб ўқитувчи ота-оналар ва жамоатчиликнинг ҳамкорлик ишларини йуналтиради ва ташкил этади:

Демак, мактаб, оила ва жамоатчилик ҳамкорлигини болалар тарбиясида хал қилувчи бугин булиб бунда ўқитувчи-тарбиячиларниг ташкилотчилик муаммони хал этувчи хисобланади.

3.Мактаб оила ва махалла кумитаси ҳамкорликнинг методикаси.

Юқорида айтганини хисобга олган ҳолда ўқитувчи жамиятмизда таянч бўлиб хисболанади.

Бошланғич мактаб болаларни тарбиялашда ўқитувчи ота-оналари билан ҳамкорлигини ташкил этиш шакллари ва усуллари куйидагича:

1. Ота-оналарнинг йиғилишлари;
2. Ота-оналарнинг мактаби, факулртети ёки университет (1-4 йиллик);

3. Очик эшиклар куни;
4. Оилага бориши
5. Ота-оналар ва жамоатчиликнинг савол-жавоб кечалари, давра-сухбатлари, анжуманлари
6. Шахсий ва гурухий сухбатлар.

Ота-оналарнинг йиғилишларда тула равишда hozir бўлишларини таъминловчи энг асосий шарт-бу йиғилишларнинг қизиқарли ва мазмуни ўтказилишидир.

Бу йиғилишларда ота-оналарни ва ўқитувчиларни қизиқтира оладиган аниқ ва равшан масаллар қўйилиши муҳимдир. Ота-оналар ўқув вазифаларни яхши бажарилишини таъминлаш учун қўйидагиларга иоя қилсалар яхши бўлади:

-ўқувчиларни машғулотлаидан кечикишларига ва дарсга кеч қолмасликларига йўл қўймаслик;

- Уй вазифаларини шошилмай, аниқ бажариш имконини вужулга келтириш.
- Болаларни уй вазифаларига хаоллик билан қарашга ўргатиш, болани ғайрат ва чидамлик ошириш

Ота-оналар мактаби, факултет, университет машғулотларда муҳома қилиш учун қўйидаги мавзуларни чиқариш мумкин:

- Мактаб, оила ва жамоачиликнинг тарбия мақсадларининг бархиллиги;
- Тарбиянинг педагогик ва спихологик асослари;
- Ота-оналарнинг обрусси, унинг турлари;
- Болаларга ва ота-оналарга мактабнинг талаблари;
- Бошланғич синф боланинг кун режими.
- Оилани ривожлантириш ва мустахкамлаш;
- Оилада ақлий, ахлоқий, иқтисодий, меҳнат, нафосат, экологик, жисмоний, ҳуқуқий тарбия;
- Болалар ва дин...

Мисол учун, оиладаги якка фарзандини тарбиялаш муаммосини муҳокама қилганда, ўқитувчи нимага биринчи навбатда эотибор беришлари керак:

1- Педагогик жихатдан якка болалик тарбияни қандай қилиб қийнлаштиради;

2.-Бу қандай салбий оқибатларга олиб келиши мумкин (ижтимоий, табиий ва рухий нуқтаи назардан)?

Намунавий оилаларни топиш, улранинг тажрибаларини маҳалла, қишлоқ, шаҳарларда оммалаштириш-педагогнинг муҳим вазифалардан биридир. Чунки агар оилада ўзаро ҳамкорлик, ўзаро ёрдам бир бирига ишонч холати мавжуд экан, бундай оилада росгуй, оммавий, меҳрибон, ўртоқларига доимо ёрдам беришга тайёр бўлган инсон камол топади. Ўзида одобли, кишига хос фазилатларни мужасамлаштирган кишиларнинг оилаларида доимо хузур-халоват ва самимий хурмат қарор топади.

Педагог-олимлар тадқиқотларда исботлаганидек, оилавий ва ижтимоий тарбияга доир ишларни қўйидаги шакл ва усуллардан иборат бўлиши мумкин.

1-Маҳаллардан оила ва жамоатчилик ҳамкорлик кунларни ташкил этиш;

2-болалар яшаш жойларда ҳамкорлигида «Соғлом-байрамларни», спорт мусобақа, «қувноқ стартларни» ўтказиш;

3- тарбияси оғир болаларни назоратга олиб, улар билан шасий ишлаш ёндошувда, мактабларда ташкил этилаётган тадбирларга маҳалла, ота-оналар, ишлаш жойлардан рахбариятларни таклиф қилиш;

4- оилаларга анқ амалий ёрдам бериш мақсадида тез-тез доктор, юрист, иқтисодиётчи, педагог ва психологларни махсус тадбирларга таклиф қилиш ва зарурий шарт-шароитларни яратиш;

5-зарур бўлган ҳолда оилаларга давлат томондан моддий ёрдам таъминлаш.

Мазкур ҳамкорлик ишларни режалаштиришда ва амалга қўллашда ота-оналар қўмитаси муҳим рол ўйнайди, чунки қўмита аозолари энг фаол, энг қизиққан ота-оналардан иборат

Юқорида кўрсатилган ҳамкорлик ишларнинг усул ва шакиллар қўйидаги шароитларда бажарилса, тарбия самарадорлиги янада ошади;

1)Мақтаб ўзининг барча таъсирлари мажмуини оилавий тарбия жараёнига изчил йўналтирса;

2)Ўқитувчилар жамоаси оила ва маҳалла билан ўзаро ҳамкорлиги даврида ўзларнинг этник педагогика талабларини асосида тарбияни тўғри ташкил этса;

3) Халқ таълими ва муассалар ташкилотчи ота-оналарни ва жамоатчиликни тарбиявий жараёнга тизимли уюштирсалар;

4) Ўқитувчилар томонидан оилавий тарбияга рахбарлик болалар мактабга келмасдан олдин бошланса ва ишлар уларнинг барча ўқув йиларида давом эттирилса.

Таянч иборалар

Тарбия субҲектлари қатнашчилари, оила ва авлдарни ҳаётга тайёрлаш, оила ва мактаб, жамоатчилик, маҳаллаҳамкор ишлар шакллари.

II ҚИСМ

1 МАВЗУ: АХЛОҚ-ОДОБ ТАРБИЯСИНING МАНБАЛАРИ ВА МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ.

РЕЖА:

1. Ахлоқ-одоб тарбияси ҳақида тушунча. Ахлоқ-одобнинг таълим-тарбия тизимида тутган ўрни.

2. Ахлоқ-одоб тарбиясининг манбаалри.
3. Президентимиз И.А.Каримовнинг асарлари ва нутқларида ахлоқ-одоб тарбияси муаммолари.
4. Бошланғич таълим туғрисидаги меоёрий хужжатларда ўқувчилар ахлоқ-одоб тарбиясини такомимллаштириш масалари.
5. Адабиёт.

1.Ахлоқ-одоб тарбияси ҳақида тушунча. Ахлоқ-одобнинг таълим-тарбия тизимида тутган ўрни.

Одоб-ахлоқ, хулқ, атвор сузлари аорабча бўлиб, улар ўзбек тилида ҳам ўз маъносида ишлатилади. Айрим адабиётларда ахлоқ-одоб кишиларнинг ҳар бир жамиятга хос хулқ нормалари мавжуд, дейилса, бошқалариданэса, ахлоқ ижтимоий онг шаклларида бири, ижтимоий тартиб-қоида бўлиб, бу тарбия-қоида ижтимоий ҳаётнинг истисносиз ҳамма соҳаларида кишиларнинг хатти-харакатини тартибга солиш функциясини бажаради.

Одоб-ахлоқ бизнниг ҳаётимизга ва онгимизга фаол таъсир этади, кишилик жамият номидан яхшилик билан ёмонлик, адолат билан адолатсизлик, меҳр билан зулм уртасидаги ва инсоний муносабатларидаги макбул ва номақул, ман этилмайдиган ва ман этиладиган ишлари, хатти-харакатларни белгилаб беради. Шарқ мутаффакирлари одоб-ахлоқни иккига ажратиб тавсиф этадилар.

Атоқли педагогик ва шоир Абдулла Авлоний одамларни «яхши хулқли ва ёмон хулқли» тоифага булади, одоб-ахлоқ, тарбиясини такомиллаштириш учун курашилади.

Одоб-инсонни маънавий камолотга етказувчи жараён дир. Одоб болаликдан шакилланади. Ёш улғайгани билан одоб даражаси кенгайиб боради.

Одоб деганда биз тарбияли деган тушунчани англаймиз. Одобли киши эл орасида эозлидир. Одобли киши эл орасида эозликдир. Одоб инсоний фазилят, киши кадрина баланд қилувчи қимматли сифатдир. У таълим тарбияни асл мевасидир, ақлининг муянчиғи ҳисобланган одоб барча фазилятларнинг шани ва хикматидир. Доно халқимизнинг одоб бозорда сотилмас, «одоб ақли учун улуглик ва фазилятдир» одобсиз ақл-ақлсиз одоб йуқ вакиллари бежиз айтилмаган. Шундай экан, ақл ва одоб бир-бирига боғлиқ. Инсонда ҳар икови мавжуд булсагина камол топади. «адаб икки хилдир, хикмат ва хизмат адаби».

Ахлоқ-одоб муносабатлари даставвал оилади шаклланади. Ундан кейин болалар боғчаларида, мактаб ўрта ва олий ўқув юртларида, ярмида, жамоа жойларида такомиллашади.

Бошланғич синфларда нафақат таълимнинг мазмуни, миллий ва умум инсоний қадриятларни, халқимизнинг аноаналари, маданиятни, куп асрлик тажрибаларини ўргатишни ҳам кузлаб ташкил этади.

Мактаб болаларни одоб-ахлоқ, борасида тарбиялашда, дарс жараёнида синфдан ва мактабдан ташқари турли-туман ишларда олиб борилади.

Ўқувчиларга билим (тасаввурлар-хиссий, образли билимлар, ахборот-оғзаки маълумот, тушунча-умумлашган билим), малака ва одатлар берилади.

Ўқувчи-ёшлар болалигидан одоб ва одобсизлик ҳақида тушунча олдаи. Улар ахлоқий тушунчаларни бадий ва илимий адабиётлар, хаёт, кинофилм ва спектаклар орқали англайдилар. Ёшларни ахлоқий руҳда тарбиялаш характер хусусиятларини таркиб топтиради. Уларга мақсадга интилувчанлик, ўқиш ва ишда методлик, катоян, ташаббускорлик, уюшқоқлик, кийинчиликлардан қўқмасдан киради.

Шундай қилиб халқ таълими тизимида ўқувчиларни ўқитиш уларга ахлоқий мукаммаллаштириш билан бирга олиб борилади. Уларда онг билан хулқ бирлиги тарбияланади. Шахснинг жамияти ва Ватанга, меҳнатга, кишиларга, ўз хулқига булган муносабатларни текширилади.

2.Ахлоқ-одоб тарбиясининг манбаалри.

Замонавий ахлоқ-одоб тарбияси куп асирлик тажрибасида асосланади. Шунинг учун унинг асосий манбаи-ҳалқимизнинг миллий-моддий меросидир, жумладан ҳалқимизнинг оғзаки ижод урф-одатлари, аноаналари ва бошқалар.

Халқ оғзаки ижод намуналаридаги одоб-ахлоқ таълим-тарбия борасидаги пандномалар беғоят хаётий ҳақчил ва иборатли.халқ оғзаки ижоднинг инсон маънавий устиворлиги иймон этиқодининг бутунлиги ватанпарварлик, дуст биродарлик, яхшлик, ахиллик ва кадр-қимматини улуғловчи саҳифалари ранг баранг.

Ота-боболаримиз ахлоқ-одоб ҳақидаги хикоятлари, насл ва ривоятлари фарзандларимизнинг маънавий қадриятларини шакиллантиришда муҳим касб этмоқда. Айниқса, одоблилик ва ахлоқий, эзгулик, инсонийлик ва маънавий қадриятлар шахс камолотида дастур амал булиб келмоқда.

«Бола бошидан, унинг тарбияси бешигадан бошланади», дейди, доно ҳалқимиз. Шунинг учун ҳалқимиз болаларни гудаклигиданоқ, бешикда ётган чоғиданоқ салом беришга ўргатали. Инсон дустига, кексаларга, устозларга, меҳмнларга бериладиган салом ҳалқимизнинг энг яхши хислатлари хурмат-этиромини билдирадиган дилни-дилга улайдиган меҳр-оқибат куприк булиб, ахлоқ-одобнинг асоси хисобланади.

Ахлоқ-одоб тарбиясининг яна бир муҳим манбаларидан буюк шарқ мутафаккирларнинг ва олимларнинг қарашлардир.

Маълумки 7-16 асрлар давомида хусусан Шарқ уйғониш даврида Ўрта Осиё инсон муаммоси маънавият соҳасидаги асосий масалан булган, шунинг учун ҳам таълим-тарбия, жумладан, ахлоқий тарбия масалаларига катта эотибор берилган. Инсонпарварлик ғоясини амалга оширишнинг асосий воситалри сифатида юксак ахлоқий одатлар, инсоний муносабатлар ва хислатларни таркиб топтиришга олиб келувчи таълим -тарбияни амалга ошириш муҳим масала қилиб қушилган.

Шарқ уйғониш дарида соф педагогик асарлар яратиб, таълим ва тарбияда етуклигининг хусусий ва умумий йуллари ҳақида улмас таълимоти билн ном қолдирган тарбияшунослар ҳам майдонга келди.

Улардан бирлари ал-Хоразмий. Фаробий. Ал-Фарғоний, ал-Беруний. Ибн Сино. А.Навоий, Бобур, ва бошқалар.

Масалан, Абу Носир Фаробий «Бахт-саодатга эришув тўғрисида» асарида инсонда гузал фазилартлар икки йул-таълим ва тарбия йули билан хосил қилинди. Фаробий таълимда барча фанларнинг назарий асослари ўрганлиса, тарбияда маънавий-ахлоқий қоидалар, одоб меоёрлари ўрганилади, деб ўқитиради.

Буюк олим Ибн Синонинг хикматлари ҳам хозирги давр ахлоқ-одоб тамойиларига мос келиши билан кимматлидир. Масалан, унга хикматлардан бири - «Яхши ва ёмон хулқнинг ҳаммаси шароит, тарбия, одатланиш натижасидаги вужулга келади. Яхши хулққа ҳам одат туфайли эришилади» хикматидир.

Буюк мутафаккир Абу Али Ибн Синонинг ахлоқ-одобга оид фикрлари унинг сарларида ёритилади, ҳаётида ҳам амалда қулланилади-масалан, ҳаммага маълум қуйидаги ривоят - Навоисй дусту Хусайин Барқарор билан ишкорга чиққан эдилар. Йулда бир ёш болани учраб, Навоий отдан тушиб, болага салом берди ва ўз дустига шунақа деб гапирди: «Бу бола мани илк бор саводимни чиқарган устозимнинг фарзанди эрур. Мен бу устожзимнинг етти пуштилан ҳам қарздорман». Бу рифоятдан куришиб турибдики, Навоий ахлоқ-одобга ҳам ягона шахс булган.

XI асрдан то бугунги кунгача сақланиб қолган «Қобуснома»сиёсий ўхақиқий панд-насихатномаси сифатида ишонч хосил қилади. Унда жуда куп одоб-қхлоқ ҳақидафиклар мавжуд, жумлада: ота-онани иззат ва хурмат қилишга...; киши сухундон, сухангуй (нотик) булишига, лекин дурубий (ёлғончи) булмаслиги фикрлар.

Халлас, халқимизнинг асрлар давомида шаклланиб келаётган одатлари, аноаналари, улуғ алломаларимизнинг қолдирган бой меросларини катталар ўқиб-ўрганиш зарур ва болалар ахлоқ-одоб тарбиясида унинг ягоналари сифатида ишлатиш даркор.

3. Президентимиз И.А.Каримовнинг асарлари ва нутқларида ахлоқ-одоб тарбияси муаммолари.

Президентимиз И.А.Каримов барча асрлар ва нутқларида албатта таълим - тарбия. Тизимини замон даражасига кутариш, келажак авлодлар ҳақида қайғуриш, соғлом баркамол наслни тарбиялай етиштиришга интилиш муаммоларига алоҳида эотибор бермоқда.

Президентимиз И.А.Каримов Олий Мажлийси XII сессиясидаги «Буюк мақсад йулидан оғишмайлик» деган нутқида шундай деган: «Халқимизнинг

таянч -аждодларимиз қолдирган маънавий мероси ўзи бир катта хазина. Бу хазинадан оқилона фойдаланиш лозим» (1998 й, 6 май)

Президентимиз кейинги сессиясида сузлаганидек, «Тарбиядан ҳеч нарсани аямаймиз. Маънавий ва ахлоқий покланиш, имон, инсоф, орномус, меҳр оқибат ва чинакам инсоний фазилатлари ўз-ўзидан келмайди. Ҳаммасининг заминида тарбия, одоб, ахлоқ ётади»

«Биздан озод ва обод Ватан қолсин» асарларида И.А.Каримов ахлоқ-одоб тарбиясига оид қуйидаги масалаларни ёритилмоқда:

1. Ўзбекистон халқининг миллий аноаналари, маданияти ва инсоний шахс сифатида маънавий-ахлоқий камол топиш.
2. Хар тосолама ахлоқий билимларга эгабулган ўшахснитарбиялашда соғлиқни сақлаш тизмининг роли.
3. Ахлоқ-одоб борасида буюк аждодларимизнинг бизга қолдирган меросидан унумли фойдаланиш.

И.А.Каримов Олий Мажлис IX сессиясида «Баркамол авлод-Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори» (1997 й 29 август) нутқида бошланғич таълим нимадан иборат булиши керак, 1-4 синфдаги болаларнинг тарбияси қандай бўлиши керак, болаларимизга қандай қилиб миллий кадриятларимиз, урф-одатларимизни зарур деган масалаларни кутариб берди.

Президентимиз олий Мажлиси IX сессиясидаги (1997й, 17 апрел куни) «Ўзбекистон XXI асрга интилоқда» деган маърузасида шундай дейлади. «Биз фарзандларимизнинг баркамол рухий дунёси учун, уларнинг маънавий-ахлоқий жихатдан етук, жисмона соғлом булиши учун доимо қайғуришимиз, курашмоғимиз зарур».

Хуллас, мана шу ва бошқа асрлари ва нутқлари Президентимиз И.А.Каримов таълим - тарбияга ўз муносабатини билдиради ва муаммоли вазилатлардан ўчиқишимиз учун амалий жихатдан реал йулларини курсатилади.

Бу нуқтаи назардан И.А.Каримовнинг қарашлари ва фикрлари ахлоқ-одоб тарбиясининг методологик асослари сифатида ишлатиш мумкин.

4.Бошланғич таълим туғрисидаги меоёрий хужжатларда ўқувчилар ахлоқ-одоб тарбиясини такомиллаштириш масалари.

Ўзбекистон Республикаси Хукумат. Вазирлар Маҳкамаси таълим соҳасидаги фаолиятида ёш авлодларга таълим - тарбия бериш, уларни баркамол,хар томонлама ривожланган комил инсон даражасига етказиш мақсадига мувофиқ охириги йилларда ғирнеча муҳимли меоёрий хужжатларни қабул қилинди.

Бу хужжатларда бошланғич мактаб ўқувчиларни ахлоқий - маънавий жихатдан тарбиялаш масаласига ҳам алоҳида эотибор берилади.

1997 йил 29 август куни «таълим туғрисида»Ўзбекистон Республикасининг қонуни чиқди. Ушбу қонунинг 5 моддада тасдиқланганидек, педагогик фаолият билан фақат тегишли маълумот касб тайёргарлиги бор ва юксак ахлоқий фазилатларга эуг булган шахслар

шуғулланиш хуқуқига эга, чунки Президентимиз И.А.Каримов айтганидек, боланинг дунёқараши, диди, салохияти, хуқ атворини энг етук тарбияланган мураббий шакиллантириш керак.

Бу фикр «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»да ҳам такрорланади. Унниг 4.4 моддасида «Ёш авлодни маънавий - ахлоқий тарбиялашда халқниг бой миллий маданий - тарихий аноаналарга, урф отдатлари ҳамда умумбашарий қадриятларга асосланган самарали ташкилий, педагогик шакл ва воситалари ишлаб чиқилиб, амалиётга жорий этилади» деб ёзилган.

«Бошланғич таълим концепцияси» да «Бошланғич таълимнинг бош йуналишини шахс кмолати, унинг баркамол шакилланиши ва ривожланишини белгилайди» деган фикр ёритилади ва болаларга миллий ахлоқ ҳамда нафосат меоёрларини сингдириш вазифаси аниқланади.

Хуллас купгина меоёрий хужжатларда ахлоқ-одоб тарбиясини зарурияти, ахамияти, унинг амалда қулланиши принциплари аниқ курсатилган. Булрани амалда ошириш вазифалари - педагоглар, ота-оналар ҳамда ўжамоатчиликнинг ҳамкорлик фаолиятига боғлиқдир.

ТАЯНЧ ИБОРАЛАР.

Ахлоқ-одоб, мерос, халқ оғзаки ижод Президентимиз И.Каримовнинг асарларида ва меоёрий хужжатларда ахлоқий тарбияси масалалари, шарқ мутаффакирларининг қарашлари.

2 МАВЗУ:БОШЛАНҒИЧ МАКТАБ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ АХЛОҚ-ОДОБ ТАРБИЯСИ МЕТОДИКАСИ.

РЕЖА:

1. Бошланғич мактаб ўқувчилари ахлоқ-одоб тарбияси тизими, унда бошланғич мактабнинг тутгун ўрни.
2. Дарс жараёнида ахлоқ-одоб тарбияси-методикаси.
3. Болалар дарсдан буш вақтларида ахлоқ-одоб тарбияси методикаси.
4. Бошланғич синф болалари ахлоқий тарбиясида «Одобнома» дарсларининг ахамияти ва ташкил этилиши.
5. Оилада ахлоқ-одоб тарбияси.
6. Адабиёт.

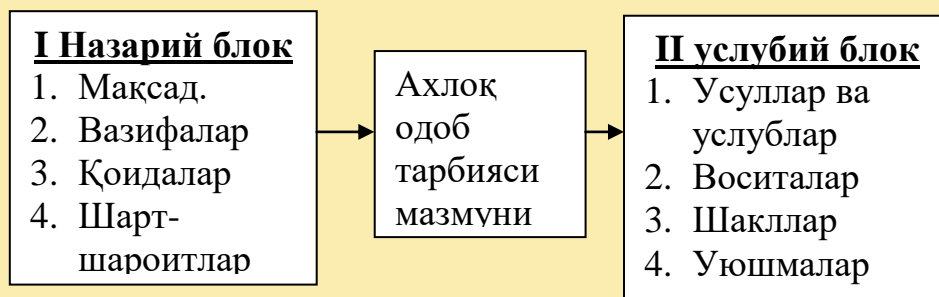
1.Бошланғич мактаб ўқувчилари ахлоқ-одоб тарбияси тизими, унда бошланғич мактабнинг тутган ўрни.

Бошланғич мактаб болалар ахлоқ-одоб тарбиясида мухим босқичдир, чунки улар мактабга келгандан сунг уларниг хаётида янги босқич бошланмоқда.

Ахлоқ-одоб тарбияси бир томондан болалар тарбияси тизимининг муҳим таркибий қисмидир, (биз буни биринчи лекцияда таъкидлаб ўтдик). Лекин бошқа томондан ахлоқ-одоб тарбиясига мустақил тизим сифатида қараш ҳам мумкин. Чунки бу тарбиянинг ўз мақсади ва вазифалар, принциплар, қоидалар, ва шарт - шароитлар, усул- услублар, воситалар, шакиллар ва уюшмалари бор.

Ахлоқ-одоб тарбияси тизими:

I жадвал

Ахлоқ-одоб тизимининг таркибий қисмлари қўйидагича:

- Ахлоқий тушунчалар;
- Ахлоқий хиссиётлар.
- Ахлоқий хулқ-атвори

Улар бир-бирлари билан боғланиб туради.

Ахлоқ-одоб тарбиясининг мақсад ва вазифаларни амалга ошириш учун, унинг асосий йуналишларни ҳам ҳисобга олиш керак.

Ҳаммага маълумки ахлоқ-одоб тарбияси оилада бошланади, боғчада давом этаверади. Лекин ўқувчилар-болаларни ахлоқий тарбиялашни қўйидаги йуналишлар буйича ташкил этилади.

1. -ўқитиш жараёни билан бирга:
2. -дардан буш вақтларида (мактабдан ташқари ўқув муассасаларида ва яшаш жойларида).
3. -оилада.

2.Дарс жараёнида ахлоқ-одоб тарбияси метоликаси.

Бунда ўқитувчи ҳар қайси ўқув предметнинг дастурини, ўқув материалларини ва предметининг тарбиявий имкониятларини яхша билиши шарт. Масалан, ўқув предметининг дастури, унинг мазмуни давлат томонидан тасдиқланган ва илмий назардан асосланган ҳолда тайёргина берилади. Ҳар қайси ўқув предметининг материаллари дарсликларда ёритилган. Улрани чуқур ўрганиб кейинги дарсларда фойдаланиш-бу вазифа ўқитувчининг касб маҳоратига боғлиқдир.

Маълумки, ҳар қайси предметнинг ўзига хос хусусиятлари бор.

Гуманитар предметлари З (она тили, ўқиш, рус ва чет тиллар, тарих ва бошқалар) купроқ болаларнинг онгига, фикрлашга, дунёқарашига, мантиқан ўйлашга таъсурот қилади.

Муסיқа, тасвирий санъат гуманитар предметлар қаторига киритилган, улар купроқ болаларнинг ижодий фаолиятига, қарашларига таъсир қилади.

Табиий предметлар болаларнинг оламига, инсон ва хайвонлар қарашларини шакиллантиради. Математика дарслари эса болаларнинг аниқ фикрлашни абстракт фикрлашга айлантиради.

Шу билан бирга дарсларида болаларда ахлоқ-одобга оид фазилатларини ҳам шакиллантириш зарур; ўқув интизоми; ўқитувчиларга, ҳамма катталарга хурамат, бир бирига бериш ижобий одатлари ҳамда бошқа ахлоқий фазилатларини шакиллантириш долзарб муаммодир.

Масалан ўқиш дарсларида биринчи синфдан бошлаб болаларга «яхши ва ёмон», «одобли ва одобсиз» тушунчалар ёритилади ўқув материал ёрдамида (текстлар, шеорлар, асарлар ва бошқалар) болалар онгига етказиб борадилар.

Меҳнат дарсларида эса болаларнинг меҳнатга муносабати, интизоми, фаоллиги, қизиқишлари камол топади. Меҳнат дарсларининг жараён ўзи болаларни жамоадаги ишлари жалб қилади.

Лекин оҳирги пайитларда бошланғич таълимдаги ўқув предметларни интеграция қилишга тенденцияси бор, у ўқув предметлари орасида мавжуд булган умумийликка асосланилади, (Бош таълим концепцияси, IV боб - 16 бетга қаранг). Чунончи, она тили, ўқиш, нутқ устириш бир томондан, бошқа бир томондан эса, предметлар орасидаги алоқадорлик асосида она тили ва атроф-олам ҳамда меҳнат умумлаштирилади. Интеграцияни чуқурлаштириш ва ривожлантириш мақсадида мувофиқ олимлар она тили, ўқиш атроф-олам каби ўқув предметларининг мазмунида миллий ахлоқ одоб нафосат-муммола маданияти элементларини мужассамлаштирган ҳолда кенг маънодаги «Саводхонлик» курсини ташкил этишни тавсия этадилар.

Мазкур курснинг шахсни ривожлантириш имкониятига эга бўлган барча таълимий элементларини ўз мазмунига қамраб олади.

Дарс жараёнида ахлоқ-одоб тарбияси вазибаларни ўқитувчи махсус танлаган кургазмалар, ўйинлар, мусобақа, топшириқлар орқали амалда қуллайди, лекин бу ишларнинг муваффақияти нафақат ўқитувчининг махоратига аммо ўқувчилар жамоасининг савиясига ҳам боғлиқ. Шунинг учун жамоа ахил ва иноқ, болалар интизоми ва фаол булишлари керак.

3. Болалар дарсдан буш вақтларида ахлоқ-одоб тарбияси методикаси.

Бошланғич мактабда, ўрта мактабга нисбатан, битта ўқитувчи бир неча фанлар бўйича дарс беради, ҳам синф раҳбарининг функцияларни бажара олади.

Дарсдан бушвақтларида ўқитувчи турли - туман адабий кечалар, эрталабки байрамлар, суҳбатлар, учрашувлар ташкил этади. Масалан, Мустақиллик, Навруз байрами, Алифбо байрами ва бошқалар. Бунда бадиий китоб, шеор ва ашула, спектакл, махсус телевизион дастурлардан фойдаланиш мумкин.

Масалан, болалар учун ишлаб чиқиладиган Телевидинидаги дастурлар қуйидагилардан иборат.

1. Олтин тож.
2. Ким эпчилу, ким чаққон (қувноқ стартлар).
3. Доно бобо даврасида (Оталар сўзи ақилнинг кўзи).
4. Камалак.
5. Болажон.
6. Бўш ўтирма
7. Катта танаффус
8. Эртактлар-яхшиликка етаклар ва бошқалар.

Сухбат уюштирган ўқитувчи ўзбек халқ ижодидан (мақол, дононо, эртакт, топишмоқ, ва хақозо) фойдаланиш мумкин.

Дарсдан ташқари машғулотларда педагог турли хал, мулохаза ташкил этиш мумкин. Масалан, «Одобнома» дарсларида ҳамда дарсдан буш вақтларида ташкилланган талбирларда ўқитувчи «Хикматнома», «Кайқавуснинг», «Қобуснома», Н. Хисровнинг «Саодатнома», Ибн Синонинг «Донишнома», А.Навоийнинг «Бустон» ва Ҳамза, Фитрат, Фаробийнинг асарларидан фойдаланиш мумкин.

Тарбиявий тадбирлар қаторида болаларнинг меҳнат илгорлари, Улуғ Ватан уриш ветеранлари, Имон қариялари билан учрашувларни ташкил зарур, чунки ота боболаридан ёш авлодларга утиладиган тажриба киммалидир. 2002 йили «Қарияларни қадрлаш» йили бўлиб болалар ахлоқ-одоб тарбиясида кенг имкониятларни бермоқда.

Бу ишларга нафақат ота-оналарни, маҳалла жамоатчилиқни, мактабдан ташқари таълим тарбиядаги муассасалар ходимларни, меҳнат ва уруш ветеранларни жалб қилиш зарур. Бундан ташқари, мусикачилар, тугарак раҳбарлари, кутубхоначиларни тез-тез тадбирларга ҳам таклиф қилиш керак.

Дарсдан буш вақтларида ташкил этилган ахлоқий тарбияси режали булиши керак. Бошланғич синфдан бошлаб мактабда ижодий эмоционал шароит яратиш ахлоқ-одоб тарбия жараёнига фойдали таъсир этади. Масалан, анонавий булган «Алифбо байрами» ёки турли хил курик танловлар.

Бу ишларда барча ўқувчиларнинг мактабдаги умумий ва ягона тартиб-қоидаларга риоя қилиш муҳим аҳамият касб этади

Дарсда ва дарсдан буш вақтларида ўтиладиган ишлар ўзаро бир бири билан боғлиқ булиши шарт, улар орасидаги алоқадор звеноси- «Одобнома» дарслари.

4. Бошланғич синфларда «Одобнома» дарсларини тайёрлаш ва ўтказиш методикаси.

Маълумки, «Таълим тўғриси» даги Қонун ҳамда «кадрлар тайёрлаш» миллий дастурининг қабул қилиниши муносабати билан умумий ўрта таълим, шунингдек, бошланғич таълимнинг ҳам мавқеи ўзгарди.

Жумладан, бошланғич синфда «Одобнома» дарсларини ўташга алоҳида этибор қаратилмоқда. Чунки президентимиз И.А, Каримов қайта-қайта таъкидлаётганларидек, жамиятимизнинг келажаги, мутақиллигимизнинг

тақдири ёш авлоднинг ахлоқий маънавий жихатдан юксак тарбияланишига боғлиқ. Бундай тарбия беришда эса “Одобнома” фанинг ўрни ва роли биқиёсдир.

«Одобнома» фанинг асосий мазмуни-халқимизнинг асрлар давомида тупланган бой маънавий меороси одоба-ахлоқ қоидалари ташкил этади. Мазкур фанинг вазифаси эса ана шу маънавий мероси ёш авлодга етказиб беришдан иборат.

Бугунги кунда мактабларда бошланғич синфлар учун “Одобнома” дарсларига хавтасига бир соатдан ажратилган. Мазкур фан дарсларининг мазмун ва жихатини очиб бериш бошланғич синф ўқитувчисидан билимдонликни, одоб-ахлоқ қоидаларини чуқур билишни, касб махоратларини яхши эгаллаган булиши талаб қилади.

1998-199 ўқуқ йилидан бошлаб 1-4 синфларида тажриба сифатида “Одобнома” фани дастлаб ўқув режаси асосида ўқитиладиган бўлди.

Шу муносабати билан бошланғич синфлар учун замон талабига мос “Одобнома” дастури ёритилди.

1-4 синф “Одобнома” дастури оддийдан мураккабликка қараб ривожланиб боради бири иккинчисини тулдиреди, бойиттади. Биринчи синфда “одоб саломдан бошланади” мавзусида ўқувчиларга дастлабки саломлашиш одоби ўрнатилади. 2-Синфда у аста секин ривожлантириб “Яхши сўз жон озиғи” мавзусида боғланиб кетади. 3-синфдаги “Орасталик яхши одоб” мавзусига доир дарсдан инсонларни бир бирига яқинлаштирувчи уларнинг одоби, очик чехраси эканлиги, 4-синфда «Одоб инсон зийнати» мавзусида саломлашиш, хулқ булиши, инсондаги одоблик юксак фазилат эканлиги асосланиб берилади.

1-4 синф учун янги яратилган «Одобнома» дастурининг қиммати шундаки, керак бўлган ўринда Куроон, Ҳадисдан фойдаланилган холда диний ақидапарасликнинг олдини олиш масалалари ҳам очиб берилган.

Ҳар бир булим ва мавзулар охирида ўқитувчи ёрдамига мавзу юзасидан адабиётлар рўйхати тавсия этилган.

Бундан ташқари “Одобнома” дастури ҳар бир мавзу охирида ўқувчиларга амалий машғулот учун савол-топшириқлар бериш орқали ижодий ишлаш кузда тутилган.

1-4 синфдаги “Одобнома” дарсларини утишда панду насихатлар билан чегараланиб қолмаслик керак. Машғулотлар мақсад 4-синф одобнома дарсларига миллийхалқ ўйинлари ҳам киритилган

мустақиллик даврида 1-4 синфлар учун миллий ва умуминсоний кадриятлар руҳида яратидиб “Ўқитувчи” нашриёти орқали куп нусхада чоп этилган “Одобнома” ўқув қулланмаларидан фойдаланиши ўқувчи ёшларни билимдон, зукко, тадбиркор, маънавиятли, юксак одоб-ахлоқли инсон қилиб тарбиялашга муносиб хисса қушади, деб бемалол ишонч билдириш мумкин.

5. Оилада ахлоқ-одоб тарбияси

Болаларни илмли, одобли ота-онанинг бурчидир. Муаллимлар бу муқаддас вазифани четга турмасдан, ота-оналарга амалий ёрдам бериши лозим, чунки ота-она билан бирга қаторда тарбиячилар, ўқитувчилар-улар ҳам бола тарбияси учун масоулдирлар.

Ахлоқий тарбияни изчил ва тартибли амалга оширишда оила муҳитни ҳолат муҳим ролни ўйнайди. Инсон ахлоқий-маънавий ва руҳий қиёфасининг пойдевори оилада қуйилади. Шунинг учун ҳам машҳур олимлар оила тарбиясига катта эътибор беришган, ҳамда бу масалага боғишлаб қатор асарлар ёзилган. Доно халқимиз “Бола бошидан, ниҳол ёшидан”-деб бежиз айтмаган. Мадомики шундай экан авлодни тарбиялаш ишини ёшлиқдан, оиладан бошлаш керак. Бинобарин, оиладаги тарбия жараёнида ҳар бир дақиқа ва фурсатни қўлдан бой бериш орқали ота-онлар кейинчалик кўпгина қийинчиликларга дуч келадилар. Донишманд тили билан айтганда “Қарга очлик, ташналикнинг қийинчилигини сезса музни тешади, биркиниб турган овчини курмай унинг тузоғидаги доналар учун паров қилмай кираверади”.

Тарбия ахлоқ-одобнинг бошланиши оилада экан, бунда ота-она, катталар, қариялар, ака-укалар, қариндошлар уруғларнинг ҳулқи, муомаласи ёш болаларнинг ҳулқи одобли бўлишида муҳим аҳамиятга эга.

Оилада одоб-ахлоқ тушинчаларни болаларга кенг манода англашмоқлари лозим. Бунинг учун эса ота-оналарнинг ва оиланинг катта аъзоларининг ҳамхур, меҳрибон бўлишлари керак. Оилада кичик ёшдаги ўқувчилари ахлоқ-одоб нормалари асосида интизомли маданий ҳулқ эгаси қилиб тарбиялаб бориш, уларни болалиқдан катталарни ҳурмат қилишга ўргатишга, айрим нарсалардан ўзини тинчатишга ўргатиб бориш жуда муҳимдир. Ота-она фарзандини меъридан ортиқ яхши кўриш ва болани уни қайтармасдан қўнғилига қараб тарбиялаши ёки оиладаги ахлоқий ҳулқ нормалрига лоқайд муносабатда бўлиши, боланинг шундай хислатлари шакилланиб боришда нафақатгина салбий таъсир қилибгина қолмай, балки келажакда жиноятчи бўлиб етишига олиб келади. Утмишда оилада болага жамиятда ўзини қандай тутиш, Атрофдаги кишиларга қандай муносабатда бўлиши кераклигини ўргатишган.

Болани тарбиялашда ўзбек халқига хос миллий урф-одат, ананалар, билан бирга, ҳудудий хусусият, боланинг руҳияти ва қобилиятини, хоҳиши, жинси ҳисобга олинган. Ўзбек халқ эртақлари оилада бола тарбиясида ҳаёт дарслиги ҳисобланган. Эртақларда акс эттирган ижобий бош қаҳромнлар намунасида болада ватанпарварлик, меҳнатсеварлик, ота-онага ҳурмат ва муҳаббат, угзаллика ҳавас, эзгулик, мардлик каби фазилатлар тарбияланган. Қўнчилиқ ота-оналар, бобо ва бувилар бола тарбиясида тушунтириш, рағбарлантириш яхши ҳулқли болалар ҳиқида ҳикоя қилиш, эртақ айтиб бериш, билганоарини айтиб беришни талаб қилиш, купроқ меҳнатга жалб қилиш усулоаридан фойдаланадилар. Топшириқни бажармаган болаларга нисбатан танбех бериш, махбур этиш, уялтириш воситасини қўлайдилар, истаган нарсани олиб бермайдилар кино театрларга олиб бормайдилар.

Бола тарбиясида яхши натижаларга эришадиган ота-оналарнинг болалар билан ўтказиладиган суҳбатлари “Меҳнат, меҳнатнинг таги роҳат” , “Яхши фарзанд ота-онага раҳмат келтиради”, “Ёмонлик яхшилик келтирмайди”, “Ота рози - худо рози”, ” онанинг эозозлаган хор булмайди”, “Ахилликда химмат куп” каби мавзуларда, шу билан бирга уғил ва қиз боланинг вазифалари уларнинг келгусидаги ҳаётидаги хусусий суҳбатлар ўтказилади. Туғилган кунларидан бошлаб,ҳалқимизнинг “Бола азиз, одоби ундан азиз” хикматига кура набираларинг гузал хулқли одобли, шафқатли, диёнатли булишларига эотибор бериб, чиройли ёзиш ва ифодали ўқишга ўргатган.

Хулоса қилиб айтсак оилада ахлоқ-одоб тарбияга катта аҳамият беришлари керак. Болалар эртак, шеор, ашулаларда ҳам одобли, ахлоқли бўлишга давоат этишимиз мумкин. Оилада одобж-ахлоқ масалалари туғри йўлга қўйилиши шарт. Чунки меҳмон келганда одоб сақлашни, ахлоқли булишларини туғри йўлга қўйишлари керак. Ҳар бир ота-она боласини одобли -ахлоқли қилиб тарбиялаш ниятида бўлса керак.

Юқорида айтганини ҳисобга олган ҳолда ахлоқ-одоб тарбиясида уқитувчининг фаолияти қачон самарали ва фойдали бўлади, қачон у барча педагоглар, ота-оналар ва маҳалла жамоқтчилик ҳамда синф жамоаси ёрдамида, дарс жараёнида ва дарслардан бўш вақтларда бу ишларни тизими равишда бошқариб боради

Таянч иборалар.

Ахлоқ-одоб тарбияси тизими (мақсад, вазифа, қоида шарт-шароит, усул, восита, шакил, уюшма, мазмунг), ҳамкорлик. Ахлоқ-одобнинг қисмлари тушунча, ҳиссиёт хулқ -атвор.

АДАБИЁТЛАР

1. Каримов И. Ўзбекистон: миллий истиқлол, сиёсат, мафкура- Тошкент 1996 йил
2. Каримов И. Баркамол авлод - Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори - Тошкент 1997 йил
3. Каримов И. А. Миллий ғоя ва миллий истиқлол - Тошкент 2001 й.
4. Каримов И. Биздан озод ва обод Ватан қолсин - Тошкент 1994 й.
5. Ўзбекистон Республикаси таълим тўғрисидаги қонун - Тошкент 1997
6. Ўзбекистон Республикаси кадрлар тайёрлаш миллий дастури - Тошкент 1997 йил
7. Бошланғич таълим концепцияси - «Бошланғич таълим» журнали 1998 йил №6
8. Ўзбекистон Республикаси ўқитувчиларнинг биринчи конференцияси тавсиялари- халқ таълими 2001 й № 5
9. Абдукаримов Х. Тарбия таълимга пойдевор бўлса - «Бошланғич таълим» 1997 №5
10. Ахмедова Н. Ахлоқ тарбияси: оила ва мураббийлар ҳамкорлиги- «Бошланғич таълим;» 2001 й №2
11. Баратов Ш. Ўқитувчи шахсини ўрганиш усуллари - Т 1995 й
12. Боболардан болаларга - Тошкент 1995 й
13. Ёқубов А. Комил инсон тарбияси «Маърифат» 2000 й № 5
14. Иброхимова Г. Миллий ғоя, миллий истиқлол мафкураси - ёшлар тарбиясида етакловчи куч. - Халқ таълиси, 2001 й № 4, 47-50 б.
15. Махкамов У. Ахлоқ-одоб сабоқлари. - Тошкент 1994 й.
16. Олимов Ш Ўқувчиларда ахлоқий-эстетик идеални шакллантириш - Х.Т. 2001 №5, 32-34 бет
17. Туронова О. Оилада бола тарбияси - Тошкент 1995 йю
18. Усмонов И. Одобни хаётдан ўргандим- Т. 1995 й.
19. Хасанбоев Ж. Туронова М. Хасанбоева О. Маънавий-ахлоқий тарбия асослари - Т 2000й.
20. Хасанбоева О. Тарбиявий ишларни ташкил қилиш методикаси - Т 1996 й, 86 б.

ФАН БЎЙИЧА САВОЛЛАР.

1-Мавзу: Кириш. Фаннинг предмети, тузилиши ва вазифалари.

1. Президентимиз И.А. Каримовнинг асарларида тарбиявий ишларни такомиллаштириш ҳақида нима дейилади?
2. Бошланғич таълимга боғлиқ меоёрий хужжатларда тарбиявий ишларнинг ижтимоий аҳамияти ҳақида нима дейилган?
3. «Тарбиявий ишлар методикаси» фани нимани ўрганяпти?
4. «ТИМ» фанининг тузилиши қандай?
5. Курснинг умумий мақсади қандай?
6. «ТИМ» фанининг вазифалари қандай?
7. «ТИМ» курси қайси фанлар билан боғланган?
8. Педагогик фанлар тизимида «ТИМ» қандай ўрин тутуди?
9. Унинг касбдаги аҳамияти қандай?
10. Маскур фани бўйича асосий адабиётлар қандай?

2-Мавзу: Ўзбекистон Республикаси янги сиёсий, ижтимоий, иқтисодий шароитларда тарбиявий ишлар методикасини такомиллаштиришнинг аҳамияти ва йўллари.

1. Ҳозирги даврда Ўзбекистон Республикасимизнинг сиёсий аҳволи қандай?
2. Замонавий Ўзбекистоннинг иқтисодий шароитлари қандай?
3. Давлатимизнинг ҳозирги ижтимоий ҳолати қандай?
4. Юқоридагиларни таҳлил қилиш асосида хулоса чиқаринг: бошланғич мактабда тарбиявий ишларни такомиллаштиришнинг зарурияти ва аҳамияти нимадан иборат?
5. Тарбиявий ишлар методикасини такомиллаштириш йўллари қандай?
6. Мустақиллик ислохатларни бошланғич синф болаларга қандай тушунтириш мумкин?
7. Бошланғич синфларда давлат рамзлари ҳақида болаларга нима гапириш керак?
8. Давлатимиз ички сиёсати ҳақида бошланғич синф ўқувчилари нимани билиши керак?
9. Давлатимиз ташқи сиёсати ҳақида болалар нимани билиши керак?
10. Президентимиз, ҳукуватимиз ҳақида бошланғич синф болалари нимани билиши керак?

3-Мавзу: Тарбия тизими, унинг методологик ва методик асослари.

1. Тарбия турлари. Оилали тарбиясининг моҳияти ва хусусиятлари.
2. Ижтимоий тарбия, унинг хусусиятлари.
3. Бошланғич мактабда болаларни тарбиялашнинг моҳияти ва хусусиятлари.
4. Тарбиячи субъект сифатида, унинг иш фаолияти.

5. Тарбияланувчи объект сифатида.
6. Тарбия жараён ҳамкорлик педагогикаси нуқтаи назардан.
7. Тарбия жараён педагогик тизим сифатида.
8. Тарбия жараёнининг методологик асослари ва ижтимоий буюртма қандай?
9. Тарбия жараёнининг методик-технологик асослар нимадан иборат?
10. Бошланғич синф ўқувчиларни тарбиялашнинг асосий йўналишлари қандай? Уларни янада яхшилаш учун нима қилиш зарур?

4-Мавзу: Кичик ёшидаги болаларни ўрганиш методикаси.

1. Болаларни ўрганиш тарбия жараёнига қандай аҳамиятга эга?
2. Ўқувчиларни ўрганиш турлари.
3. Ўқувчиларни умумий ўрганишда ўқитувчи қандай усуллардан фойдаланиш мумкин?
4. Болаларнинг соғлиғини қандай ўрганиш мумкинми?
5. Ўқувчи шахси, унинг шахсий фазилатларини ўрганиш мақсадида ўқитувчи қандай усуллардан фойдаланиш мумкин?
6. Болаларнинг жамоадаги ўрнини ўрганишдаги усуллар қандай?
7. Ўқувчининг интилишни, қобилиятини ўрганиш усулларни таърифлаб беринг.
8. Тарбия ишларида психодиогностика ва коррекция ишлари қандай аҳамиятга эга?
9. Қайси ҳолатларда бошланғич синф ўқитувчига психологнинг ёрдами зарур бўлади?
10. Болаларни ўрганишда бошланғич синф ўқитувчиси қандай адабиётлардан фойдаланиш мумкин?
11. «Ўз синфингизни биласизми?» анкетаси қандай ўтказилади?
12. Болаларни дарс пайтда ўрганиш мақсадида кузатишлар қандай ўтказилади?
13. Тарбиялашда қандай махсус педагогик вазиятни тузиш мумкин?
14. С.Т Шацкий анкетасининг мақсади ва ўтказиш методикаси қандай?
15. Болаларнинг меҳнат фаолиятини натижалари ўрганиши қандай аҳамиятга эга?
16. Болаларни ўрганиш мақсадида уй шароитлари ва атрофлари билан танишиш усули.
17. Мактабдан ташқаридаги муассасалар ходимлари билан суҳбатларни ўтказиш методикаси.
18. Ўқитувчи болаларни ўрганиш натижаларини қандай шаклларда белгилаб бориш мумкин?
19. Психодиогностика натижаларидан ўқитувчи ўз фаолиятида қандай фойдаланади?
20. Болаларни тарбиялашда коррекция ишларини қандай амлда қўллаш мумкин?

5- Мавзу: Ўқувчилар жамоаси билан ишлаш методикаси. Ўз-ўзини бошқариш органларни педагогик раҳбарлик қилиш асослари..

1. Жамоа - нима экан?
2. 6 (7)-11 ёшли болаларни тарбиялашда жамоанинг роли қандай?
3. Болалар жамоа ҳақида назарияни қайси олимлар ишлаб чиқдилар?
4. Ўқитувчи ўқувчилар жамоаси билан ишлашда тарбиянинг қайси қويدани бажармоқда?
5. Жамоанинг шаклланиш ва ривожланиш жараёни қандай босқичлардан иборат?
6. Жамоа билан биринчи босқичда ишлаш хусусиятлари қандай?
7. Иккинчи босқич билан ишлаш хусусиятлари қандай?
8. Учинчи босқич билан ишлаш хусусиятлари қандай?
9. Тўртинчи босқич билан ишлаш хусусиятлари қандай?
10. Жамоанинг белгилари қандай?
11. Бошланғич синф болаларини тарбиялашда жамоадан фойдаланиш мақсадлари қандай?
12. Мактабда қандай жамият ташкилотлари бор? Унда бошланғич мактабнинг тутган ўрни қандай?
13. Мактабдаги ўз-ўзини бошқариш органлари, унда бошланғич ўқувчиларнинг вакиллари.
14. Бошланғич синф ўқитувчиси ўқувчилар жамоаси билан ишлаш йўналишлари қандай?
15. Бу ишлар қандай босқичлардан иборат?
16. Жамоани бошқаришда ўқитувчи қандай олимларни ҳисобга олиш керак?
17. Ўқувчилар жамоасини янада мустахкамлаш усул ва воситалари қандай?
18. Бошланғич синф ўқувчилари жамоасини қандай рағбарлантириш мумкин?
19. Бошланғич синф ўқувчилари жамоасини қандай жазолаш мумкин?
20. Сиз мактабда ўқиган пайтда қандай жамият ташкилоти аозоси бўлдингиз?

6-Мавзу: Кичик мактаб ёшидаги болалар онгига педагогик таъсир этиш методикаси.

1. Педагогик таъсир ҳақида тушунча.
2. Унинг зарурияти ва аҳамияти қандай?
3. Педагогик таъсирнинг қандай усуллари бор?
4. Педагогик талаб, унинг моҳияти ва турлари.
5. Бевосита талаблар турлари.
6. Педагогик талаб усулидан бошланғич синфларда фойдаланиш методикаси.
7. Намуна кўрсатиш усули, ундан бошланғич синфларида фойдаланиш методикаси.

8. Истиқбол кўрсатиш усули, ундан бошланғич синфларида фойдаланиш методикаси.
9. Жамоатчилик фикрини шакллантириш усули, ундан бошланғич синфларида фойдаланиш методикаси.
10. Махсус педагогик вазиятни тузиш усули, ундан бошланғич синфларида фойдаланиш методикаси.

7-Мавзу: Бошланғич мактаб ёшидаги болаларда ижтимоий тажрибани шакллантириш методикаси

1. Тарбия-икки ёқлама жараён сифатида, унинг таркиби.
2. Тарбия усули, унинг моҳияти.
3. Кичик мактабдаги болаларни ижтимоий фаолият орқали тарбиялашнинг аҳамияти.
4. Болаларда ижтимоий хулқ атворини ва тажрибасини шакллантириш усулларни номлаб беринг.
5. Машқ ва ўргатиш усуллари, улардан фойдаланиш хусусиятлари.
6. Болалар ҳаётида ўйиннинг роли, ундан бошланғич синфларида фойдаланиш методикаси.
7. Бошланғич синфдаги болаларга топшириқ бериш методикаси.
8. Болалар ҳаётида мусобақанинг роли, ундан ундан бошланғич синфларида фойдаланиш методикаси.
9. Бошланғич синф болаларни тарбиялаш мақсадида дарс пайтида мусобақа усулидан фойдаланиш хусусиятлари.
10. Бошланғич мактабдаги болаларда ижтимоий тажрибани шакллантириш принциплари қандай?

8-Мавзу: Бошланғич синф ўқувчилар ўз-ўзини тарбиялашда педагогик раҳбарлик.

1. Нега болалар ўз-ўзини тарбиялаш зарур? Ўз-ўзини тарбиялашнинг моҳияти, унинг кичик ёшидаги болалар ҳаётида тутган ўрни.
2. Болаларни ўз-ўзини тарбиялашга ўргатиш ўқитувчининг муҳум вазифасидир.
3. Ўз-ўзини бошқариш, унинг ўз-ўзини тарбиялашда тутган ўрни.
4. Ўз-ўзини бошқаришнинг функциялари қандай?
5. Болалар ўз-ўзини тарбиялашда педагогик раҳбарлик-унинг моҳияти ва хусусиятлари қандай?
6. Педагогик раҳбарлик бажарилиши ўқитувчидан қандай қобилият ва малакаларни талаб қилади?
7. Болалар ўз-ўзини тарбиялаш жараёни қандай босқичлардан иборат?
8. Болалар ўз-ўзини тарбиялашда ота-оналарнинг роли қандай?
9. Болалар ўз-ўзини тарбиялашда жамоанинг роли қандай?
10. Сиз бошланғич мактабда ўқиган пайтда ўқитувчингиз сизга ўз-ўзини тарбиялашда қандай ёрдам берган эди?

9-Мавзу: Кичик мактабдаги болаларни рағбатлантириш ва жазолаш методикаси.

1. Рағбатлантиришнинг моҳияти ва аҳамияти.
2. Жазолашнинг моҳияти ва аҳамияти.
3. Рағбатлантириш ва жазолашнинг тарбия усуллар тавсифида тутган ўрни.
4. Рағбатлантириш усуллар турлари.
5. Рағбатлантиришнинг оғзаки шаклларидан бошланғич синфларда фойдаланиш хусусиятлари қандай?
6. Рағбатлантиришнинг ёзма ва бошқа шакллари.
7. Бошланғич синфларда болаларга жазо кўрсатиш турлари ва хусусиятлари қандай?
8. Болаларни жисмонан жазолаш мумкинми? Нима учун?
9. Сиз бошланғич мактабда ўқиган пайтингизда қандай рағбат кўрдингиз? У сизда қандай таъсурот қолдирди?
10. Болалик пайтингизда сиз қандай жазо кўрдингиз? У сизда қандай таъсурот қолдирди?

10-Мавзу: Бошланғич мактабларда тарбиявий ишларни режалаштириш ва таҳлил қилиш методикаси.

1. Режа ҳақида тушунча.
2. Тарбиявий ишларни режалаштиришнинг аҳамияти.
3. Режанинг турлари. Календар режаси, унинг бошланғич синфларда турлари.
4. Истикбол режаси, унинг мазмуни.
5. Бошланғич синфларда тарбиявий ишларни режалаштиришда қандай олимларни ҳисобга олиш зарур?
6. Унда қандай қоидаларга аҳамият бериш керак?
7. Бошланғич синф ўқитувчисининг тарбиявий иш режасига қандай талаблар қўйилади?
8. Мазкур иш режаси қандай йўналишлардан иборат бўлиши мумкин?
9. Ҳар қайси йўналишнинг заруриятини тасдиқланг.
10. Ҳозирги даврда тарбия вазифалардан қайси йўналиши энг муҳим, энг долзарб эканлигини айтинг.
11. Бошланғич синф ўқитувчисининг иш режасини қандай шаклда тузиш мумкин?
12. Тарбиявий тадбир нима? Унинг турлари ва шакллари қандай бўлиши мумкин?
13. Тадбирни режалаштириш шакллари.
14. Тадбирни режалаштириш босқичлари.
15. Тарбиявий ишларни ўрганиш усуллари қандай?
16. Бошланғич синф ўқитувчисини тарбиявий ишларнинг натижаларини ўрганишда нимага аҳамият бериш керак?

- 17.Тарбиявий тадбирнинг асосий расмий шакли ва унинг турлари қандай?
- 18.Тадбирни педагогик тахлил қилишнинг аҳамияти қандай?
- 19.Тадбирни тахлил қилишдан сўнг ўқитувчининг кейинги вазифалари қандай?
- 20.Сиз бошланғич мактабда ўқиган пайтда қандай энг қизиқарли тадбир сизда таъсурот қолдирди? Нима учун?

11-Мавзу: Болаларни тарбиялашда индивидуал ишлар методикаси.

1. «Индивидуал ёндашиш» тушунчаси.
2. Болаларни тарбиялашда уларга индивидуал ёндашиш қондаси унинг моҳияти ва аҳамияти.
3. Бошланғич синфларда индивидуал ишларнинг хусусиятлари.
4. Индивидуал ишларнинг асосий йўналишлари.
5. Индивидуал ишларнинг босқичлари қандай?
6. Улгурмовчи болалар билан индивидуал ишлар методикаси.
7. Тарбияси оғир болалар билан индивидуал ишлаш методикаси.
8. Иқтидорли болалар билан ишлаш методикаси.
9. Қизлар билан ишлаш методикаси.
- 10.Ўғил болалар билан ишлаш методикаси.
- 11.Ногирон болаларга индивидуал ёндашиш.
- 12.Етим болаларга индивидуал ёндашиш.
- 13.Болаларни чуқур ўрганиш усуллари қандай?
- 14.Бошланғич синф ўқитувчи ўз фаолиятида жамоатдаги ва индивидуал ишларни қандай бажаради?
- 15.Индивидуал ишларида ота-оналарнинг роли қандай?
- 16.Бошланғич синф болаларни тарбиялашда индивидуал ёндашишни амалда қўллашнинг шарт-шароитлари қандай?
- 17.Бошланғич синф ўқитувчисига индивидуал ишларида мактаб психологи қандай ёрдам бериши мумкин?
- 18.Психологик диагностика натижаларидан ўқитувчи қандай фойдаланиш мумкин?
- 19.Индивидуал ишлари доимий ва узлуксиз бўлиши учун ўқитувчи кимлар билан ҳамкорликда ишлаш мумкин?
- 20.Сиз мактабда ўқиган пайтда ўқитувчи томондан сизга қандай индивидуал ёндашув кўрдингиз?

12-Мавзу: Бошланғич синф ўқитувчи, ота-оналари ва маҳалла қўмитаси ҳамкорликда ишлаш методикаси

1. Инсонни тарбиясида оила қандай ролр ўйнайди?
2. Кичик мактабдаги болаларни тарбиялашда ота-оналар қандай педагогик функцияларни бажариш шарт?
3. Мактаб, оила ва жамоатчиликнинг тарбиядаги мақсадларининг бирлиги нимадан иборат?

4. Мазкур субоектларнинг ҳамкорлиги қандай аҳамиятга эга?
5. Унда қайси субоект асосий, (координацион) ролр ўйнайди, нима учун?
6. Мактаб бу ишларининг бошқарувчи бўлиб, қандай функцияларни бажаради?
7. Маҳалла қўмитасининг ҳамкорлик ишларида қандай ўрин тутади?
8. Унинг мактабга ёрдами қандай бўлиши мумкин?
9. Унинг оилага ёрдами қандай бўлиши мумкин?
10. Ҳамкорлик ишлари самарали бўлиши учун қандай шарт-шароитларини яратиш керак?

II-бўлим: Ахлоқ-одоб тарбияси методикаси. 6 семестр.

1-Мавзу: Ахлоқ-одоб тарбиясининг манбалари ва методологик асослари.

1. Ахлоқ ва одоб тушунчалари.
2. Ахлоқ ва одоб тарбияси, унинг тарбия тизимида тутган ўрни қандай?
3. Ахлоқ-одоб тарбиясининг мақсад-вазифалари қандай?
4. Унинг манбалари нимадан иборат?
5. Болаларнинг ахлоқ-одоб тарбиясининг ота-боболардан қолган мероси билан қандай алоқаси бор?
6. Буюк шарқ мутафаккирларнинг ахлоқ-одоб тарбияси ҳақида қарашлари қандай?
7. Президентимиз И. А. Каримовнинг асарлари ва нуқталарида ахлоқ-одоб тарбияси ҳақида қандай масалалари ёритилган?
8. Бошланғич таълим ҳақидаги меоёрий хужжатларда ахлоқ-одоб тарбияси бўйича нима дейилган?
9. Кичик мактаб ёшидаги болалар ахлоқ-одоб тарбиясида ота-оналарнинг роли қандай?
10. Ундан бошланғич синф ўқитувчисининг роли қандай?

2-Мавзу: Бошланғич мактаб ўқувчиларнинг ахлоқ-одоб тарбияси методикаси

1. Бошланғич мактаб ўқувчилар ахлоқ-одоб тарбияси тизими ҳақида тушунча беринг.
2. Унинг таркиби нимадан иборат?
3. Ахлоқ-одоб тарбиясининг асосий йўналишлари.
4. Она тили дарсларида ахлоқ-одоб тарбияси қандай қўлланилади?
5. Ўқиш дарсларида ахлоқ-одоб тарбияси қандай қўлланилади?
6. «Одобнома» дарсларида ахлоқ-одоб тарбияси.
7. Болалар дарсдан бўш вақтларида ахлоқ-одоб тарбияси қандай қўлланилади?
8. Оилада ахлоқ-одоб тарбияси қандай бўлиши керак?
9. Болалар яшаш жойларида ахлоқ-одоб тарбияси, унда маҳалла қўмитасининг тутган ўрни.